

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ.

XV. ÉVFOLYAM.

1900. október és november.

VIII—IX. FÜZET.

TANÍTÓKÉPZÉS.

Mócsy Antal.

1843—1900.

Meghalt. Eltemettük.

Ámbár két éve már, hogy pusztulni, fonyadni kezdett, halála mégis meglepett. Sokáig küzdött, sokszor csillogott feléje a reménysugár, mely elhitette vele bajának gyógyíthatóságát, remélt utolsó napjáig, de a kór erősebb volt, magával ragadta.

Megnyugvással, egy panaszszó nélkül tűrte baját, csak Istenben való erős hite és rendíthetetlen bizodalma tette erre képessé. Az Isten akaratján megnyugodva készült utolsó utjára; közeledni érezvén végét elbucsúzott azoktól, kiket oly végtelenül szeretett, kikért életét adta volna: nejétől és gyermekeitől. Halálában is tanító volt. Istenfélelemre, munkásságra, a kötelességek lelkiismeretes teljesítésére intve övéit: megnyugodva, vívódás nélkül adta vissza nemes lelkét Teremtőjének.

Nagysága csak halálában nyilvánult igazán. Csak most láttuk, kit és mit vesztettünk ő benne. Az összes helyi egyesületek, testületek, a kalocsai érseki egyházmegyei és országos egyesületek és magánosok egész serege sietett részvételével a mélyen sújtott család fájdalmát megkönnyíteni, abban osztozkodni. A koszorúk sokasága ellepte az egész ravatalos termet, melyet százan és százan kerestek fel. A volt tanítványok gyászéneke mellett itt soha nem látott sokaság kísérte utolsó [utjára, Ott nyugszik most édes atyja és már elhalt gyermekei mellett, várva boldog feltámadását.

Teste meghalt, de szelleme él. Él mintegy 1000 tanító szívében, kiknek nemcsak tanára, nevelője és mestere, hanem igazi atyja is volt. 26 évig működött [mint képzőtanár és igazgató a kalocsai képzőben, melynek a kormány közgei által is számtalanszor kinyilvánított magas színvonala mindenkép az ő nevéhez fűződik. Vallásosság, szorgalom, becsületesség, kötelességeinek buzgó és lelkiismeretes teljesítése, ezek voltak Istentől adott nemes tulajdonai. A tanítást nevelés nélkül el sem tudta képzelni, azért a növendékek vallás erkölcsös nevelésére kiváló

gondot fordított. Nemcsak képzett, de jól is nevelt tanítókra van szüksége mind az egyháznak, mind az államnak; szokta mondani. Fáradtságot nem ismerő buzgósággal és bámulatos következetességgel elkövetett, munkált e tekintetben, hogy el ne mulasztson semmit, a mit nevelő csak megtehet. Rossz idő, szél, eső, hó, sötétség stb. nem volt képes visszatartani, hogy növendékeit saját otthonukban fel ne keresse. Sőt előszeretettel a legrútább időt választotta ilyen látogatásokra. Akárhányszor reggel 5 óra után kopogtatott a tanítványok ablakán, megvizsgálván: megtartják-e az előírt napirendet.

Az ágyban talált növendékek rendes büntetése az volt, hogy egy hónapig pont reggel 5 órakor kellett jelentkezniök igazgatói lakásán. Növendékei között kivételt nem tett soha. Igazságérzete ezt nem engedte. Azon tanárok közé tartozott, kiket a növendékek nem igen kedvelnek tanulóí éveik alatt, de annál többre becsülik későbbi életükben. Ezt fényesen igazolják azon mozgalmak, melyek most halála után különösen volt növendékeit foglalkoztatják.

Tárgyát rendkívüli szigorúsággal vette. Sokszor az egész vasárnapot az iskolában töltötte a növendékek kihallgatásával. Mint igazgató az állami tanterv teljes betartása mellett különös gondot fordított a zenére és gazdaságtanra. Az elsőben a tanítói tekintély emelésére látott alkalmas eszközt, az utóbbit meg a tanítói jövedelem pótlására találta kiválóan alkalmasnak. A gazdaságtant maga tanította és terjedelmes kertjében végzett kísérletei sok pénzébe kerültek. A zenetanítás miatt éles polémiába keveredett a 90-es évek elején közlönyünkben és életének legszebb napjai közé számította, midőn a budapesti zeneakadémián adott kis hangversenyvel ellenfelét teljesen legyőzte, az egész ország tanárságának elismerését kivívta.

Irodalmilag már korán kezdett működni, melytől csak a halál szakíthatta el, hisz még utolsó napjaiban is tollba mondott cikkek jelentek meg tőle. Mint egészen fiatal horgosi, később adai tanító, a reáliak módszeréről már a 60-as évek elején írt fejtegetéseivel általános feltűnést keltett annyira, hogy Haynald, Kalocsa nagynevű érseke éppen ezek révén nevezte ki Kalocsára képzőtanárnak. Hosszú és alapos megfigyelés, tapasztalás eredménye a Szt. István társulat által kiadott olvasókönyvei, melyekben mint úttörő a reáliak tanítását új alapra fektette. Ezen olvasókönyvek országszerte közhasználatban vannak, és így Mócsy neve minden iskolás gyermek előtt ismeretes.

Tanügyi dolgozatain kívül 23 éven át az általa alapított Kalocsai Néplap című politikai és társadalmi hetilapnak szerkesztője volt, mely minőségben óriási munkát végzett.

1896-ban a tapolczai kerületben képviselővé választatván, munkáságának színhelye az országgyűlés volt, hol különösen tan- és vallásügyi, továbbá közgazdasági beszédeivel keltett érdeklődést és feltűnést. Targyilagos maradt mindenkor, miért általános becsülésben részesült. E mellett a kalocsai jótékony, társadalmi és az országos jellegű tanügyi egyesületekben vezérszerepet játszott. Minden tanügyi dolog az övé is volt, azonosította magát velök. Egyesületünk is alelnökét veszette benne.

Pihen most már, mert míg élt, sohasem nyugodhatott. Sokszor emlegette, hogy mióta Kalocsán volt, leghosszabb vakációja 4 napra terjedt.

De szelleme élni fog. Élni fog növendékeiben, munkáiban, az általa alapított egyesületekben. Azon ritka tanférfiak közé tartozott, kiknek halála országos veszteséget jelent. Igazi nagyságát talán az jellemzi legjobban, hogy nemcsak tanítványai, a Bács-Tiszavidéki tanítóegyesület, de Kalocsa város közgyűlése is mozgalmat indított, hogy emlékét méltóképpen megörökítse. A három helyről is megindított mozgalom valószínűleg összeolvad és megvalósul Kalocsa főjegyzőjének terve: szobrot állítsunk Mócsynak. Ő volna az első tanítóképző tanár, kinek áldásos emléke szoborban volna megörökítve. Adja Isten, hogy sikerüljön!

Mielőtt befejezem a kedves halottról való megemlékezésemet, keressük fel még egyszer nyugvóhelyét, foházkodjunk a Mindenhatóhoz: adjon örök nyugodalmat és boldog feltámadást!

Kalocsa, 1900. okt. hó 10-én.

B. I.

Az állami tanítónőképző-intézetek új tanterve.

(A közoktatásügyi Tanács állandó bizottságának javaslatáról.)

Az állami tanító- és tanítónőképző-intézetek oly régóta készülő új tantervének behozatalára, a mult tanév végén döntő lépés történt: A közoktatásügyi miniszterium a Tanács állandó bizottságának «Javaslatát» az állami tanító- és tanítónőképző-intézeteknek véleményadás végett leküldötte. Örömmel üdvözölhetjük ezt a lépést két okból; először azért, mert a régóta vajudó új tantervre már csakugyan égetően szükség van, másodsor pedig azért, mert közoktatásügyi kormányunk ezen tényével a képző-intézeti tanárság iránti nagyrabecsülésének egy újabb jelét adta. Fogadja ezért közoktatási kormányunk feje e helyen is hálás köszönetünket.

Az állami tanítónőképzők tanterve immár 20 esztendeje van érvényben. Tantervünknek ezen aránylag hosszú élete, ha nem is kiválósága, de minden esetre használhatósága mellett bizonyít. A több oldalról megnyilatkozott szertelen kívánságok és részben a Tanács javaslatában is megnyilatkozó túlterhelési áramlatok közepett, különösen egy kiválóságáról: bölc mérsékletéről meg kell emlékeznünk. Ezen jó tulajdonságát egy új tantervvel talán lehetetlen is lesz utolérnünk. Az előrehaladottabb kor változott és fokozott tudományos, didaktikai és főként magyar nemzeti követelményei mindazonáltal elkerülhetetlenné teszik a mostaninak jelentékeny, sőt sarkalatos hibáitól ment tanterv mielőbbi behozatalát!

Érvényben levő tantervünk hibáira és hiányaira nézve a tanítóképzés munkásai között a lefoly két évtized alatt úgyszólván megegyező vélemény érlelődött meg. A nélkül, hogy ezen hibák és hiányok fejtegetésébe bocsátkoznám, a Javaslát helyes elbírálása szempontjából szük-

ségesnek látom őket röviden felsorolni. Tantervünk elvi jelentőségü, tehát sarkalatos hibái mások véleménye és az én felfogásom szerint a következők:

1. Nem állapítja meg a tanczelt és nem elég szabatosan jelöli ki, vagy egyáltalában nem jelöli ki a tananyagot.
2. Nem domborítja ki eléggé a tanítónőképző-intézet pedagógiai szakiskolai jellegét.
3. Nem szolgálja eléggé a magyar nemzeti irányu művelődést és nemzeti szellemet.
4. Nem szentel elég időt az általa művészetinek nevezett tantárgyak tanítására, főként pedig a testi nevelésre.
5. Sem a tananyag kiválasztásánál, sem pedig beosztásánál nincs kellő tekintettel a tanítónőjelöltek előképzettségére és korára.
6. Nincs meg közötté és az egy évvel később kiadott tanítóképző-intézeti tanterv között a szükséges egyöntetőség.

Hogy ezek a hibák és hiányok a gyakorlatban nem jártak súlyosabb következményekkel, azt kétségen kívül a képző-intézeti tanárságnak kell első sorban érdemül betudnunk. Ez a testület ugyanis mihamar felismervén a tanterv sarkalatos hibáit, azokat működésével igyekezett vagy teljesen megszüntetni, vagy legalább is enyhíteni. Így az első és ötödik helyen említett hibákon a mindig ügyszeretettel és legtöbbször pedagógiai tapintattal összeállított részletes tanmenetekkel enyhített, a harmadik helyen említett hiány következményeit pedig tanítását és életét egyaránt átható lángoló hazaszeretetével szüntette meg. A többi hibát és hiányt azonban a legnagyobb ügyszeretettel és igyekezettel is alig lehetett enyhíteni és teljes lehetetlen volt megszüntetni. Kétségtelen, hogy a már évekkal ezelőtt megindult revisió mozgalomnak ép a többi hiány és hiba megszüntetésére való törekvés adta meg a legelső lökést és képezte az immár befejezéséhez közeledő mozgalom végső célját.

Nagyon természetes tehát, hogy a Tanács javaslatát mindenek előtt abból a szempontból kell megvizsgálnunk és megítélnünk, hogy a fentebb elsorolt hiányokat és hibákat megszünteti-e, vagy sem? hogy így állami tanítónőképzésünket a jelenlegi viszonyaink szerinti jó mederbe lesz-e képes terelni, vagy sem?

Felfogásom szerint a Tanács javaslata a felsorolt hiányokat és hibákat, vagy egészben, vagy részben nemcsak megszünteti, hanem nem egyszer túllöve a célon, az eddigi hibának ellenkezőjébe esik. Így:

1. Tantárgyanként általában helyesen jelöli ki a tanítás célját és szabatosan, de sokszor túlzó részletességgel írja elő a tananyagot.
2. Az általános műveltséget nyújtó tantárgyakat is a pedagógiai oktatás szolgálatába állítván, az oktatás egész vonalán általában, a gyakorlati kiképzésnek az eddiginél nagyobb felkarolásával pedig különösen, kidomborítja a tanítónőképző-intézet szakiskolai jellegét.
3. Egészében egészséges magyar nemzeti szellem lengi át.
4. Az ugynevezett művészeti tárgyakra több, sőt a szükségesnél is több időt juttat; a testi nevelést pedig felkarolja.

5. A tananyag kiválasztásánál és beosztásánál szem előtt tartja a tanítónőjelöltek előismeretét és korát.

6. Megszünteti a két nemű intézet munkálkodása közötti élesebb különbségeket.

Itt felsorolt előnyeiért a Javaslatot természetesen örömmel üdvözölöm. Megvalósulása esetén azonban csak akkor lenne képes a hozzá fűzött vérmesebb reményeket megvalósítani, ha ezen előnyeinek megőrzése mellett lényeges hibái megszüntetnének. Hibái közül itt ismét csak az elvi jelentőségűeket akarom felsorolni. Ezek véleményem szerint a következők:

1. A pedagógiának, különösen pedig az elméletinek, nem juttatja azt a szerepet, a mely ezt a tantárgyat egy pedagógiai szakiskolában joggal megilleti.

2. Valtoztatlan megvalósulása esetén a tanítónőképzőkben eddigelé ismeretlen bajnak, a *túlterhelésnek* vetné meg alapját.

Uj tanterv létesítésének legerősebb rugója úgy tudom a pedagógiai oktatás intenzivebbé tételének czélja volt. A Tanács javaslata ezt a czélt, mint fentebb emlitém, csak részben és pedig azáltal szolgálja, hogy az általános műveltséget nyújtó tantárgyakat is a pedagógiai szakoktatás szolgálatába vonja, hogy a gyakorlati kiképzésre szánt órákat némileg szaporítja és hogy elméleti pedagógiai oktatás súlypontját az alsóbb osztályokból a felsőbbekbe helyezi. Ellenben, ha nem is visszaesést, legalább is stagnálást fog maga után vonni azáltal, hogy az elméleti pedagógia mostani 10 óráját 8-ra szállítja és ezzel vagy a tanítás anyagát, vagy a tanítás intenzitását okvetlenül lejjebb szállítja. Pedig a tananyag a jövőben egy egész tantárggyal, a *szervezettannal* szaporodik! Biztosra veszem, hogy a javaslat ezen elvi jelentőségű hibájának megszüntetésére a tanári testületek túlnyomó része felszólalt és hogy ezen hiba a javaslat végső átdolgozásánál legalább is enyhíttetni fog.

A Javaslat két oldalról fenyegeti túlterheléssel iskoláinkat; egyik oldalról a bő tananyaggal, másik oldalról a magas óraszammal.

Népoktatásunk és tanítóképzésünk jelentékeny fejlődése daczára az oktatásnak ezelőtt 20 esztendővel lerakott kereteit ma sem kell megbontanunk. A mi csekély változtatást a Tanács javaslata ezen a kereten tesz, azt a magam részéről nem tartom szerencsésnek és szükségesnek. Erre azonban a maga helyén fogok kitérni. Ettől a csekély változtatástól eltekintve, a javaslat keretei ugyanazok, mint érvényes tantervünké, a tartalom azonban megváltozott es mindenek előtt lényegesen *bővült*. Bővült pedig itt-ott oly részletekkel, a melyek sem a népiskola, illetőleg a tanítói palya, sem a tudomány kerekdedsége szempontjából nem szükségesek. A sokat markolást, egész iskolai rendszerünknek ezen alaphibáját a Tanács javaslata tanítónőképzésünkbe is be akarja, ha a Javaslat változtatlanul megvalósul, be fogja vinni. Ezért utolsó átdolgozása legfontosabb feladatát az oktatás színvonalát alig érintő, de túlterhelést eredményező részleteknek, a minő a pedagógiai tantárgyakat kivéve ugyyszólván minden tárgynál van, következetes törlésében, valamint az utasításokba illő részletezések mellőzésében találok

A javaslat azonban nemcsak tananyaggal, hanem óraszámmal is túl akarja terhelni az állami tanítónőképzőket. Az érvényben levő tanterv osztályonként és hetenként 27, 27, 28 és 30 órát ír elő, a javaslat ezzel szemben 33, 33, 33 és 32 órát ajánl. Ez osztályonként 6, 6, 5, illetőleg 2 órával, összesen tehát 19 órával lenne több. A tanítónőképző-tanárság nem állana hivatása magaslatán, ha esetleg mellékes szempontok által befolyásoltatva, ezen óraemelésben rejlő és a tanítónőjelöltek egészségi érdekeit fenyegető veszedelem ellen szavát fel nem emelné. A fejlődő ifjú, főként pedig női szervezet már a mostani elfoglaltságot is megsínyli és a felvételnél gyakorolt szigorú kiválasztás, vagy az internatusokban nyújtott egészséges és erőteljes táplálkozás daczára elferdülés, vérszegénység és sápadtság most is gyakori bajok; a tervezett óraemelés ezen eddigelé mégis csak szörványos bajokat egyenesen általánosítaná és állandósítaná. Tévedés ugyanis azt hinni, hogy a javasolt óraszámban a növendékek, összes ülő és tantermi elfoglaltsága benne van; mert az még nagyon sokáig legalább is pedagógiai ideal, ha nem *ábránd*, marad, hogy a jelöltek összes gyakorlataikat a tanórák alatt készítsék, vagy épen az egész tananyagot ott sajátítsák el! Nem hihetem mindezekért, hogy közoktatásügyünk bölcs vezérei, élükön miniszterünkkel, a ki a testet és szellemet megterhelő és lenyűgöző irányzatokat szóval és tettel mindenkor a legélesebben elítélte, a gyengébb szervezetű leánynövendékek illetően túlterheléséhez hozzájárulna. Érzem azonban, sőt tudom, hogy az elmondottakból folyó következtetést hűen levonni, vagy még inkább végrehajtani, a tanítónőképzésnek a tanterv által megvalósítandó sokoldalú és fontos feladatai miatt, alig lehet; hogy a mostani óraszámot, az új tanterv bármily mérsékelt legyen is az, kénytelen lesz túllépni. Csupán egy biztos módja volna a megterhelés elkerülésének: a tanítónőképzés feladatának kisebb körre szorítása, tehát a tantárgyak egy részének vagy teljes törlése, vagy legalább is tanczéljuk alábbszállítása. Népoktatásunk és tanítónőképzésünk mai fejlettségi viszonyainak és más körülményeknek mérlegelése után ezen radikális gyógyszer még sem merem ajánlani. De nem is szükséges ajánlanom: A Tanács javaslatának mérséklését e nélkül is el lehet érni.

Ezen elvi jelentőségű hibák mellett vannak a javaslatnak talán kisebb jelentőségű, de a gyakorlati megvalósításban szintén számot tevő és messze kiható hibái is, a melyekre már csak azért is ki kell térnem, mert megszüntetésüket, ép gyakorlati jelentőségüknél fogva, az előbbieknél könnyebben keresztülvihetőnek tartom. Észrevételeimet meg fogom tenni a javaslat összes tantárgyaira; elkerülve ép ezért mélyre ható és élesebb bonczolgotást, ellenben szem előtt tartva a tanítóképzés általános feladatainak keretén belül az egyes tantárgyak által megvalósítandó különösebb célokat, vizsgálva ezek összeműködését és harmoniáját. Keresni fogom fejtegetéseim fonalán a túlterhelés megszüntetésének azon módját és eszközeit, a melyeknek alkalmazásával sem az oktatás általános színvonala, sem a szaktárgyakon belül annak intenzitása, ne szenvedjen. Fejtegetésemben megtartom a javaslat tantárgyainak sorrendjét.

I. Hit és erkölcsstan.

II. *Neveléstan.* A tanítóképzőknek ez a legfontosabb tantárgya, a melynek kultiválása ez iskolák különállásának létjogot ad. Az új tanterv egyik céljának a neveléstani oktatás mélyítésének és szélesbítésének kell lennie; azonban attól tartok, hogy ez irányú feladatát csak részben fogja betölteni. A javaslat lényeges előnye a mostani tanterv felett az, hogy a tananyagot osztályonként kerek és önálló részekre osztja, ezeket jó egymásutánba sorolja és szabatosan részletezi. Vitatható kérdés, hogy a szűkebb értelemben vett neveléstan külön szerepeljen-e, avagy a test és lélektannal hozassék-e szerves kapcsolatba? A tantervjavaslat az érvényes tantervvel szemben az utóbbi rendszert követi. Én e tekintetben többet várok a tanítástól, mint a rendszertől. A javaslat egy más előnye tantervünk felett az, hogy a nemzeti szellemet ezen tantárgy keretében is érvényesíti és kidomborítja. Feltétlen visszaesés azonban az eddigi heti 10 órának 8-ra való leszállítása; ezt a visszaesést nem menti és nem is magyarázza meg a Javaslatnak azon helyes újítása sem, hogy a többi tantárgyakat is a pedagógiai oktatás szolgálatába vonja. Ezzel csak a módszertan egy órája van másutt, igaz hogy bőségesen, pótolva. Miután a Javaslat e részét pedagógusaink hosszabb küzdelme leszűrődött eredményének tekintem, lényegesebb változtatást nem óhajtanék rajta eszközölni: Annyit azonban lényegesebb változtatás nélkül keresztülvihetőnek, egyszerűen azonban szükségesnek is tartok, hogy a IV. osztály óráinak száma 2-ről 3-ra emeltessek. Két óra esnék a neveléstörténetre, a mely anyag némileg bővíthető volna és egy óra a magyar népoktatásügy szervezetére, a mely anyag ilyenformán külön tantárgyként vonulna be tanítónőképzőinkbe. A pedagógiai oktatás súlypontja ilyenformán teljesen a IV. osztályba helyezkednék, a hol ennek egyedül jó helye van.

III *Tanítási gyakorlat.* Tantervünk keretein belül alig kerülhet idő arra, hogy minden jelölt a népiskola minden tantárgyából tanítási kísérletet végezzen; arról pedig szó sem lehet, hogy minden tantárgyból tanítási gyakorlatot szerezzen. A javaslat ez irányban jelent ugyan haladást, de még mindig nem olyat, a milyenre szükség volna. A nagyobb óraemelés ellen elfoglalt álláspontom magyarázza, hogy ezen felfogásom dacára csak a IV. osztály óráit tartom még egygyel, tehát 7-re emelendőknek. A javaslat hibájának tartom, hogy a gyakorlati kiképzésre nézve irányt nem jelöl. Ez pedig már csak azért is szükséges volna, hogy legalább az állami képzők ez irányú működésében lenne a jövőben egyöntetűség. Egyébként nincs a Javaslat ezen része az egésznek részletező irányzatával összhangban. Nem tartozik ugyan ide, mégis megemlítem, hogy a gyakorlati képzést a gyakorlóiskola osztottá tételével hatványozottan lehetne intenzívebbé tenni.

IV. *Magyar nyelv és irodalom.* A magyar nemzeti érzés és szellem ápolására egyik tantárgynál sem nyílik anyai alkalom mint itt. A cél érdekében ennél a tantárgynál azért a jelentékenyebb óraemelést is indokoltnak tartom. Kifogásolható azonban, és bizonyosan joggal, a javaslat tananyagbeosztása. E tekintetben a Tanács javaslata főként abban tér el tantervünkétől, hogy míg ez a nyelvtan az I. és II. osztály-

ban heti 3—3 órán kívánja taníttatni, addig a javaslat az I. osztályban heti 4 órán nemcsak a nyelvtant, hanem a stilisztikát is el akarja végeztetni. Mind a kettő túlzás; az igazság minden bizonynyal középen lesz. A nyelvtan a népiskolára való tekintetből a rendesnél is különösebb fontossággal bír; az egy évig tartó kizárólagos foglalkozást tehát kétségtelenül megérdemli. Az I. osztály számára előírt stilisztikai tananyagot a II. osztályba kellene áttenni, ugyszintén a III. osztály rhetorikai anyagát is, ellenben az egész poetika a III. osztály tananyagát képezhetné. Ez a beosztás a javaslat tananyagbeosztásánál kerekesebb és arányosabb lenne, a mellett ezen beosztással a II. osztályban egy órát meg lehetne nyerni. Az olvasmányokat kiválólag az irodalomtörténeti oktatásra való tekintetből kellene összeállítani. Nem tartozik ugyan szorosan véve ide, mindazonáltal itt említtem fel, hogy a jelöltek kötelező magánolvasmányának jegyzékét (ha ugyan az új tanterv után magánolvasásra jut idő) szintén össze kellene már állítani. Egy ily jegyzék a tantervhez készítendő utasításokban foglalhatna helyet. Az írásbeli dolgozatokat főként az alsó osztályokban magam is szaporítandóknak tartom, mindazonáltal úgy, hogy ez a szaporítás se a növendékre, se a tanárra nézve túlterhelésre ne vezessen. Evégből a házi írásbeli dolgozatoknak, mint a melyeknek pedagógiai jelentősége úgysis semmis, végleges eljuttetését, vagy ha ez kivihetetlen volna, legalább az alsó osztályokban való mellőzését ajánlom. A dolgozatok számát az osztályok emelkedésével csökkenteném pl. így: I. osztály kéthetenkét, II. osztály négyhetenként, III. osztály hathetenként és IV. osztály nyolczhetenként készít egy-egy dolgozatot.

V. *Német nyelv és irodalom.* Ez a cím többet mond, mint a mennyit a tanítónőképzőkben nyújtani szükséges, vagy mint a mennyit heti 2 órában nyújtani lehet. A tantárgy helyes czíme ez volna: *német nyelv.* A direkt és szemléltető módszerek alkalmazása a javaslatból nem tűnik ki eléggé. A dolgozatok ezen tantárgynál már feltétlenül csak iskolai dolgozatok legyenek, számuk pedig, tekintve, hogy csak heti 2 óra áll rendelkezésre, az I. és II. osztályban négyhetenként, a III. és IV. osztályban nyolczhetenként egy-egyben legyen megállapítva.

VI. *Hazai más nyelv.* (Facultatív.) E helyett a tanítónőképzőkben a *francia nyelvet* kellene (facultatív) előírni. A hazai más nyelvet ugyanis, az eddigi tapasztalatok szerint, az illető nemzetiségű vidéken csaknem kizárólag az illető nemzetiségi ifjak tanulják; a kikre nézve az előírt tanczél teljesen felesleges. Arra pedig szükség nincs, hogy az oláh, tót, stb. írók iránt növendékeinkben esetleg lelkesedést keltsünk. Ellenben tanítónőjelöltjeink egy jelentékeny része az életben mint nevelőnő nyer alkalmazást, a francia nyelv ismerete előnyükre van. A tanítónőjelöltek egy része úgysis a francia nyelv némi ismeretével jön a képzőkbe; miért ne adnók meg nekik a továbbtanulás alkalmát?

VII. *Történet.* A magyar nemzeti érzés és szellem ápolására, a magyar nyelv és irodalom után, ez a tantárgy nyújtja a legtöbb alkalmat. A történelem tanításának ezen alaki czélját tartom első rendűnek és mellette a tárgyi czélt alárendeltebbnek. A történelmi oktatás súlypontjának ép ebből kifolyólag a magyar nemzeti történelem tanítására

kell esnie, másrészt a történelmet alaki céljáért lehetőleg a képző mind a négy évfolyamán át szerepeltetni kell. Ezek a szempontok voltak kétségen kívül irányadók a javaslat történelmi részének kidolgozásánál is, mellettük azonban a tanítás tárgyi célja annyira érvényesül, hogy a javaslat ezen részén a túlterhelő irányzat erősen kidomborodik. Ez az irányzat csak fokozódik azáltal, hogy a javaslat a világtörténelmi eseményeket a magyar nemzet történelmének kapcsán akarja taníttatni. A magam részéről megmaradnék tantervünk történelmi oktatásának keretében és terjedelmében, de elfogadnám a javaslat csoportosítását. Vagyis az új tantervben az I. osztályban heti 2 órán világtörténelmet írnek elő, nagyon természetes, csak a legfontosabb világtörténelmi eseményekre kellene kiterjeszkedni, mindazonáltal az események összefüggő képét adni egész napjainkig. A II. és III. osztályban heti 2—2 órán a magyar nemzet történelmét kellene a maga összefüggésében és megszakítás nélkül tanítani. Így a tanítás alaki és tárgyi célját nemcsak mostani tantervünknel, hanem, felfogásom szerint, a Tanács javaslatánál is jobban szolgáltnók, ellenben nyernénk ennél a tantárgynál hetenként és osztályonként 1—1 órát és lényegesen enyhítenők a javaslat túlterhelő irányzatát. Azokat, a kik ilyen beosztással világtörténelmi oktatásunk színvonalát féltik, nem ugyan utánzás, de okulás végett a külföldi képzők tantervére utalom.

VIII. *Alkotmánytan.* IV. osztály. Heti 2 órán.

IX. *Földrajz.* A javaslat tananyagbeosztását helyesnek tartom. A nélkül, hogy a javaslat célját lejobb kellene szállítani, a tananyag arányosabb beosztásával 1 órát megtakaríthatónak tartok. A I. osztály számára javasolt tananyag ugyanis 2 órára kevés, ide lehetne csatolni a II. osztályra javasolt anyag 1. kikezdését, továbbá a földrészek közül 1. Amerikának, 2. Ausztráliának a 2. kikezdés szerinti általános és politikai leírását. A II. osztályra maradna ugyanily módon: 3. Ázsiának, 4. Afrikának, 5. Európának ismertetése, 6. a magyar állam általános leírása. A III. osztály anyaga lenne: a magyar állam részletes leírása és a népiskola földrajzi anyagának módszeres feldolgozása, de *heti 1 órán.*

X. *Mennyiségtan.* Ezen cím alatt foglalja össze a javaslat a mostani tantervünkben külön tantárgyakként szereplő *számiant* és *mértant*. Ezt az összefoglalást semmivel sem látom indokoltnak, ellenkezőleg, miután ezek tanításának a népiskola szempontjából más-más célja van: megfelelő óraszámval külön tantárgyakként való szerepeltetésüket az új tantervben is szükségesnek tartom. A tananyag kiválasztásában és beosztásában is lényegesen eltér a javaslat tantervünktől. Így mindenek előtt tetemesen emeli a tananyag mennyiségét. Teljesen új anyag; számrendszerek, rövidített szorzás és osztás, másodfoku egyenletlen egy ismeretlennel, járadék egyenlet, kölcsönök törlesztése, könyvvitel és a népiskola számítási és geometriai anyaganak módszeres feldolgozása; mértanból az ellipsis, parabola és hyperbola fogalma és szerkesztése. Kétségtelen, hogy ezen itt felsorolt tananyag egynemely része az általános műveltség, más része a tanítói pálya szempontjából bir jelentőséggel, azonban ha figyelembe vesszük a tanítónőképzés egyéb céljait és számot vetünk a rendelkezésre álló idővel, akkor ezen nagymérvű

tananyagemeléssel szemben lehetetlen aggodalmunkat elhallgatni. A rendelkezésre álló idővel mondám; mert hát csodálatos, a javaslat ily mérvű tananyagemeléssel együtt korántsem az órák emelését ajánlja (mint az ember gondolná), hanem ellenkezőleg, az eddigi órák számának *apasztását!* Ez a kettő egyszerre megvalósíthatatlan! Miután az óraemelésnek nem vagyok barátja, nincs ugyan kifogásom a tananyag némi emelése ellen, de *elengedhetetlennek tartom a mostani óraszám megtartását.* A javaslat tananyagbeosztását általában helyeslem, arányosabb elosztással a megterhelést mindazonáltal csökkenteni lehet. A javaslattal szemben kizárólag iskolai dolgozatok készíttetését ajánlom, a házi írásbeli dolgozatoknak e tárgyaknál épenséggel semmi céljuk sincs, a megterhelést mindazonáltal jelentékenyen fokoznák.

Az elmondottak alapján a Tanács javaslatán a következő változtatást ajánlom.

X. *Számítan.* I. osztály. Heti 2 órán. 1. Bevezetés. 2. A tizes számrendszer. 3. Az alapműveletek algebrai egész kifejezésekkel és számokkal. 4. A számok tulajdonságai. 5. Törtszámok. 6. *A magyar állam mértékrendszere.* Feladatok. Havonként egy iskolai dolgozat. Jegyzet: Fejszámolás mind a négy osztályon át. II. osztály. Heti 2 órán. 1. Elsőfoku határozott egyenlet egy és több ismeretlennel. Feladatok egyenletbe foglalása és megoldása. 2. Hatvány és gyök. 3. Másodfoku egyenlet egy ismeretlennel. 4. Számítási és mértani haladványok. Havonként 1 iskolai dolgozat. III. osztály. Hetenként 2 órán. 1. Arány és aránylat; arányosság. Ezek alkalmazása. 2. A százalékszámítás és alkalmazása. 3. Éremszámítás. *A magyar állam pénzrendszere.* 4. Kamatszámítás és alkalmazása értékpapiroknál, váltónál. 5. Kamatos-kamat számítása; járadék, kölcsöntörlesztés. Havonként egy iskolai dolgozat. IV. osztály. Heti 2 órán. 1. Könyvvitel. 2. A népiskola számítási és mértani anyagának módszeres feldolgozása.

XI. *Mértan.* I. osztály. Heti 1 órán. 1. Bevezetés. 2. A szögekről. 3. Összefüggés az idomok alkotórészei között. 4. A körről. Kéthavonként egy iskolai dolgozat. II. osztály. Heti 1 órán. 1. Az idomok hasonlósága. (Pythagorás tantétele.) 2. Az idomok kerületének és területének összehasonlítása és meghatározása. 3. Körmérés. 4. Az ellipszis, hyperbola és parabola fogalma és szerkesztése. Kéthavonként egy iskolai dolgozat. III. osztály. Heti 1 órán. 1. Egyenesek és síkok viszonylagos helyzete a térben. Ék, testszög és test. 2. A hasáb, henger, gúla, kúp és gömb és ezek részeinek hálózata, felülete és köbtartalma. Kéthavonként egy iskolai dolgozat.

XI. *Természettudomány és kémia.* A kémiának a fizikával való természetes kapcsolatát kár volna megbontani. A szeretlen kémiának és az ásványtanak kapcsolata csak külső és arra vonatkozik, hogy az előbbinek az utóbbit a tárgyalás sorrendjében meg kell előznie. Ezt azonban akkor is elérhetjük, ha a kémiát a fizikával hozzuk kapcsolatba. Azért a következő tantárgy lenne:

XII. *Természettudomány.* A javaslat ezen részére csak azt jegyzem meg, hogy a népiskola állat- és növénytan anyagát az ásványtanitól külön-

választva feldolgozni nem indokolt. E tárgyak népiskolai tanításánál ugyanazon módszertani szempontok és elvek érvényesülnek; de ha a tárgyak természete ezt az elszakítást megengedné is, az teljes lehetlenség, hogy addig anyagot módszeresen feldolgozhassunk, a míg a jelölteknek módszertani alapismereteik nincsenek. A javaslat ezen részen azért azt a módosítást ajánlom, hogy a *III. osztályban heti két órán* taníttassék ásványtan és a népiskola állat-, növény- és ásványtani anyagának módszeres feldolgozása.

XII. *Fizika.* Az elmondottakból önként következik, hogy felfogásom szerint a következő tantárgy ez lenne:

XIII. *Természettan és vegytan.* A szerves vegytani ismeretek azonban minden esetre az ásványtant megelőzőleg nyújtandók, részint ezért, részint a tantárgyak és a tananyag arányosabb szétosztása kedvéért a *vegytant a II. osztályba* kellene áthelyezni és *heti 1 órán* tanítani. Ilyen beosztással ezt az órát a III. osztályban megnyernők, így ezáltal óraszaporulat nem következne be. A tananyag ugyanaz lehetne, a mit a javaslat a III. osztály számára ir elő. Ily beosztással a IV. osztály anyaga bővülne némileg és pedig azért, hogy a népiskola vegytani anyagának módszeres feldolgozása a fizikáéval együtt ide kerülne. Ezt a kapcsolatot a tárgyak természete és módszere meg is kívánja.

XIII. *Gazdaságtan.* Egyike azon tantárgyaknak, a melynek túlhajtása a tanítónőképzés tulajdonképeni céljának veszélyeztetésére és túlterhelésre vezethet. A tananyagban történt kiválasztását és beosztását helyeslem, azonban az előkészítő oktatás számára óratervszerűen nem jelölnék ki a helyi tantervben időt, mert hiszen a javaslatban felsorolt gyakorlatok változó és előre meg sem állapítható *alkalmakhoz* vannak kötve. Nehezen tudom azt is elképzelni, hogy a künlakó növendékek ezekbe a gyakorlatokba hogyan lesznek rendszeresen bevonhatók. A Tanács javaslata itt *közgazdaságtan* cím alatt egy egészen új tantárgyat akar a tanítónőképző-intézeti oktatás szolgálatába állítani. Atvizsgálva az ezen cím alatt felsorolt tananyagot, azt egyrészt olyanoknak találtam, a mely a tanítónőre nézve teljesen felesleges, másrészt olyanoknak, a mely szükséges ugyan, de más tárgyak keretében, mint a számtan, alkotmánytan és háztartástan, máris előfordul, vagy abba beosztható. Nem időzöm tovább ennél a közgazdaságtannál (?), a mit túlhajtsáknak tartok, ép azért elejtését javaslom. Ennek elejtése után a *„Háztartástan és kertészet“*-re elegendő lenne a IV. osztályban hetenként 1 óra.

XIV. *Ének és zene.* A Tanács javaslatában erre a tantárgyra jut a legtöbb hely és az óratervben a legtöbb idő. Nem akarom ugyan az ének- és zenetanítás fontosságát kicsinyelni, az ezen oldalról tanítónőinket fenyegető túlterhelésre mégis rá kell mutatnom. A legnagyobb eltérés a javaslat és tantervünk között az, hogy az előbbiben a *hegedű* fakultatív tanulása van felvéve. Nem vitatom azt, hogy a hegedű tanítónőinknek szükséges-e, vagy sem? Azt azonban állítom, hogy ha egyesekre nézve szükséges, akkor valamennyire nézve az — és fordítva. Ezen oknál és a gyakorlati kivihetőség nehézségeinél fogva a hegedűtanítás

elejtését, vagy ha ez nem volna lehetséges, kötelezővé tételét ajánlom. Az egyéni hajlandóság és tehetség kétségtelenül egyik tantárgynál sem befolyásolja úgy a tanítás eredményét, mint ennél. Ez a körülmény a követelmények mérséklétére hathat vissza; a tanításnak ugyanis bizonyos határig itt is tömegesnek kell lennie, ép azért a tananyag azon részletei, a mik csakis kiválóbb tehetségekk. l végeztethetők el, törlendők. A tehetségeket az iskola az önképzésben támogassa. Nemzeti szempontból is haladást jelent a javaslat ezen része tantervünkhöz képest ez a szempont felfogásom szerint mégis élesebben lenne kidomborítható. A IV. osztály óráinak számát elegendő lenne egygyel emelni, tehát 3-ban megállapítani.

XV. *Rajz és szépirás.* Ez a része a javaslatnak a multhoz képest a legnagyobb változást és egyszersmind a legnagyobb haladást jelenti. Lényegesen és előnyösen változtatja meg a tananyagot, jelentékenyen emeli az óraszámot. A tananyagra nézve csak annyit jegyzek meg, hogy a diszítések közé a *magyaros* diszítéseket is fel kellene venni; az óraszámra nézve pedig azt, hogy a javasolt óraemelés túlzás. Elegendő volna rajzból osztályonként 2—2 óra, szépirásból az I. és II. osztályban 1—1 óra.

XVI. *Kézi munka.* A javasolt tanczél túl magas; elegendő volna a nemesebb izlés elsajátítása mellett a népiskolai kézimunkatanításra való képessé tevést kitűzni. Ez a tanczél óraemelés nélkül is meg volna valósítható.

XVII. *Testgyakorlat és játék.* A javaslat mostani tantervünknek egy lényeges hibáját van hivatva kiküszöbölni. Azonban, hogy ezt a feladatát betölthesse, nem elegendő tananyagot és időt kijelölni, egészséges tornahelyiségről is kell az államnak gondoskodnia. Szinte hihetetlen és mégis úgy van, hogy van állami tanítónőképző, a melynek 25 éves fennállása után sincs még tornaterem! Felekezeti iskolát az állam e miatt valószínűleg már bezárattott volna. A javaslaton csupán annyit változtatnék, hogy a IV. osztály anyagául heti 1 órán a tornatanítás elméletét és tornatanítási gyakorlatokat tűznék ki természetesen úgy, hogy a játékokban ez az osztály is tartoznék részt venni.

Ime, ezek a javaslat részleteire vonatkozó észrevételeim és kívánóságaim. Talán felesleges is említenem, hogy észrevételeimet kizárólag a *tanítónőképzés* szempontjából tettem meg; nem kételkedem azonban abban, hogy a mennyiben ezek az észrevételek elvi természetűek voltak, vagy a tanító- és tanítónőképzés közös céljait szolgáló tantárgyakat érintették, változatlanul, vagy nagyon csekély változtatással a *tanítóképzésre* is alkalmazhatók. Megjegyzem, hogy csupán a tanterv közönsége és egyöntetősége kedvéért a kétféle képzés között fennálló természetes különbségek követelményeit nem tartom elhanyagolandóknak. Ellenkezőleg, a kétféle képzés különös érdekeinek kielégítését a tanterv egyöntetőségének feláldozása árán is szükségesnek tartom. Fejtegetéseim eredményeinek áttekintéseül álljon itt a következő összehasonlító *általános óraterv*:

Sorszám	Tantárgy	Osztályonkénti óraszám :												Összesen			Több vagy kevesebb	
		I.			II.			III.			IV.			Most	Tanács szerint	Javaslatom	Tanács szerint	Javaslatom szerint
		Most	Tanács szerint	Javaslatom	Most	Tanács szerint	Javaslatom	Most	Tanács szerint	Javaslatom	Most	Tanács szerint	Javaslatom					
1.	Hit- és erkölcsstan	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1	1	8	7	7	(-1)	(-1)
2.	Neveléstan	3	2	2	3	2	2	2	2	2	2	2	3	10	8	9	(-2)	(-1)
3.	Gyakorlati tanítás	—	—	—	—	—	—	1	2	2	4	6	7	5	8	9	(+3)	(+4)
4.	Magyar nyelv és irodalom	3	4	4	3	4	3	2	3	3	2	3	3	10	14	13	(+4)	(+3)
5.	Német nyelv . . .	3	2	2	3	2	2	2	2	2	2	2	2	10	8	8	(-2)	(-2)
6.	Francia nyelv (Facultatív)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7.	Történet	—	3	2	—	3	2	3	3	2	3	—	—	6	9	6	(+3)	—
8.	Alkotmánytan . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	2	1	2	2	(+1)	(+1)
9.	Számítan.	2	} 3	2	2	} 3	2	2	} 2	2	2	} 2	2	} 10	8	} 8	} (-1)	—
10.	Mértan	—		1	1		1	1		1	1		1		—			
11.	Földrajz	2	2	2	2	2	2	—	2	1	—	—	—	4	6	5	(+2)	(+1)
12.	Természetrajz . . .	2	2	2	2	2	2	2	} 3	2	—	—	—	} 6	} 6	} 6	—	—
13.	Természettan és vegytan	—	—	—	—	—	1	2		2	2	2	2					
14.	Háztartástan és kertészet	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	1	2	2	1	—	—	(-1)
15.	Női kézimunka . .	2	3	2	2	3	2	2	2	2	2	2	2	8	10	8	(+2)	—
16.	Ének és zene . . .	4	4	4	4	4	4	4	4	4	2	4	3	14	16	15	(+2)	(+1)
17.	Rajz és szépírás .	3	4	3	2	4	3	2	2	2	2	2	2	9	12	10	(+3)	(+1)
18.	Testgyakorlat . . .	1	2	2	1	2	2	1	2	2	1	2	1	4	8	7	(+4)	(+3)
	Összes óraszám :	27	33	30	27	33	30	28	33	31	30	32	31	112	131	122	+19	+10

Nem volnék igazságos és tárgyilagos, ha befejezésül újra nem konstatálnám, hogy a Tanács javaslata érdemes munkálat, a mely nemcsak egy új tantervhez fűzhető várakozásokat elégítheti ki, hanem megvalósulása esetén állami tanítónőképzésünket magasabb színvonalra emelné és mindenek felett egészségesebb gyakorlati és magyar nemzeti irányba terelné. Ha pedig itt előadott módosító észrevételeim a végső átdolgozásnál figyelembe vétetnének, akkor — felfogásom szerint — ezen előnyei mellett az egyes tantárgyak a tanítónőképzés céljait *összhangzatosabban* szolgálnák és a javaslatban fenyegető *túlterhelésnek*, a mennyire a képzés céljának leszállítása nélkül lehetséges, *eleje vétenék*.

Legyen azonban a tanterv bármilyen tökéletes, ez egymagában a tanítás eredményeit korántsem képes biztosítani. A didaktika mai fejlettsége mellett elengedhetlennek tartom a tantervre vonatkozó módszeres *utasítások* és mindenek felett úgy a tanár, mint különösen a növendék munkáját megkönnyítő jó *tankönyvek* kiadását. Nem kételkedem abban, hogy ezeket a feladatokat tanügyi kormányunk most már csakugyan megoldja, hogy így állami tanítóképzésünk fejlődésének egy újabb és jelentékeny lökést ad. Mennél jelentékenyebb lesz ez a haladás, annál kirívóbb lesz a nem állami képzők egy részének nagy elmaradottsága; merítsük ebből azt a vigasztalást (ha ez vigasztalás), hogy annál közelebb kell jönnie a magyar tanítóképzés ügyének egyöntetű alapon és törvényes intézkedésekkel való rendezésének általunk oly sokszor kért és folyton várt ideje.

Győr.

Mohar József.

A pedagógiai tárgyak tanterve.

A tanítóképző-intézeti tanterv születése előtti életének immár negyedik szakaszához jutott. A fundamentum a tanítóképző-intézeti tanárok országos egyesületének 1890- és 1892-dik évi munkálatai voltak. Ezen épült fel a közoktatási tanács 1894-ik évi tanterv-munkálata a tanítóképzők és az 1895-iki tanítónőképzők számára. Ezen tantervekhez a módszertani utasítások is készülöben voltak már, a mikor a tanács éppen az utasítások tárgyalása közben annak belátására jutott, hogy rossz maga a tanterv, nem lehetnek jók tehát a módszeres utasítások sem. Ekkor revízió alá vette a saját munkáját s első cselekedete az volt, hogy eltörölte a tanítónőképző-intézetek szerencsétlen csillagzatú külön tantervét s elkészítette a jelen közös tantervet a tanító- és tanítónőképző-intézetek számára.

Vajudó tantervünk történetéből nem hiábavaló tanulságokat vonhatunk le. Érdekes kérdés például az, a melyet *Radó* Vilmos, tisztelt tagtársam vetett fel a választmányban, hogy miért kellett az új tantervjavaslatot készíteni. Hiszen az 1894-ik is a közoktatási tanács csinálta. Hogy lehet, hogy oly komoly testület, mint a közoktatási tanács, pár év múlva új és az előbbitől legalább a részleteiben eltérő munkálatot

készített? Ennek tárgyi magyarázatát tisztelt elnökünk a gyűlésen megadta körülbelül úgy, a miként azt cikkem elején előadtam. Van azonban annak egyéb személyi oka is. Azon kiváló pedagógus, kinek nagy szelleme az 1894-iki tanterv-munkálatnak a részleteire rányomta egyéniségének bélyegét, nincs már a tanácsban, vagy legalább nem működik ott. Más emberek, más idők! s az új emberek, a kik a tanterv-munkálat javításán fáradoztak, legnagyobb kedvvel a régi épületnek éppen a stilszerű részeit bontották le s alkottak helyettök másokat, ép oly egyénit, mint a régi.

Mi ebből a tanulság? Az, hogy a tantervek minden részletének ne tulajdonítsunk mértéken túl való fontosságot. A tantervek nem csupán a közszükségnek, hanem a készítők egyéni izlésének és készültiségének is a szüleményei. Ha tantervünket kiadnák egy másik testületnek, például a tanítóképző-intézeti tanárok egyesületének *újabb* kidolgozásra, annak legalább a részletei újra más alakot és tartalmat kapnának, a mint azt a folyó választmányi tanácskozások is bizonyítják.

Nem kívánom ezen észrevetelemmel a tantervek értékét csökkenteni; csak rá akartam mutatni az esetlegességekre, a melyektől a tanterv részletei függhetnek; ki akarom emelni, hogy a tantervvel egyenlő értékű tényező a *tanító* és a *tankönyv*; s ha tantervünket részletezzük is, azon a határon túl ne menjünk el, a hol a módszer kezdődik; ne kössük meg az egyéni didakszist; hagyjuk szabadon alkotni a tanítót és a tankönyvíró is. Ismerve azt, hogy tanítóképző-intézetünkben mily nagy eltéréseket mutat fel a tanítás; tudva azt, hogy nekünk aggodóbb gonddal kell az oktatás színvonalára ügyelnünk, mint a középiskoláknak; indokoltnak tartom a *mérsékelt* részletezést, de kérdés, hogy itt-ott nem léptük-e át a helyes mértéket.

Ha összehasonlítjuk az egyesület 1892. évi tervezetét a tanácsnak egymásra következő munkálataival, egy megnyugvásunkra szolgáló tény is figyelhetünk meg. Észrevehetjük, hogy az általános anyag- és órabeosztást, a melyet egyesületünk készített s a melyet II. Emlékiratába foglalva felterjesztett a miniszterhez, a tanácsi munkálatok lényeges módosítás nélkül megtartották. Az a tervezet a legkeményebb kritikák tüzeből ép erőteljességgel tudott kikerülni. Mi oltalmazta azt minden veszedelemtől? Nem csak az az igazság, hogy didaktikailag jó alkotás, hanem, hogy egy igaz törekvésnek természetes születtje. Ez a törekvés kettős eszmében csúcsosodik ki, hogy a *tanítóképzés általános színvonalát emeljük s szakszerű irányban fejlesszük*. Ez eszmék világosan, félreérthetetlenül és szigorú következetességgel fejeződnek az egyesület munkájában. A közoktatási tanács is, megértve ez alapgondolatot, az eredeti tervezetre, mint erős fundamentumra épített. A most folyó választmányi tárgyalásokat is ez az eszme uralja s ha a választmány itt-ott változtatott is az eredeti alkotáson, az csak azért történt, hogy az eredeti gondolatot tisztább kifejezésre juttassa.¹

Habár tehát vannak is aggodalmaim a tanterv egyes részletei s túlságosan részletező kidolgozása miatt, mégsem tartom feladatunknak,

¹ L. a magyar nyelvre és irodalomra vonatkozó határozatokat.

hogy életbe léptetését gátoljuk, hátráltassuk, hanem, hogy rajta a lehető javításokat megtéve, annak kiadását sürgessük.

Ennek előre bocsátása után, megköszönve az elnökség megtisztelő bizalmát, áttérek tulajdonképpeni feladatomra, a pedagógiai tárgyak tantervére.

Óraterv.

Ha a jelen munkálat neveléstani órabeosztását az 1894-ikivel összehasonlítjuk, az első pillanatra az tűnik szemünkbe, hogy az anyag terjedelme ugyanaz maradt ugyan, de *leszállították a neveléstani órák számát*. Ugyanis:

a népiskolai nevelés- és oktatástan heti óraszámát a III. osztályban 3-ról 2-re;

a gyakorlati tanítás heti óraszámát a IV. osztályban 8-ról 6-ra szállították le.

Ebbe nem lehet belenyugodni. A pedagógia elmélete és gyakorlata a tanítóképző-intézet legfontosabb tárgya. Két nyomós ok van a mellett, hogy a pedagógia a tanítóképző-intézetben tudományos alapon és szakszerűen műveltessek. A pedagógia az egyedüli philosophiai természetű tárgya a képzőnek s a tudomány színvonalán álló tanítása a leghathatósabb tényezője az intelligentiának; a gyakorlati tanítás alaki képző hatása szintén kimagaslik az egész tanítóképzésből, mert ez a tárgy nyújtja a legtöbb alkalmat a tudomány részleteibe hatolásra, a tervszerű, öntudatos alkotásba. De ha így nem volna is, a pedagógia elméletének és gyakorlatának részletes művelését eléggé indokolja az a körülmény, hogy ez a tanítóképző-intézet egyedüli szaktárgya, a tanítói szakműveltség exponense, a nevelői és tanítói munkásság útmutatója. És mi történt?

Miként a bevezetésben említém, az egész tantervmódosító mozgalom alapvető motivuma az a szándék volt, hogy a tanítóképzés általános színvonala és szakszerű jellege fejlesztessék. Ezt szem előtt tartva, az egyesület az 1890. és 92-iki közgyűlésein a pedagógia elméleti és gyakorlati óráit tetemesen (18-ra) megszorította s a tantárgyak részletes módszertanának tanítását a tanítóképzés egész vonalára, mindegyik szaktárgy körére kiterjesztette. Ezt a felfogást az 1894-iki tanácsi munkálat is osztotta; az egyesületnek a pedagógiai tárgyak tanítására vonatkozó egész javaslatát elfogadta s az órák számát is csak egygyel csökkentette. A szönyegen levő tanterv-munkálat azonban nem vette ennyire figyelembe a tanterv-módosítás alaptendenciáját. Megtartotta ugyan azt az intézkedést, hogy a részletes módszertan az egyes szaktárgyak keretében találjon helyet; de a pedagógiai órák számát tetemesen leszállította: a gyakorlati tanítást 8-ról 6-ra, az elméletiekét 10-ről 8-ra; úgy hogy az elméleti pedagógiai órák száma ezen tanterv szerint 4-gyel kevesebb lesz, mint a mennyi az 1881-iki jelenlegi tanterv szerint. A mai helyzetet leginkább úgy láthatjuk világosan, ha a pedagógiai órák számának ingadozását attekintjük 1881-től fogva a különböző tantervmunkálatok szerint.

	1881. tanterv	1892. egyesül. munk.	1894 tanácsi munk.	1900. tanácsi munk.
I. osztály	3	2	2	2
II. osztály	3	3	2	2
III. osztály	3 + 1	3 + 2	3 + 2	2 + 2
IV. osztály	3 + 2	2 + 8	2 + 8	2 + 6
összeg	15	20	19	16

Ez a kimutatás tanulságos, mert feltünteti, hogy az 1892-ben felszínre került eszme miként zsugorodott össze az 1900-iki tantervmunkálatban; sőt kitűnik az is, hogy az elméleti pedagógia a most érvényes tantervhez képest is veszíteni fog értékéből. Azt szívesen elismerem, hogy a pedagógia gyakorlati része: a gyakorlati kiképzés és a részletes módszertan az új tanterv szerint is tetemesen kibővül; de az is igaz, hogy a pedagógia tanítása az elméleti órák csökkentése által még inkább fogja a philosophiai alapot nélkülözni, mint most. Ezzel a tantervvel, lehet, hogy jó tanítómesterembereket fogunk nevelni, de nem tanítóművészeket. Tanítóinkat csak utánzásra fogjuk képesíteni, de nem az önálló ítéletre és szabad alkotásra. El fogunk esni a pszichologia beható tárgyalásától. Pedig ma már általános nézet, hogy tanításunkat csak akkor emelhetjük a művészet magaslatára, ha tudunk pszichológiailag gondolkodni. A tanítónak tudnia kell a lelki jelenségeket pontosan megfigyelni, minden eljárását lélektani megvilágításban látni. Mondhatjuk, hogy a tanítói szakműveltség legfontosabb része a *pszichológiai értelem*. Ehhez a célhoz sok-sok pszichológiai analysis vezet, a mi pedig bizony időbe kerül.

Ennélfogva javaslatom első sorban az, hogy a pedagógiai órák száma a II. és III. osztályokban, esetleg más tárgyak rovására is, 1—1-gyel emeltessek.

Az egyes osztályok anyagára megjegyzéseim a következők.

I. osztály. *Test- és élettan egészségügyi és neveléstani vonatkozásokkal.*

Mielőtt az e cím alatt felsorolt anyaggal foglalkoznám, figyelembe veendőnek tartom azt a körülményt, hogy az *iskolai és közegészségtant*, mint önálló disciplinát, kihagyták a tanterv keretéből. Eleve kijelentem, hogy ezt az intézkedést helyeslem; nem azért, mintha az iskolai és közegészségtan fontosságát el nem ismerném, hanem azért, mert a disciplina anyaga a tanítóképző-intézet tárgyainak, a test- és élettannak, a szervezettannak és részletes módszertannak, a természettudományoknak keretébe majdnem egészen beilleszthető. Sőt e tantárgyak egészségügyi vonatkozások nélkül helyesen nem is tárgyalhatók; miből következik, hogy az iskolai és közegészségtannak, mint önálló disciplinának tárgyalása, okvetetlen ismétlésekre vezetne. Elismerem, hogy az iskolai és közegészségtannak némely részletei szakszerűbb tanításban részesülnének, ha orvos kezében volnának; azonban az is kétségtelen, hogy a tanítóképző-intézet szinte a normális mértéken túl van

megterhelve disciplinák sokaságával; nekünk, tanítóknak, tehát kötelességünk oda hatni, hogy a disciplinák száma csökkenjen. Sőt kötelessége ez az orvosnak is, mert éppen az orvosnak ügykörébe tartozik arra vigyázni, hogy az ifjak tanulmányokkal az abnormitásig meg ne terheltessenek.

A mi a test- és élettannak a tantervben kijelölt anyagát illeti, azt úgy, a mint van, elfogadom. Mert az megfelel az egyesület 1892. évi munkálata alapeszméjének; mert részleteiben is kevés eltéréssel megegyezik a tanács 1894. évi munkálatával; mert egyáltalán szerencsésen oldja meg azt a feladatot, a melyet a tantárgy címében és céljában maga elé tűz. A tanács 1894-iki munkálatból annyiban különbözik ugyan, hogy az anyagot itt-ott pathologiai és therapiiai tételekkel egészítette ki. Ezt azonban indokolta teszi az az eset, hogy az egészségtant a tantárgyak sorából törölték. Csupán két kivánságomat fejezem ki, a nélkül azonban, hogy részletes javaslatot tennék. Az egyik, hogy a tanterv *összebb vonassék*, mert terjedelme nem áll arányban a többi pedagógiai tárgyakkal; és mert a tanterv tulságos részletessége inkább kárára mint javára van a tanításnak. Hiszen a tanterv szaktanítóknak és nem tanulóknak készül. A másik, hogy ha a tanterv meghagyatik a mai részletező voltában, abban a *gyermek testi életének és szervezetének fejlődésére* szóló vonatkozások felvétessenek.

II. osztály. Lélektan neveléstani vonatkozásokkal.

Az egyesület 1892. évi tanterve a II. osztály számára lélektant ír elő neveléstani vonatkozásokkal. Ugyanezt az álláspontot fogadják el a tanács 1894-iki és jelen munkálatai is a célt illetőleg. Azonban a kivitelben már lényegesen eltér egymástól a két munkálat. Az 1894-iki munkálat a neveléstan keretébe illeszti be a lélektani ismereteket; a mostani tervezet pedig a lélektant veszi vezérfonalul s az egyes lelki jelenségek ismertetéséhez fűzi a nevelési vonatkozásokat. Az egyik tehát a lélektant teszi a neveléstan szolgájává, a másik pedig a neveléstant rendeli alá a lélektannak. A tudomány szempontjából egyik álláspont sem helyes.

A *tudomány* szempontjából az volna a helyes, hogy a neveléstan a lélektantól különválva, önállóan taníttassék, azért, mert mind a kettő önálló tudomány. Mind a kettőnek meg van a maga rendszere s megvannak a külön tételei. Sőt azt sem lehet mondani, hogy a pedagógika csupán a lélektannak alkalmazott tudománya, mert mint minden egyéb alkalmazás, úgy a pedagógiának is minden funkciója sokfelé elágazó tényezők összehatásából származik; miből következik, hogy a nevelés feladatairól csak akkor nyerhető a valónak megfelelő kép, ha minden egyes esetben a lélektani szempontokon kívül egyéb szempontokat, u. m. a physiologiaiakat, a fejlődéstaniakat, tarsadalmiakat, politikaikat és a többieket is számba vesszük. Ha azonban a pedagógikának önálló természetét elismerem is, mégsem javaslom azt, hogy tanítóképzőink II. osztályaiban a neveléstan a lélektantól elkülönítve tárgyalassék. Sőt nem fogadom el az 1894-iki tanácsi munkálatnak azt az álláspont-

ját sem, hogy a II. osztály tananyagában a neveléstan rendszere legyen a vezérfonál s a lélektani ismeretek a neveléstani tételek keretébe illesztessenek. Hanem kivánságom az, hogy elfogadva az új tervezet *elvét* alapul, *a II. osztályba a lélektan rendszerét vegyük vezérfonalul s a lélektan egyes tételeihez fűzzük az oda illeszthető nevelési eljárások ismeretét*

E javaslatomban az a gondolat vezérelt, hogy valamint kívánatosnak tartjuk azt a pedagógiai kiképzés szempontjából, hogy a tanító-növendék részletes testtani ismeretek birtokába jusson, épp annyira szükséges, hogy alapos lélektani ismeretekkel ruhazzassék fel. Habár egyéb philosophiai tudományokba is beleereszté gyökérszárait a pedagógika; mégis a tudomány úgy fejlődött, hogy a lélektanhoz való benső vonatkozása van legjobban kidolgozva. A neveléstan tartalmának főrésze a lélektan s ezért, miként fennebb is említém, a lélektani értelem kiképzését tekinthetjük a pedagógiai oktatás főfeladatának.

Ha ezt alapelvül elfogadom, akkor azt is kell kívánnom, hogy egy egész évet szánjunk a lélektanra, valamint hogy egész évet fordítottunk a test- és élettanra. És helytelenítenem kell az 1894-iki tervezet azon beosztását, hogy rövid lélektani tájékoztató után bele fog a neveléstanba. Teljesen igaz az a nézet, a mely a választmányi tárgyalás során fölmerült, hogy alapvető tudomány nem tárgyalható az alkalmazott tudomány keretében, például a mennyiségtan a természettan keretében. Így vagyunk a lélektanral is. Egységét veszítené el az a neveléstani oktatás, a mely minduntalan nagy kitéréseket volna kénytelen eltűrni s a lélektani fogalmak rendszere szintén kivégeztetnék.

Egyébirant azt vélem, hogy tantervünkben a pedagógikán nagy csorba nem is esik. A III. osztály anyagául ugyanis a népiskolai nevelés- és oktatástan szolgál. Ez tehát már tisztán pedagógika a népiskolára alkalmazva. Igaz ugyan, hogy ez nem az egész neveléstudomány; de mégis tartalmazza a hodegetika fő részét, a fegyelmzés tanát s a neveléstudomány legkidolgozottabb részét, a didaktikát a részletes methodikával; továbbá a IV. osztályban előfordul az elméleti pedagógika harmadik, a historiai része és a tanügypolitikai (gyakorlati) rész: az iskolai szervezettan. Egyszóval a neveléstudomány összes ágazatai szerepelnek tantervünkben.

Elfogadom tehát az új tanácsi munkálatnak a II. osztály pedagógiai tervére vonatkozó alapgondolatát, a mely az egyesület 1892. évi javaslatával is teljesen megegyezik. A kidolgozását azonban nem tartom czélirányosnak.

Kifogásom a tanterv ellen, hogy az általános lélektan keretében mozog s kevés ügyet vet a gyermek-lélektan mozzanataira. Az általános lélektan tanítását nem tartom elégségesnek tanítóképzőinkben; hanem szükségesnek vélem, hogy az általános lélektan tételei rendszeresen egészüljenek ki a gyermeki lelek jelenségeinek feltüntetésével. Ezen nézet helyességének beható bizonyítását feleslegesnek vélem; a ki ennek ellenkezőjét vitatná, az a tanítóképző tanárok közvéleményével találná magát szemben. A kolozsvári közgyűlésünk állást foglalt a gyermek-lélektan az általános lélektan tanításába való bevonása

mellett, sőt kívánta, hogy a pedagógia tanterve ezen szempont szerint készüljön, illetőleg módosíttassék. Ennélfogva a választmány azon kötelesség előtt áll, hogy habozás nélkül ragadja meg a kínálkozó alkalmat a határozat keresztül vitelére. A kérdés csupán az lehet, mit és hogyan vegyünk be gyermekpsychologiai elemeket a lélektan tervébe. Megelégedjünk-e annyival, a mennyit az új tervezet felvenni jónak lát?

Az új tervezet úgy látszik csak általánosan kívánja tárgyalni «a lelki jelenségek kifejlődését»; az anyag részletezése folyamán azonban csak három fejezet kapcsán említi fel a fejlődési folyamatokat, az öntudat, a gondolkodás és az akaratfolyamatok mellett. Azt hiszem, hogy csak ennyit, csak éppen ezt kívánni nem indokolt. A gyermekpsychológiának vannak fejezetei, a melyek éppen olyan fontosak, mint az itt felsoroltak. Nem volna sem logicus, sem a gyermekrajzi tudomány szempontjából indokolt, hogy ha a megjelölt fejlődési folyamatokat ismertetjük, akkor miért ne szóljunk a gyermek képzetassociatioinak, az emlékezetnek, képzetelemek, apperceptionak, a figyelemnek fejlődéséről, a beszédjéről, az érzelmvilágáról, a melyekről éppen bő megfigyelési anyagunk van. Ma már annyira kifejlődött a gyermeklélek tana, hogy a lelki jelenségek minden csoportja kifejlődésének főbb mozzanatairól beszélhetünk s ezt meg is kell tennünk, ha a lélektan tanítását szakszerűen akarjuk kezelni.

Habár a gyermeki lélek jelenségeinek ismertetését összes főbb mozzanataiban fel kívánom ölelni, mégsem tarthatok együtt dr. Baló József tisztelt barátommal, a ki a választmány pedagógiai bizottsági ülésén azon figyelemre méltó nézetét fejezte ki, hogy a gyermeklélektan, mint önálló egész, az általános lélektan után tárgyalassék. Nem tartanám helyesnek azon methodikai okból, hogy ha együvé tartozó dolgokat együtt tanítunk, időt kímélünk meg; másrészt, mert a gyermeklélektan a mai fejlettsége szerint az általános lélektan szerint tagozódik. Nézetem szerint mind a methodika törvényei, mind a gyermeklélektan természete szerint úgy járunk el leghelyesebben, ha ennek anyaga egészen az általános lélektan anyagához simul, vagyis ha az általános lélektan meghatározásainak kapcsán, még pedig többnyire azok után nyújtjuk az illető lelki jelenségeknek a gyermekben való kifejlődését. Egyes esetben, mint pl. a téri és idői képzeteknél az ellenkező, a genetikai módszert követhetjük.

A II. osztály pedagógiai tanterve ellen a második kifogásom a tanterv *pedagógiai vonatkozását* illeti. A tantervben a következő nevelés-tani vonatkozásokat találjuk: a nevelés feladatai; testi, értelmi, erkölcsi nevelés; az érzékek fejlesztése; az emlékezetbe vésés; a képzelet ápolása; a vágyak és szenvedélyek korlátozása; a fegyelmezés eszközei. Nem ügyelve arra, hogy ezen beosztás felett egyes tételekre nézve, például éppen az akarat nevelésének fokozataira nézve homályosság dereng, — itt is, miként a gyermekpsychológiánál felmerül az a kérdés, vajjon kimerítő-e a gyermeknevelési vonatkozások megjelölése. A tételek végig futása után bizonyára minden pedagógus nemmel fog felelni. Hogy egyebet ne említsék, a tanterv mellőzi az egész kedélyvilág

kiképzését; nem szól az ismeretszerzés és megértés feltételeiről. Ilyen hiányosságok félrevezetnek. Én nem tartanám helytelennek, ha csak a bevezetésben a «cél» meghatározásában adatnék általános utasítás arra nézve, hogy mindenütt figyelem fordítandó a lélektani tények pedagógiai alkalmazására. Azonban, ha a részletekben is kitérünk ez alkalmazásokra, akkor teljes következetességgel kell keresztülvinnünk a célban felállított tételt.

Minthogy sem az 1894-iki tanácsi munkálatot nem fogadom el, sem a jelen tervezetet nem tartom kielégítőnek, kötelességemnek tartom a II. osztály pedagógiai tárgyáról, a lélektanról új tervet készíteni, a mely a következő:

A lelki élet ismerete, II. oszt. heti 3 óra.

Cél: (l. a tantervjavaslatot).

I. A lelki élet ismeretének fontossága a nevelés szempontjából. A lélek megfigyelésének haszna és módja,

II. A tiszta érzetek. Erejük, minőségek. Az érzet hangulata. A gyermek első érzéki, érzelmi és mozgási életjelenségei.

III. Az érzékek kapcsolatai: a képzetek. A tér- és idő-képzetek kialakulása. A gyermekek érzékszerveinek gyakorlása.

IV. A tudat. Figyelem. Észrevétel. Apperceptio. Általános képzetek. A figyelem fejlődése s a gyermek szemléletei. A figyelem gyakorlása.

V. Képzetkapcsolások törvényei. Fantázia s a gyermek képzet-associációi. A fantázia szabályozása; szerepe az oktatásban. — Az emlékezet s gyakorlása.

VI. Gondolkodás: elvonás, ítélet, következtetés. A gyermek abstractiói és okoskodásai. A gyermeknek a gondolkodásban való fokozatos gyakorlása.

VII. Az elemi érzések kapcsolatai. Indulatok. Vágyak. Szenvedélyek. Nyilvánulásai a gyermekeknél. Szabályozásuk.

VIII. Érzelemfajok. Értelmi, erkölcsi, aesthetikai, socialis, vallásos érzelmek. Kifejlődésük. Fejlesztésük.

IX. Akarat folyamatok. Vonatkozásuk az érzelmekhez és értelmi működésekhez. Akaratmotivumok. Ösztönszerű és önkényes, külső és belső cselekvények. A gyermek játéka és foglalkozásai.

X. Szokás. Jellem. Az egyéni jellemfejlődés tényezői, fokozatai. A nevelés főteendői a jellemfejlődés különböző fokain. A jellemfejlődés hibái.

XI. Lelki állapotok: alvás, álmódás. A gyermekek lelki abnormitásai: hallucinációk, illúsiók.

XII. A beszéd, mint a belső közvetlen tapasztalat kifejezője. A gyermek beszédje. Öntudat. A nyelv gyakorlása.

XII. A szellemi közösségek kifejlődése. Közsokások. Köz-erkölcsök.

XIV. A nevelés célja. Ethikai alapfogalmak. A neveléstudomány rendszerének áttekintése.¹

¹ Ezt a tervezetet a választmány az október 7-én tartott ülésén a következő

Tervezetem módszere, azt hiszem világos. A lelki jelenségeknek 12 csoportját veszem fel. Mindenik csoport az általános lelki jelenségek ismertetésével kezdődik, a mi kiegészül a gyermek-lélektan (fejlődéstan) elemeivel; a kettőnek alapján épülnek föl a nevelés általános szabályai.

Ez az eljárás nem új. Az irodalomban klasszikus példa reá Sully Jakab munkája.¹

A mi a tervezet rendszerét illeti, az némileg elüt a tanács tervétől. Irányadó elvem volt, hogy a lélektan tanítási terve lehetőleg tartsa meg az általánosan elfogadott rendszert, a melyben azonban az újabb felfogások is helyet találjanak. Megjegyzem, hogy egyénileg a *Wundt* rendszerének vagyok híve, azonban az egyéni nézet kifejezése és a tanterv készítése két különböző dolog. A tanács tervezetében a lélektan rendszere annyira egyéni, hogy az csak egy tankönyv rendszere. Az individualitásnak a tanterv készítésben csak korlátolt szerepe lehet. Egyébiránt hangsúlyozom, hogy a sorrendet nem tartom fontosnak, mert az mindig nagyon egyéni értékű. El tudom képzelni a lélektan eredményes tanítását az enyémtől eltérő rendszer alapján is. *Általában azt tartom, hogy bármely tanterv részletes sorrendje ne legyen kötelező, csupán az anyaga.* Ezt kívánja a tanszabadság elve, az egyéni didaktikus tiszteletben tartása.

III. osztály. Népiskolai nevelés- és oktatástan.

E tárgy tervezetében legfontosabbnak tartom, hogy a közoktatási tanács fenntartotta az egyesület 1892. évi munkálatának s a tanács 1898. évi tantervének azon gondolatát, hogy a pedagógia tanítója a tantárgyak népiskolai módszerének csak a főelveit tanítsa, a részletes módszertan tanítása pedig az egyes szaktanítók feladata legyen. Fontos azért, mert ezzel az egész tantervmódosítás lényege mentve van. De ez a módosítás az egész tanítóképzés lényegét is érinti. Érinti annyiban, hogy az általános kiképzés és a szakszerű képzés teljesebb elválására fog vezetni. Egészen le fogja dönteni azt a felfogást, a melyet a tanítóképző-intézeti oktatás színvonalának fokozatos fejlődése különben is meghaladott, — hogy a tanítóképző-intézeti oktatás a népiskolai tanítás előképe legyen. Az általános műveltségi tárgyak oktatása e szerint haladhat a maga útján s a maga természete szerint s a felette szükséges «elemi iskoláskodást» a maga helyére fogja terelni. Nem lesz szükséges az általános irányú oktatásba minduntalan belekeverni a népiskolai elemeket; de annál nagyobb erővel fog kidomborodni a 4-ik évfolyamban a tanítóképző-intézet szakszerű jellege. Nem kell minden tanítást az elemeken kezdenünk, de ennek helyébe annál világosabban fog kitünni az oktatás végén az elemek viszonya a szaktudományi fel-

tagokból álló bizottságnak adta ki: dr. Baló József, Nagy László, Peres Sándor, Radó Vilmos és dr. Weszely Ödön, a kiknek feladatává tette egyúttal a többi pedagógiai tárgyak tervezetéről is részletes javaslatot készíteni. A bizottság javaslata alapján a választmány a lélektan eme tantervét kisebb módosításokkal elfogadta. Szerk.

¹ Sully munkája németül a következő czímen jelent meg: *Handbuch der Psychologie für Lehrer.* Ford. dr. Stimpfl S. Lipse. Ernst Wunderlich. Ara 4 M.

fogáshoz. Ennek a rendszernek az egész vonalon való keresztül vitele lehetővé teszi a tanítóképzés színvonalának emelkedését, másrészt közelebb hozza a tanítóképzőt a népiskolához. Ha eddig alapja volt a tanítóképző-intézeti oktatásnak a népiskola, úgy most megváltozik a viszony. Az alap lesz a középfokú iskola négy osztálya, de a végső cél a népiskola, a hova minden oktatás szálai futnak. Ezért mondom azt, hogy ez a módosítás az egész tanítóképzés lényegére kihat.

A III. osztály tananyagára kevés megjegyzésem van. Helyeslem, hogy az új munkát a réginek tanügy politikai bevezető részét innen elvette s oda csatolta, a hova az tulajdonképen való: az iskola szervezetéhez. Helyeslem, hogy az új munkát a réginek lényegét, a tulajdonképeni népiskolai nevelés- és oktatástant a régi terjedelmében és beosztásában, kisebb változtatásokat kivéve, megtartotta; mert ennek a tárgynak a tantervét okosabban nem is lehetne megcsinálni, mint azt 1895-ben a tanács tanítóképzési alosztálya megalkotta. A részletekre tartozó kifogásaim közül csak kettőt említek fel. Az egyik, hogy a *gyenge tehetségűek* oktatásának semmi helye sincs az általános oktatástan keretében. Altalában nagy a fogalom-zavar ebben a kérdésben. Ha a gyenge tehetségűeken a gyenge *elméjűeket* értik, úgy ezek oktatása nem ide, hanem a gyógy-pedagógiai intézetek körébe, tehát az oktatástan utolsó fejezetébe tartozik. Ha pedig a gyenge tehetségen az értelmi erő kisebb fokát értik, úgy a külön oktatásnak legfeljebb csak annyiban van értelme, a mennyiben az iskolai berendezésnek a gyermekek individualitására fegyelemmel kell lennie. E szerint ezen pont helyett ez az általánosabb érvényű meghatározás teendő: *a gyermek egyéniségének jelentősége az iskolai oktatásban*. Végül megjegyzem, hogy a gyógy-pedagógiai résznek a tananyag végéről való elhagyását megbocsáthatatlan hibának tartanám; mert abnormitásban szenvedő gyermekekkel a tanítónak mindig van dolga.

IV. osztály *Neveléstörténet. A népoktatás szervezete.*

Az iskolai szervezettan új elemekkel bővült; ezért a neveléstörténeti anyagot rövidebbre vonták, mint az 1894-iki tanácsai munkálatban kifejtve volt. Szem előtt tartva az iskolai szervezettan fontosságát s minthogy a történet összefüggése főleg az ó- és középkort érinti; elfogadom a módosítást. Ellenben nem tartom szerencsésnek az ujkor magyar pedagógusának kijelölését. Mit keres Maróthy György a philanthrop nevelők között, vagy bár: Eötvös József a tudományos pedagógia képviselői között? Egyáltalán mit keresnek Mária Terézia és II. József a pedagógusok között? Csak szegénységünket áruljuk el, ha mi a német, francia és angol filozófus pedagógusok fényes sorában Makó Pálokra vagyunk kénytelenek hivatkozni. Ezek mind maradjanak el, de Felbiger és Tresztyánszky Dániel is. Ellenben felveendő a tervbe a jelen század népiskolaügye fejlődésének beható tárgyalása «a népoktatásügy jelen állapota» című tétel helyett.

«*Tanítási gyakorlatok.*»

Megbízatom nem terjedt ki oda, hogy gyakorlati tanításokról is referálják. Ez a feladat dr. Baló József tisztelt barátomnak jutott. Ezért leginkább arra szoritkozom, hogy ez ügy tárgyalásának rövid történetét elöadjam. Dr. Baló József előadásában figyelmeztetett arra, hogy a gyakorlati tanítások heti óra számát a IV. osztályban a tanácsi munkát 8-ról 6-ra apasztotta s a szövegből az eljárást illető összes utasításokat kihagyta. Jelezte, hogy a régi óraszám fenntartását kívánja; ellenben abban, hogy a gyakorlati tanítások módozatáról szóló rész elhagyassék, belenyugoszik, de kívánja, hogy az elhagyott részt vegyék fel a módszertani utasításokba, azzal a pótlással, hogy a tanítások szemlélete már a II. osztályban megkezdődjék. Az ekkor kiküldött pedagógiai bizottság elfogadta dr. Baló József álláspontját s ilyen értelemben történt is meg az előterjesztés. A választmány azonban kimondotta, hogy *a tanórának a tanács javaslatában megszabott végösszege általában nem emelhető*; a pedagógiai órák száma tehát más tárgyak rovására szaporítható. Ezen határozat után a pedagógiai bizottság elállott azon kívánságától, hogy a gyakorlati tanítások heti óraszámja 8 legyen. A választmány így határozott. Egyúttal kimondotta, hogy az óraszámnak 6-ra leszállítását csak oly feltétel mellett fogadja el, *ha a gyakorló-iskolák, miként a régi határozatok is kívánják, két osztályúakká alakíttatnak át.*

Ez történt a választmányban. A kényszerű viszonyoknál fogva bele nyugszom a választmány határozatába. Egyben azonban sajnalom is, hogy a 4-ik osztálynak, a bírálati egy órán kívül, nem jut a hét minden napjára egy-egy órája a tanítás gyakorlására. Én abban, hogy a tanítóképző-intézetekben kevés *időt* és *módot* nyújtunk a tanítás gyakorlására, a tanítás munkájának kevésre becsülését látom. Alig van pálya, a melyre oly kevés gyakorlati előkészültséget kívánnának, mint a tanítóira. Ügyvéd, orvos, katonatiszt, iparos csak hosszú gyakorlat után lehet valaki, tanítónak azonban az is, a ki párszor próbálkozott. Igaz, hogy tetemesen lendítene a gyakorlati kiképzés ügyén, ha a választmánynak a két felé osztásról hozott határozata valóvá válnék. De attól nagyon messze vagyunk. Fog-e a miniszter ezen határozat álláspontjára helyezkedni? S ha igen, fog-e erélyt kifejteni annak keresztülvitelére? Fognak-e a tanári testületek ez irányban sürgős akcióit indítani? Mindez nagy kérdés.

Azért talán mégsem kivihetetlen. Mindenesetre erkölcsi kötelessége a választmánynak, hogy a határozat érvényre jutása elé gördülő sok és súlyos akadályok elhárításán kitartással fáradozzék. Hiszen mindnyájan tudjuk, hogy a tanítóképző-intézetnek, mint szakiskolának súlypontja a gyakorló iskolában van; de tudjuk azt is, hogy a gyakorló iskola a mostani szervezetében tökéletlenül szolgálja nehéz feladatát. A gyakorlati kiképzéssel kapcsolatosan foglalkozzunk tehát behatóan és részletesen a *gyakorló-iskola reformjának kérdésével.*

Nagy László.

Észrevételek a tantervről.

A soproni ág. h. ev. egyházkerületi tanítóképző-intézet tanári karának véleménye az orsz. közoktatási tanács állandó bizottsága által készített tanító- és tanítónőképző-intézeti tanterv-javaslatról.

Tanítóképző-intézetünk tanári kara az országos közokt. tanács állandó bizottsága által az áll. tanítóképző-intézetek számára készített tanterv-javaslatot örömmel üdvözli, mert benne a most már 20 év óta érvényben levő tantervvel szemben *haladást* lát, haladást úgy *didaktikai*, mint *nemzeti* tekintetben.

Feltétlenül elfogadhatónak tartja tanári karunk a magyar nyelv és irodalom, a német nyelv és irodalom, a történelem, az alkotmánytan, a földrajz, a természettudomány és kémia, a fizika, a gazdaságtan, a testgyakorlás és a játék szakaszait.

De vannak észrevételei a tanári karunk a hit- és erkölcsstan, a tanítási gyakorlat, az ének és zene s a rajz és szépirás tanítására vonatkozólag. Észrevételei a következők:

1. *A hit és erkölcsstan* órák kiszabásánál figyelembe kellene venni, hogy vannak hitfelekezetek, melyeknél a vallásoktatás teljesen a tanítóra van bízva. Az ily hitfelekezetű növendék hittudományi s vallástanítói kiképzéséhez kevés a javaslatban megjelölt 7 óra. Szükséges volna azért a tantervben megjegyezni, hogy ha az illető egyh. főhatóság kívánja, a hit- és erkölcsstan órák osztályonként *egygyel-egygyel szaporíthatók*.

2. *A neveléstan* óraszámát a II. osztályban szintén keveseljük. Az ide utalt tananyag nemcsak sok, de nehéz is, melyet kellő alapossgal heti 2 órában elvégezni lehetetlen. Ide tehát hetenkénti 2 óra helyett *hármát* ajánl tanári karunk.

3. *A tanítási gyakorlattal* a tanterv-javaslat feltűnő mostohán bánik el. Öt sorban emlékezik meg róla s szinte kerül minden utasítást, minden rendelkezést, holott épen e szakasz kívánná meg az egészséges reformot, a részletekbe menő utasítást. Erre annál nagyobb szükség volna, mert a mostani tanterv hiányainak kerülgetése, pótolgatása mellett a tanítási gyakorlat majd annyiféle lett, a hány tanítóképzőnk van.

Mindenek előtt szükséges volna azon fokozatoknak pontos megjelölése, melyeken át a tanító-növendék a teljes népiskolai gyakorlat birtokába juthat. E fokok: a *szemléltetés* (látogatás), a szemléltetés *utánzása*, *próbaleckék tartása* s a *leckérend szerinti tanítás*. Azután következnek e fokok elhelyezése a III. s IV. osztály teendői között, mindenütt gondoskodva arról, hogy elmélet és gyakorlat egymással karöltve járjon, egyik a másikat támogassa. De hogy a növendék az órarend szerinti tanításig, tehát a tanítási gyakorlat e végcéljáig eljusson, ahhoz a IV. osztály számára kijelölt 6 óra kevés. Tanári karunk legalább 8 órát ajánl ily beosztással:

próbatanítás hetenként	1 órán
az órarend szerinti tanítás előkészítése s bírálat		
legalább	1
órarend szerinti tanítás legalább	6 órán.

4. *Az ének és zeneoktatás* számára kijelölt .6 órát tanári karunk szintén kevésnek itéli, ha a tanterv által felölelt anyagot feldolgozni s a növendéknek a célba vett ügyességet megadni akarjuk. A zeneórák számát az I. s II. osztályban 2—2 órával kívánók szaporítani.

5. *A rajz- és szépírást* tanítását az *eddig* keretben kívánjuk megtartani, de akképen, hogy a mértani rajz tétetnék át a mértanhoz. A kijelölt célzt elérhetőnek tartjuk, ha az I. osztályban 2 órán tanítjuk a szabadkézi rajzot, I órán a szépírást, a II. s III. osztályban 2—2 órán a szabadkézi rajzot, a IV. osztályban I órán a népiskolai rajzoktatás módszertanát.

Az általunk ajánlott módosítások az egyes osztályok óraszámát nem igen változtatják meg, sőt arányosabbá teszik, a menyiben javaslatunk szerint — nem számítva a hit- és erkölcstannál fakultatívnak ajánlott I—I órát, — egy-egy osztályra hetenként 31 óra esnék.

A népiskolai tantárgyaknak u, n. *módszeres feldolgozását* szívesen látja tanári karunk az új tanterv-javaslatban. Ebben találja biztosítékát annak, hogy a képzőintézet tanítása ezenu, nem száll le példaadaz címén a népiskolai oktatás színvonalára. Helyesli tanári karunk azon intézkedést is, hogy a módszeres feldolgozást a szaktanárok végezzék s ezáltal is hozzájáruljanak az elmélet és gyakorlat közötti kapcsolat szorosabbá tételéhez. De nem helyeselheti a népiskolai tantárgyak módszertanának elvlasztását a módszeres feldolgozástól. Azért azt óhajtja, hogy a módszertant magát is tanítsák tárgyaik szerint a szaktanárok, hozzák azt kapcsolatba az érvényben levő tantervvel, a gyakorló iskolában használatos kézi könyvekkel, a gyakorló iskola számára megállapított óratervvvel, valamint annak részletes tanítási menetével s a népiskolai gyakorlat egyéb tényezőivel. Ez intézkedést szükségessé teszi egyrészt az egyöntetűség, melyet a tanítási gyakorlatoknál sem szabad szem elől tévesztenünk, másrészt azon törekvés, hogy a tanítóképzőintézet tanárai beleéljék magukat tantárgyaiknak népiskolai methodikájába s a népiskolai tanítás gyakorlatába, a nélkül, hogy tárgyaiknak színvonalát leszállítanak.

Kelt a soproni ág. h. ev. egyházkerületi tanítóképzőintézet tanári karának 1900. évi október hó 8-án tartott üléséből.

Kapi Gyula,
igazgató, tanári értekezleti elnök.

Bognár Károly,
jegyző.

Az 1901. évi állami költségvetés.

Hazánk közmívelődési viszonyainak folytonos és fokozatos fejlődése és fejlesztése tükröződik vissza évről-évre az állami költségvetésekben s ennek különösen a vallás- és közoktatásügyi miniszterium által képviselt részletében. A most közzétett 1901. évi költségvetési javaslat is erről tesz bizonyosságot.

Az 1901. évben a közoktatási tárca költségvetési javaslata a *kiadásokat* illetőleg 41,795.660 koronát tesz ki, mely összeg a múlt (1900.) évre megállapított költségvetési összeggel szemben 1,74.3872 korona

többletet tüntet fel. E fősszezből rendes kiadásokra 31,294.546 korona (+ 1,978.294 korona), nyugdíjakra 1,000 000 korona (+ 400 korona), a tárczat terhelő kölcsönökre 3,100.264 korona (+ 239.140 korona) átmeneti kiadásokra 1,293.850 korona (+ 57.994 korona) és beruházásokra 5,107.000 korona (— 535.556 korona) esik.

A *bevételek* fősszege 8,885.319 korona, mely a múlt évi bevételekhez képest 195.033 koronával kevesebb

Lássuk most rendre a költségvetés egyes czimeit.

1. Központi igazgatás.

A központi igazgatás költségvetése 917.163 korona rendes kiadást tüntet fel (1900-ban volt 874.269 korona), melyben befenfoglaltatnak a személyi járandóságok és a dologi kiadások (ez utóbbiak között könyvbírálati díjakra 8000, közoktatásügyi kiadványokra 10.000, a Hivatalos Közlöny szerkesztésére 1600 korona van felvéve). A rendes kiadások többlete az indokolás szerint részint az 1893. évi IV. tcz. végrehajtásából folyó intézkedések, részint a számvevőségi létszámnak hat állással való szaporítása által áll elé!

A rendkívüli kiadások összege 77 380 korona (1900-ban volt 79.780 korona), itt szerepelnek több más tétel között a közoktatási kormányknak és a főiskoláknak a külföld nevezetesebb tudományos mozgalmaiban való képviselése, Magyarország néprajzi leírása költségeinek 17-ik évi átalánya, a magyar földrajzi társaságnak a Balaton tudományos monografiája kiadására évi segély (utolsó részlet), a magyar tudományos haladásnak külföldi ismertetése, classika-philologiai realis encyclopaedia szerkesztői és írói költségei (9-ik részlet), Kisfaludy-társaságnak magyar népköltési gyűjtésekre s azok kiadására szánt összeg, az University Extension intézménynek meghonosítása.

Ezen a czímen a bevételek összege 224.146 koronát teszen ki, mely a múlt évi összeggel teljesen megegyezik. Ez összegben az országos tanítói nyugdíj- és gyámalap járuléka 80.382 koronát, az országos tanári nyugdíjalap járuléka 8600 koronát teszen ki. A könyvbírálati díjak bevételi előirányzata 8000 korona.

2. Országos Közoktatásügyi Tanács.

Az Orsz. Közokt. Tanács költségei — melyben úgy a személyi járandóságok, mint a dologi kiadások is bennfoglaltatnak — 30.400 koronát teszen ki, mely összeg a múlt évi költségekhez képest 400 korona szaporulatot mutat. Ez emelkedés a titkári fizetés tényleges állapotának megfelelő kiegészítésére volt szükséges.

I. Felsőbb tanintézetek.

3. Budapesti királvi egyetem.

A budapesti tudományegyetem költségeire a személyi járandóságok rovatán 1.597.600 korona (1900-ban volt 1,563 672 korona), a

dologi kiadások rovatán 866.740 korona (1900-ban 836.740), összesen 2,464.340 korona irányoztatik elő. Ez utóbbiban 20.520 korona ösztöndíj. A rendkívüli kiadások között az átmeneti kiadások 29.400 koronát (1900-ban volt 27.400 korona) s a beruházások 682.000 koronát (1900-ban volt 703.000 korona) tesznek ki.

Ugyanezen a címen a rendes bevételek 1,234.264 koronával, a rendkívüli bevételek 632.000 koronával szerepelnek, mely főösszegként 1,866.264 korona bevételt képez.

Az ezen címhez fűzött indokolásból megemlítjük, hogy az orvosi karon egy nyilván rendkívüli tanszék, két adjunctusi, egy tanársegédi s három gyakornoki állás; a bölcsészeti karon egy ny. rend. tanszék szervezése tervezetik. Az orvosi karon előirányzott rendkívüli tanszék a *gyermekgyógyászatnak* a budapesti tud. egyetemen rendszeresített tanszékkal való képviseltetését célozza. A bölcsészeti karon előirányzott rendes tanszékkal pedig az *indológiának*, vagyis az indus philológiának képviseltetése van célba véve. A beruházásokat illetőleg legfontosabb a budapesti tudomány-egyetem általános kór- és gyógytani, valamint az azzal kapcsolatos Pasteur-intézet felépítésére és telekvásárlásra felvett összeg-részlet.

4. *Kolozsvári Ferencz Fózsef tudomány-egyetem.*

Ezen intézet szükségleteire a rendes kiadások rovatában 966.192 korona van előirányozva (1900-ban volt 901.822 korona), a rendkívüli kiadások között az átmenetiek 71.000 koronát, a beruházások 800.000 koronát tesznek ki. A rendes dologi kiadások között az egyetemi ifj. kör és a Mensa akademia segélyezésére 6000 korona, egyetemi hallgatók ösztöndíjaira 12.000 korona van felvéve.

A bevételek főösszege 898.861 korona.

Tervbe van véve két adjunctusi, két tanársegédi, két gyakornoki, egy gyógyszerészi, egy rendes fizetéssel ellátott vívó mesteri állás szervezése. Egy tanársegédi tanszék szervezése kapcsolatos az erdélyi muzeum-egylet régiség gyűjteményeinek a tanszék rendelkezésére bocsájtandó új helyiségekben, tudományos alapon leendő rendezésének és feldolgozásának ügyével. A tanárok fizetésemelésének fokozatos végrehajtása 15.000 korona több kiadást okoz.

5. *Budapesti középiskolai tanárképző intézet, a vele kapcsolatos gyakorló főgymnasium és a «B. Eötvös Fózsef collegium.»*

Ezen intézményekre rendes kiadásképen összesen 201.560 korona van előirányozva (1900-ban 198.024 korona volt). A rendkívüli kiadások rovatán átmeneti kiadásképen művészettörténeti előadásokra a középiskolai tanárképző gyakorló iskolájában 240 korona van beillesztve. E cím bevételét 22.600 korona teszi. A kiadások többletének legnagyobb része a személyi járandóságoknál merül fel. Így a középiskolai tanárképző-intézet gyakorló-iskolájánál 2400 többlet okoz a létszámnak az 1890. évi IV. t. cikk rendelete szerint eszközölt arányosítása.

A művészettörténeti előadásokat illetőleg megjegyzi az indokolás, hogy az ország több középiskolájában rendeztetek már ily előadások; tekintettel arra, hogy a gyakorló főgymnáziumban működő tanárjelölteknek ez irányú kiképzése a tanárképzésnek igen fontos érdeke, gondoskodni kíván a miniszter arról, hogy a nevezett intézet legfelső osztályába járó tanulók évről-évre hallgathassanak ily előadásokat a gyakorló tanárok állandó részvétele és segédkezése mellett.

6. *Kolozsvári középiskolai tanárképző-intézet*

E cím szükségletei 41.364 koronát tesznek ki (1900-ban volt 39.764 korona). A többlet a tanárképző-intézeti ösztöndíjak számának emelésében találja indító okát. Erre nézve az indokolás megjegyzi, hogy a tanárjelöltek száma emelkedőben van; az 1899—900 isk. évre 188-an iratkoztak be, ebből kifolyólag állíttatott vissza az ösztöndíjak létszáma 20-ra úgy, miként eredetileg volt.

7. *A magyar kegyes tanítórend budapesti és kolozsvári tanítóképző internatusainak segélyezése.*

E címen a költségvetésbe 24.000 korona van beillesztve rendes kiadásképen (változatlan tétel).

8. *Kolozsvári ev. ref. középiskolai tanárképző segélyezése.*

A költségvetési javaslat e címen a múlt évihez hasonló összeget, 12.000 koronát irányoz elő.

9. *József-műegyetem.*

A József-műegyetem költségeire rendes kiadásképen 736.289 korona van előirányozva (1900-ban volt 691.664). A dologi kiadások között 8400 korona ösztöndíj.

A rendkívüli kiadások összege 163.280 korona (1900-ban volt 157.200 korona). E rovatban a műegyetemi ifjusági egyletek segélyezésére 2500 korona vétetett fel.

A bevételek összege 90.800 korona. A kiadási többletből 27.425 korona a személyi járandóságokra esik. Tervbe van véve három adjunctusi, egy tanársegédi, egy ellenőri állás. Ez utóbbi állás rendszeresítése a számviteli törvényben gyökerezik.

10. *Kassai kir. jogakadémia.*

A rendes kiadások (személyi járandóságok és dologi kiadások) összege 64.656 koronát tesz ki (változatlan tétel). A bevétel 500 koronával van előirányozva (szintén változatlan).

2. Erdemes egyetemi magántanárok jutalmazása

Rendes kiadásképen 24.000 korona van előirányozva; az 1900. évre megállapított költségvetésben 1200 korona volt. A kiadási többletre nézve az indokolás megjegyzi, hogy az egyetemi magántanárok száma évről-évre emelkedőben van. Örvendetes körülményként emeli ki, hogy a tudománymivelés és tanítás terén kiváló magántanárok száma nagy; a díjazásukra kellő összeget eddig az egyetem rendelkezésére álló egyetemi rezervált alapból pótolják, ez alap inkameralása folytán külön összeg igtattatik be e czímen a költségvetésbe.

12. Utazási ösztöndíjak felsőbb iskolai tanárok és tanárjelöltek részére.

E czímen a költségvetésben 20.000 koronányi (változatlan tétel) van beigtatva.

13. Ó-Gyalla csillagda (Konkoly-Thege Miklós-féle alapítvány.)

Ez intézet szükségleteire 18.950 korona van előirányozva rendes kiadáskép. (1900-ban volt 16.950 korona).

II. Középiskolák.

14 Tankerületi főigazgatóságok.

A középiskolák főigazgatóságainak 1901. évi szükségletei a személyi jarandóságokat és dologi kiadásokat illetőleg 165.530 koronára rúgnak. (1900-ban volt 163.874 korona.)

15. Állami gimnáziumok.

E czímen a rendes kiadások összege 2,016.310 korona (1900-ban 1,837.941 korona). Ebből a személyi jarandóságokra esik 1,813.514 korona (1900-ban 1,634.345 korona), dologi kiadásokra 202.796 korona (1900-ban 203.596 korona). A rendkívüli kiadások között átmenetiekre 80.200 korona van előirányozva. Ebben bennfoglaltatnak a bebútorozások költségei, a középisk. tanárok részére tartandó rendkívüli tanfolyamok költségei, a «Szabad Lyceum» segélyezése, szemléltető kepek, magyar falí és kézi térképek készíttetése, leánygimnáziumi magán tanfolyamok segélyezése, középiskolai tanárok és tanárjelöltek számára készíttendő tudományok kézi és segédkönyvek, nemzeti-ségi tankönyvek, szabályrendeletek gyűjteményes kiadása, művésztörténeti gyűjtemények és előadások, magyar olasz és olasz-magyar szótár, ifjusági olvasmányok, játékdélutánok dologi kiadásainak költségei. Beruházásokra 392.000 korona van felvéve. A rendes bevételek összege 795.762 korona; a rendkívüli bevételeké 364.000 korona.

A személyi jarandóságoknál jelentkező többletnek — az indokolas szerint — két főoka van. Egyik az igazgatói és tanári létszámok emelése, a fejlesztés alatt levő gimnáziumok szerződészerű fokozatos

kibővítése folytán. Az igazgatói állások száma 37-ről 38-ra, a tanároké 390-ről 413-ra emelkedik. A kiadási többletnek másik főoka az, hogy az igazgatói és rendes tanári állásoknak a VII. és VIII., illetve a VIII. és IX. fizetési osztályok között való arányos megosztása olyképen véte-tett foganatba, hogy ez a megosztás két év alatt hajtassék végre. Az ily módon való rendezésnek első felerésze jelentkezik az 1901. évi költségvetésben, másik felerészéről az 1902-iki előirányzatban történik majd gondoskodás.

Az 1901. évi személyi járandóságok részletezéséből közöljük a követ-kezőket. A személyi létszam így alakul ki: van

Igazgató:	6	4800	korona	fizetéssel.
	5	4400	»	»
	5	4000	»	»
	11	3600	»	»
	11	3200	»	»
rendes tanár:	57	3600	»	»
	56	3200	»	»
	56	2800	»	»
	122	2600	»	»
	122	2400	»	»

Ezekhez járul még 5 számfeletti tanár, 13 helyettes tanár, 16 ren-des tornatanító. Ezen kívül felvan véve 29.000 korona rendkívüli torna-tanítók díjazására, 12.000 korona a hitoktatók, 5000 korona a román-, horvát-, ruthén- és szerb nyelvtanítók részére; 30.000 korona az iskola orvosok helyettes és próbatanárok továbbá a rendkívüli tárgyak taní-tóinak díjazására.

16. Állami realiskolák.

A rendes kiadások összege 1,633,657 korona, (1900-ban 1,587,317 korona). Ebből a személyi járandóságokra esik 1,480,657 korona (1900-ban 1,432,317 korona), dologi kiadásokra 153.000 korona (1900-ban 155.000 korona). A rendkívüli kiadások között átmenetiekre 11.630 korona, s beruházásokra 200.000 korona van felvéve. — A rendes bevételek összege 517,322 korona, a rendkívüli bevételeké 200.000 korona.

A rendes kiadások többletének legnagyobb része a személyi járan-dóságokra esik. Az igazgatók létszáma egy állással a tanárok létszáma 9 állással szaporítottatik. Ezenkívül a realiskolai igazgatóknak a VII. és VIII., továbbá a tanároknak a VIII és IX. fizetési osztályok között való megosztása itt is oly arányban vitetett keresztül mint a gimnáziumoknál.

A személyi létszam a következőkép van megállapítva:

Igazgató:	4	4800	korona	fizetéssel.
	4	4400	»	»
	4	4000	»	»
	8	3600	»	»
	7	3200	»	»

rendes tanárok: 43	3600	korona	fizetéssel.
43	3200	»	»
42	2800	»	»
91	2500	»	»
91	2400	»	»

Ezekhez járul még 4 szám feletti tanár, 14 rendkívüli latin nyelv tanár, 6 helyettes tanár, 10 rendes tornatanító. Ezen kívül fel van véve 1600 korona románnyelv tanítók, 34.000 korona a rendkívüli tornatanítók, 1200 korona mintázó tanító, 6000 a hitoktatók, 1000 korona a szépírás tanítók s 30.000 korona az iskola orvosok, helyettes és próba tanárok s a rendkívüli tárgyak tanítóinak díjazására.

17. *Felekezeti, törvényhatósági és községi középiskolák segélyezése.*

E czímen a rendes kiadások összege 1,368.000 korona (1900-ban 1,228.800 korona). Befektetésekre — átmeneti kiadásképen — fel van véve 214.500 korona (1900-ban volt 204.000 korona).

Az indokolás megjegyzi, hogy az állami segélynek leginkább szembeszökő következménye az volt, hogy a fenntartó testületek tanárai fizetését az állami szabályok szerint rendezhették és tanszékeik számát teljesen az állami mérték szem előtt tartásával állapíthatták meg, a mi azután a tanári karok állandóságát biztosította és az egész tanító- és nevelő munkásságot behatóbbá tette. Ezen siker arra készítette a minisztert, hogy a jövő évre is folytassa a megkezdett irányt és az ország pénzügyi viszonyai által szabott keretek között maradván, lehetőleg mentől nagyobb arányokban segélyezze azon középiskolákat, melyek saját alapjaikból képtelenek volnának a modern követelményeknek megfelelni. Nem kevesebb, mint 83 felekezeti, községi stb. középiskolának lesz már rendes vagy rendkívüli államsegélye az 1901. évi előirányzatban.

18. *A középiskolai internatusok, alumneumok és convictusok segélyezése.*

Rendes kiadások összege 53.600 korona (47.900 korona volt 1900-ban), a rendkívüli kiadásoké 2000 korona (1900-ban 4000 korona volt).

19. *Állami felsőbb leányiskolák.*

A rendes kiadások összege 913.131 korona (1900-ban volt 860.190 korona); ebből személyi járandóságokra esik 568.931 korona (1900-ban 525.390 korona), a dologi kiadásokra 344.200 korona (1900-ban 334.800 korona). A rendkívüli kiadásokban átmenetieket képez 6000 korona, beruházásokat 134.000 korona. A rendes bevételek összege 347.000 korona, a rendkívülieké 134.000. — Az igazgatók és tanárok fizetésrendezése 4000 koronát vesz igénybe. Két év alatt itt is az összes igazgatói állások fele a VII. fizetési osztályba, a tanári állások fele pedig a VIII. fizetési osztályba fog soroltatni.

20. Vizsgálati bizottmányok.

Rendes kiadások összege 39.500 korona (1900-ban volt 36.800 korona). *Ez összegben foglaltatik benn a tanítóképző-intézeti igazgatótanács tagjainak napidíjaira és útiköltségeire felvett 1800 koronát* (1900-ban volt 2000 korona); a néptanítói képesítő vizsgálatoknál működő bizottsági tagok díjazására és esetleges útiköltségeire 1000 korona (1900-ban volt 2000 korona); az orsz. felső nép- és polg. iskolai tanítói- és tanítónői vizsgáló bizottságok irodai átalánya 1000 korona (változatlan tétel). A rendes bevételek összege 13.600 korona (változatlan tétel). Ebben az elemi, felső nép- és polgári iskolai tanítójelöltek vizsgálati díjai 12 000 koronával vannak bevételképen előirányozva.

21. Utazási ösztöndíjak és külföldi úti segélyek középiskolai tanárjelöltek és tanárok számára.

E czimen 12.000 korona (változatlan tétel) van a költségvetésbe beillesztve rendes kiadásképen.

22. A debreczeni ev. ref. kollegium részére az Apaffy-alapítvány kár-pótlásául.

Rendes kiadásképen 8000 korona vétett fel (változatlan tétel).

III. Népnevelés.

23. Népnevelési tanfelügyelőségek.

Az 1901. évre előirányoztatott rendes kiadásképen 657.213 korona (1900-ban 623.578 korona). Ebből személyi járandóságra esik 530.313 korona (1900-ban 507.578 korona), dologi kiadásokra 126.900 korona (1900-ban volt 116.000 korona). Rendkívüli kiadásképen előirányoztatott 4000 korona (változatlan tétel); rendes bevétel gyanánt 400 korona szerepel.

Az indokolás megjegyzi, hogy az állami népoktatás nagyarányú kiterjedése, a községi és felekezeti tanítók fizetésének államsegélylyel kiegészítése, általán a népoktatásnak minden irányú fejlődése nagy mértékben emeli az állami tanfelügyelet fontosságát és elfoglaltságát. Ezzel szemben a tanfelügyelők helyzete tarthatlan és mulhatatlanul orvoslandó. A tanfelügyelőknek a VI, VII. és VIII. osztályokba való sorozása rendkívül aránytalan, a mennyiben a VIII. fizetési osztályban 50, a VII.-ben 12, a VI.-ban 3 tanfelügyelői állás van. Ezen aránytalan beosztáson egyelőre úgy kíván a miniszter segíteni, hogy a VIII. fizetési osztályból 6 állást a VII. fizetési osztályba tett át. Az 1876. évi XXVIII. t.-cz. rendelkezéseivel ellenkező s a viszonyok kényszerűségéből eredt azon visszás állapotnak hogy három tankerület önálló hatáskörrel segéd tanfelügyelő vezet, fokozatos megszüntetése céljából 2 új VIII. fizetési osztályú tanfelügyelői állás javadalmazása vétetett fel.

24. *Allami elemi népiskolák.*

A rendes kiadások összege 4 981.282 korona (1900-ban volt 4,421.282 korona). Ebből személyi járandóságra esik 4,171.282 korona (1900-ban 3,661.282 korona); dologi kiadásokra 650.000 korona (1900-ban 600.000 korona), új iskolák felállítására 160.000 korona (változatlan tétel). A rendkívüli kiadásokat teszik a «Tanítók Háza» budapesti és kolozsvári épületének létesítésére szükséges 1,000.000 korona kölcsön útján beruházandó 2-ik részlete 200.000 koronát; új állami iskolák épületeinek létesítésére 200.000 korona.

A rendes bevételek összege 429.806, a rendkívülieké 400.000 korona.

Az ujjonnan felállítani szándékolt 1000 áll. népiskolába az 1899—1900. években 400 iskola szerveztetett 600 tanítói állással. Ezekhez ujjabban ismét 200 új iskola felállítása vétetett tervbe; e 200 új állami iskolának egy évi 480.000 korona szervezési költségeiből (mínt-hogy az új iskolák megnyitása szeptember hóra tervezetik) egy harmad rész, vagyis 160.000 korona irányoztatott elő. — A már meglevő áll. elemi iskolák fejlesztése céljából 50 új tanítói állás szerveztetik. — Az állami elemi tanítók javadalmazásának rendezését is halaszthatatlannak mondja az indokolás. Az 1893. évi IV. t.-cikk 21. szakasza — úgy-mond az indokolás — az akkor azon törvény hatálya alól kivett szolgálati ágaknál alkalmazott tisztviselők illetményeit külön intézkedésekkel rendelte szabályoztatni. A közoktatási tárcza körében már minden kivett szolgálati ág illetményei szabályoztattak, csupán az állami elemi tanítóké van még hátra. Addig is, míg ezen szabályozás kérésztül vihető, a székesfővárosban és környékén, továbbá Fiumében alkalmazott családos elemi tanítók működési pótlékára 40.000 korona irányoztatott elő.

Az áll. elemi iskolai tanítók személyi létszáma a következő:

80 tanító	1400 korona törzsfizetéssel,
387 »	1200 » »
1850 »	1000 » »
1033 »	800 » »

25. *Községi-, felekezeti- és magán-népiskolák segélyezése.*

A rendes kiadások összege 2,220.000 korona, (1900-ban volt 2,120.000 korona). Ebből községi iskolák segélyezésére esik 280.000 korona, 7 felekezeti- és községi iskolák tanítóinak illetmény kiegészítésére az 1893. évi XXVI. t.-cikk alapján 1,900.000 korona.

26. *Felső nép- és polgári iskolák.*

E cím szükségleteire rendes kiadásként 2,287.806 korona van előirányozva, (1900-ban volt 2,157.406 korona), melyből személyi járandóság 2,115.806 korona (1900-ban 1,985.406 korona), dologi kiadás 172.000 korona (változatlan tétel). A rendkívüli kiadások között átmeneti kiadásként szerepel a gyakorlati háztartás intézményének segélyezésére

felvett 8000 korona (változatlan tétel); míg beruházásokra 560.000 korona van felvéve (1900-ban 576.000 korona volt).

A rendes bevételek összege 156.896 korona, a rendkívülieké 560 000 korona.

A kiadási többletből 66.800 korona esik az új állások szervezésének költségeire, valamint a tanító személyzet fizetésrendezésére. Új polgári iskolák állíttatnak Sátor-Alja-Ujhelyen, Szigetváron, Nagy-Kanizsán, Új-Szt-Annán, Békés-Csabán; Német-Palánkán. Szerveztetik 30 új állás. A fizetésrendezés oly módon folytatatik, hogy a X. fizetési osztályból 60 állás a IX. fizetési osztályba, a XI. fizetési osztályból pedig 10 állás a X. fizetési osztályba soroztatik. 20.000 koronával szaporodnak a személyi járandóságok a IX. fizetési osztályú igazgatók részére, 400 korona igazgatói díj megállapítása által.

A létszám a következőképen alakul:

Igazgató, tanító, rendes tanító és tanítónő lesz

60	2600	korona	fizetéssel
60	2400	»	»
60	2200	»	»
180	2000	»	»
180	1800	»	»
179	1700	»	»

Segédtanító és segédtanítónő

33	1400	korona	fizetéssel
33	1200	»	»
32	1000	»	»

Mellékszakov díjazására, helyettesítésekre, énektanítók és hitoktatók díjaira fel van véve 70.060 korona.

27. Népnevelési intézetek közös szükséglete.

E czímen rendes kiadás gyanánt 828.984 korona van felvéve a költségvetésben (1900-ban volt 806.384 korona). Ezek közül kiemeljük a következő tételeket:

1901. évi előirányzat.

Állami iskolák épületeire 100.000 korona, állami új iskolák épületeinek felállítására felvett kölcsön törlesztésére 99.384 korona, tankönyvek és taneszközök előállítására 90.000 korona, országos tanszermúzeum költségeire 4000 korona, tanítói gyűlésekre megjelenő tanítók úti költségeire és napidíjaira, valamint játalomdíjakra 25.000 korona, a néptanítók nyugdíjintézete segélyezésére 300.000 korona, «Néptanítók Lapja» kiadására 20.000 korona, a néptanítói árvaház és a munkácsi tanítói internátus segélyezésére 9600 korona.

27. Polgári tanító- és tanítónőképzők.

A budapesti I. ker. állami polgári iskolai tanítóképző s az Erzsébet nőiiskola a fentemlített közös czímen vannak telvéve a költségvetésbe

szükségeitek is együttesen vannak kimutatva. A két intézet rendes kiadásaira elő van irányozva 428.710 korona. (1900-ban volt 424.474 korona); ezen összegből a *személyi járandóságokra* esik 208.510 korona (1900-ban 203.374 korona). Még pedig: fizetések, pótlékok: és lakpénzekre 174.970 korona, tiszteletdíjakra és helyettesítési díjakra 32.940 korona, jutalmak és segélyekre 600 korona; *dologi kiadásokra* 220.200 korona (1900-ban 221.100 korona). Ez utóbbiak között foglaltatnak az Erzsébet nőiskolával kapcsolatos továbbképző tantolyam költségei, 6000 koronával (1900-ban volt 8000 korona). A rendkívüli kiadást a beruházások címén az Erzsébet nőiskola telkére és épületére szükséges 1.000.000 korona kölcsön útján beruházandó 2-ik részlete képezi 300.000 koronával. Rendes bevételként 108.200 korona van felvéve, melyhez járul rendkívüli bevételként a fentemlített kölcsön 2-ik részlete fejében 300.000 korona.

A többletből — miként az indokolás megjegyzi, a személyi járandóságokra 5.136 korona esik, mely többlet a dologi kiadásoknál mutatózó 900 korona kevesebbet számbavételével 4236 koronára száll alá.

A polgári tanító- és tanítónőképzők tanárai közül hat állást a VIII. fizetési osztályból a VII. fizetési osztályba kíván a miniszter sorolni. *A polgári képzők* — úgymond a költségvetés indokolása — *tanárképzéssel foglalkozván, úgy ez intézmények magasabb hivatása, mint a tanárok magasabb képesítése* egyaránt indokolják azt, hogy legalább a fent említett hat állás feljebb vitessék a VII. fizetési osztályba. Ez az átszervezés 4000 korona több költséget okoz. Az Erzsébet-nőiskolával kapcsolatos felsőbb leányiskola növendékeinek nagy számából kifolyólag a zenetanítás okszerű ellátása érdekében szükséges, hogy a zenetanítónők létszáma is legalább egygyel szaporíttassék.

A személyi létszám a következőkép alakul.

3 igazgató :

1, 4800 koronával,	}	1, 1200 korona lakpénzzel
1, 4400 »		
1, 4000 »		

27 rendes tanár :

6, 4000 koronával,	}	6, 1200 korona lakpénzzel
4, 3600 »		
4, 3200 »		
3, 2800 »		
7, 2600 »		
3, 2400 »		

10 rendes tanítónő :

4, 2000 koronával,	}	1, 700 korona lakpénzzel
3, 1800 »		
3, 1600 »		

6 zenetanítónő:

3, 1400 koronával,	}	6, 600 korona lakpénzzel	
2, 1200 >			1, 200 > lakpénzpótlékkal.
1, 1000 >			

Ezekhez járulnak még az óraadó tanárok (díjuk 19,640 korona,) nyelvtanítók (díjuk 6000 korona), hitoktatók (díjuk 5500 korona), intézeti orvosok (díjuk 1800 korona), gazdasszonyok (díjuk 1200 + 500 korona.)

29. Elemi tanítóképzők.

Az elemi tanítóképzők szükségleteire rendes kiadásképen 994.791 korona van előirányozva (1900-ban volt 970.599 korona). Ebből *személyi járandóságokra* esik 575.863 korona (1900-ban volt 566.671 korona). A személyi járandóságokat teszik: fizetések, pótlékok és lakpénzek 541.685 koronával, (1900-ban 532.490 korona), tiszteletdíjak és helyettesítési díjak 32.778 koronával (változatlan tétel) jutalmak és segélyek 1400 koronával (változatlan tétel). — A dologi kiadások összege 418.989 korona (1900-ban volt 403.928 korona). Ezen rovatban emelkedést mutat a *köztartási költségek összege*, a mennyiben a mult évben megállapított 248.000 koronával szemben az 1901 évre 263.000 korona van előirányozva. A többi tétel változatlan. Módosítás van abban, hogy a tanítóképző-intézeti tanárok tovább képzésére rendezendő tanfolyamokra és külföldi tanulmányutakra, továbbá a növendékek tanulmányutjára az 1900. évben *együtt felvett* 3000 korona az 1901. évi költségvetésben kétfelé van választva, még pedig oly módon, hogy a tanárok tanfolyamán és tanulmányutjára 1000 korona, a növendékek tanulmányutjára pedig 2000 korona van előirányozva.

A rendkívüli kiadások összege 274.280 koronával van előirányozva (1900-ban volt 226.000 korona). Ebből *átmeneti* kiadást képez 12.280 korona. Ezen összeget a következő tételek teszik: az állami tanítóképző-intézetek tanszerbeli felszerelésére fel van véve 6000 korona (változatlan), tanítóképző-intézeti kézi könyvek előállítására 4000 korona (változatlan), a sárospataki tanítóképző kertjének alagszóvezésére 2280 korona (új tétel). *Beruházások* címén a következő tételek foglalnak helyet a költségvetésben: a pápai állami tanítóképző épületére és belső felszerelésére a város által fizetendő 60.000 koronán felül szükséges 320.000 korona kölcsön útján beruházandó összeg 2-ik részlete 160.000 koronával; a mármaroszigeti tanítóképző kibővítésére megszerzendő ház és telekre 36.000 korona, a losonci és znióváraljai állami tanítóképzők kibővítésére 66.000 korona.

A rendes bevételek összege 48.560 korona (változatlan). Ezen összeg egyes tételei a következők: internatusok jövedelme 30.800 korona, kertészet és gazdaszat jövedelme 6900 korona, vegyes bevétel 5100 korona; gyakorlóiskolai tanpénzek és felvételi díjak 2900 korona; a losonci két prot. egyház által az ottani tanítóképző költségeihez járulék 2860 korona.

Az ezen címhez ízüött indokolásból közöljük a következőket:

A rendes kiadások 24.192 koronát tevő többletéből 9192 korona a személyi, 15 000 korona pedig a dologi kiadásokra esik. A személyi kiadások többletéből esik 7400 korona a *tanítóképző-intézeti igazgatók és tanárok fizetésének a középiskolai igazgatók és tanárok fizetésének tervére vett rendezéséhez hasonló azon javítására*, a mely szerint az 1901. és 1902. évek folyamán az igazgatók fele részben a VII-ik, a tanárok pedig fele részben a VIII-ik fizetési osztályba jutnak. Továbbá 1580 korona többletet tesz ki *négy gyakorló iskolai tanítói állásnak segédtanári állás-ként való felemelése következtében mutatkozó különbözet*, mely intézkedés a gyakorló iskolai tanítói állomásokra vonatkozólag az 1899 évi költségvetésben megindított művelet fokozatos végrehajtásának következtetése. Végül 400 korona többletet tesznek ki a tanárok szabályszerű évtödös pótlékai. A dologi kiadásoknál 15.000 korona többletet okoz a köztartási költségeknek emelése, a mit a tényleges szükséglet indokol.

A rendkívüli kiadások között az átmeneti kiadások összege kevesebb 3720 koronával, a minek oka az, hogy a temesvári tanítóképző telkének rendezésére a múlt évben szükséges volt 6000 korona elesett, a sárospataki állami tanítóképző-intézet kertjének alagszövezésére pedig 2280 korona vétetett fel. E munkálat azért szükséges, mert a szóban levő kert talaja annyira vízenyős, hogy abból a fák idő előtt kipusztulnak, másnemű termelés meg épen lehetetlen, úgy hogy a kertészet gyakorlati tanítása ezen intézetnél teljesen eredménytelen.

A *beruházások* összegénél a többlet 42.000 korona.

A pápai állami tanítóképző-intézet részére emelt épület építési költségeinek 2-ik részlete fejében, 130.000 korona irányoztatott elő, az ugyan e czímen az, 1900. évi költségvetésben első részletül felvett 220.000 koronával szemben. Ugyancsak a pápai állami tanítóképző-intézet új épülete semminemű bebutorozással nem rendelkezvén, e célból 30 000 korona irányoztatott elő.

A m.-szigeti állami tanítóképző-intézet épületének kibővítésére szükséges szomszédos ház és telek megvétele céljára 36.000 korona irányoztatott elő. Az intézet kibővítését indokolja az a körülmény, hogy jelenlegi épülete a felvett belakó növendékek befogadására nem lévén elegendő, a tanulók egy részét az intézettől távol eső bérhelyiségekben kellett elhelyezni, a mi nemcsak ellenkezik a tanulmányi és fegyelmi érdekekkel, de egyuttal a kincstár pénzügyi érdekeivel is, a mennyiben a külső internatus bérhelyiségeiért eddig évi 2000 koronát kellett fizetni, mely kiadás az intézet kibővítése után végleg elesik. Hozzájárul ehhez, hogy a megvételre kiszemelt ház és telek ez időszertint a hivatalos becsértéknél jóval kedvezőbb áron szerezhető meg.

A losonczi állami tanítóképző intézet kibővítésére felvett 50.000 korona előirányzását ugyancsak az indokolja, hogy az épület elégtelensége miatt eddig abban csak 38 növendéket lehetett elhelyezni, holott a tervbe vett kibővítés esetén befogadási képessége 80 növendékre fog kiterjedni

A znióváraljai állami tanítóképző-intézet kibővítésére 16.000 korona irányoztatott elő. A znióváraljai közalapítványi uradalom az ottani tanítóképző-intézet mellett levő vendéglő épületét eladni szándékozván,

ennek az intézet részére való megszerzése azért kívánatos, mert abba a helyreállítások eszközlése után, 30 nözendék lesz elhelyezhető, a minek következtében az ezek lakbéré fejében eddig fizetett évi 1800 koronányi összeg fel fog szabadulni. Az épület vételára 12.000 korona, az átalakítási költség 4000 korona, összesen 16.000 korona.

A személyi járandóságok részletezése a következő:

A miniszteri biztos tiszteletdíja 800 korona.

18 igazgató (1 budapesti, 17 vidéki):

3, 4800 koronával,	}	1, 700 korona	}	lakpénzzel	
2, 4400 »					
2, 4000 »					3, 600 »
4, 3600 »					2, 500 »
4, 3200 »					
3, 2800 »					

69 rendes tanár (5 budapesti, 64 vidéki):

10, 3600 koronával,	}	2, 1000 korona	}	lakpénzzel	
10, 3200 »					7, 800 »
9, 2800 »					4, 700 »
20, 2600 »					12, 560 »
20, 2400 »					9, 500 »
					15, 480 »
	19, 400 »				

52 segédtanár és zenetanár (2 budapesti, 50 vidéki):

18, 2000 koronával,	}	7, 490 korona	}	lakpénzzel	
17, 1800 »					16, 420 »
17, 1600 »					29, 350 »

10 tanító (vidéki):

4, 1400 koronával,	}	1, 200 korona	}	2, 420 korona	}	lakpénzzel		
3, 1200 »							szem. pótlékkal	4, 360 »
3, 1000 »								2, 300 »

14 tornatanító (1 budapesti, 13 vidéki):

1, 1800 koronával,	}	1, 300 korona	}	lakpénzzel
13, 800 »				

2 tornatanító:

1, 600	}	korona tiszteletdíjjal
1, 400		

2 műfaragó (vidéki):

1, 1200 koronával,	}	1, 300 korona	}	lakpénzzel
1, 900 »				

2 előmunkás (1 budapesti, 1 vidéki):

1, 1200 koronával,	}	1, 600 korona	}	lakpénzzel
1, 800 »				

3 háziipartanító (vidéki):

1, 1600 koronával,	}	1, 420 korona	}	lakpénzzel
2, 1000 »				

18 kertész (1 budapesti, 17 vidéki):

7, 1000 koronával,	}	3, 200 korona	}	lakpénzzel,		
6, 900 »					1, 150 »	lakpénz pótlékkal,
5, 800 »					1, 400 »	pótlékkal

Ezekhez járulnak még a következő díjazások: Mellékóraadók 3940 korona, vallástanítók 13.100 korona, gyakorlóiskolai vallástanítók (6 budapesti, 16 vidéki) 3198 korona, háziipartanítás díjazásért 2600 korona, gazdasági, kertészeti, borászati tanítók tiszteletdíjai 500 korona, ipartanulók tanítóinak 1400 korona, intézeti orvosok tiszteletdíjai 4240 korona.

30. Elemi tanítónőképzők.

Az elemi tanítónőképzők rendes kiadásainak összege 541.355 korona (1900-ban volt 498.069 korona). A rendes kiadások itt is két rovatban vannak feltüntetve. A *személyi járandóságok* összege 214.983 korona (1900-ban volt 105.697 korona), ebből fizetések, pótlékok és lakpénzekre esik 183.583 korona (1900-ban volt 165.297 korona), tiszteletdíjakra és helyettesítési díjakra esik 30.800 korona (1900-ban volt 20.800 korona), jutalmakra és segélyekre 600 korona (változatlan tétel). A *dologi kiadások* összege 326.372 korona (1900-ban volt 302.372 korona). Ezen rovatban az 1900. évre megállapított költségvetéssel szemben emelkedést mutatnak a következő alrovatok: köztartási költségek, az elméleti és gyakorlati oktatás szükségletei, az intézeti butorzat jó karban tartása, továbbá evő- és konyhaszerek pótlására kellő összeg, az irodai szükségletek, a mosatási költségek, a cselédek és szegődményesek bérei. Költségapadást mutatnak az épületek fenntartásának s a házbéreknek költségei. — Módosítás van itt is abban, hogy a tanárok és növendékek tanulmányutjaira az 1900. évi költségvetésben együttesen feltüntetett 3000 korona 1000+2000 feloszlással szét van választva.

A rendkívüli kiadások rovatában egyetlen átmeneti kiadási tétel a szabadkai áll. tanítónőképző részére beszerzendő két új zongora költ-

sege 1600 koronával; a beruházások között pedig a pozsonyi áll. tanítónőképző-intézet épületének kibővítésére szükséges 90.000 korona egyetlen tétel szerepel.

A rendes bevétel összege 124 900 koronával van előirányozva. Mely összeget az internatusok jövedelme (119.700 korona) a kertészet és gazdászat bevételei (1.700 korona) vegyes bevételek (300 korona), a gyakorlóiskolai tanpénzek és felvételi díjak (3200 korona) alkotják.

Az ezen címhez fűzött indokolásból közöljük a következőket:

A rendes kiadások többlete 43.286 korona; ebből a személyi járandóságokra esik 20.780 korona, melyből a tanári lakbérének a tényleges állapotnak megfelelő helyesbítésével elért 1200 korona valamint a 374 koronát tevő intercalare levonása után tényleges többletül fennmarad 19.286 korona a dologi kiadásokra pedig 24.000 korona.

Az eperjesi állami óvónőképző-intézetnek tanítóképző-intézetté fejlesztése a folyó tanévben felállított IV. osztálylyal befejeztetvén, a jelzett intézet javadalma a tanítónőképző-intézetek címe alá volt áthelyezendő, egyuttal pedig az intézet magasabb fokozatának megfelelőleg két segédtanítónői állás rendes tanítónői állássá volt szervezendő. Ehhez képest a tanítónőképző-intézetek címe alatt mint új állások szerepelnek: egy igazgatói állás 3600 korona, egy rendes tanári állás 3080 korona, három rendes tanítónői állás 6660 korona, egy segédtanítónői állás 1.500 korona, egy gazdasszonyi állás 900 korona és egy szolgálai állás 600 korona javadalommal.

Az igazgatói és tanári fizetéseknek a tanítóképző-intézeti hasonló javadalmakhoz terbe vett rendezésére előirányoztatott 1600 korona.

A pozsonyi állami tanítónőképző-intézet épületének helyreállítására és kibővítésére előirányzott 90.000 korona elodázhatlanul szükséges azért, mert az épület földszinti részei annyira nedvesek, hogy már közegészségi szempontból is mellőzhetlenül szükséges a javítás, a tanítási és internatusi helyiségek pedig számra, nagyságra és czélszerűségre nézve annyira hiányosak és fogyatékosak, hogy az intézet az egyre fokozódó igényeknek megfelelni képtelen.

A személyi járandóságok részletezése a következő:

Miniszteri biztos tiszteletdíja 800 korona.

6 igazgatónő (1 budapesti, 5 vidéki):

I, 4800 koronával,	}
I, 4400 >	
I, 4000 >	
I, 3600 >	
I, 3200 >	
I, 2800 >	

18 rendes tanár (9 budapesti, 9 vidéki):

3, 3600 koronával,	}	5, 1000 korona	}	lakpénzzel	}	I 400 korona személyi pótlékkal
2, 3200 »		3, 800 »				
2, 2800 »		3, 700 »				
6, 2600 »		2, 600 »				
5, 2400 »		4, 560 »				
		1, 480 »				

17 rendes tanítónő és zenetanár (2 budapesti, 15 vidéki):

6, 2000 koronával,	}	1, 700 korona	}	lakpénzzel
6, 1800 »		9, 490 »		
5, 1600 »		4, 420 »		

14 segédtanítónő (vidéki):

5, 1400 koronával,	}	2, 600 korona	}	lakpénzzel
		6, 420 »		
		1, 400 »		
		1, 300 »		
		2, 200 »		
4, 1000 »		1, 150 »		lakpénzpótlékkal

1 tornatanító (budapesti).

6 gazdasszony (1 budapesti, 5 vidéki):

1, 1000 koronával,
1, 960 »
4, 900 »

4 kertész (1 budapesti, 3 vidéki):

2, 1000 koronával,	}	1, 240 korona	}	lakpénzzel
1, 800 »		1, 160 »		
1, 600 »		1, 150 »		

Ezehez járulnak még a következő díjazások: óraadók (10,000 korona), nyelvtanítók (4400 korona), hitoktatók (9400 korona), intézeti orvosok (4000 korona).

31. Felekezeti képezési tanárok illetményeinek kiegészítése.

E czímen az 1901. évi költségvetésben 13 000 korona van előirányozva rendes kiadásképen, mely összeg a múlt évihez képest 5000 korona emelkedést mutat.

A többlet előirányozása azért volt szükséges, mert az 1900. évre engedélyezett javadalom, mely azonos összegű az 1898. és 1899. évi javadalommal, a kitűzött cél megközelítésére nem elegendő, s ennek tudatában már az 1897. évi költségvetés indokolásában is határozottan

jeleztetett, hogy ama segélyösszegnek évről-évre leendő emelése mellőzhetetlen.

A megjelölt 8000 korona különben négy képző-intézet részére állandóan és teljesen le van kötve olyképpen, hogy 3000 korona az eperjesi és 3000 korona az ungvári gör. kath. tanítóképző-intézet segélyezésére fordítatik, a fennmaradó 2.000 korona pedig a tanulmányi alapból egyenként 1470 koronával díjazott két tanítóképző-intézeti igazgató fizetésének 1000—1000 koronával való felemelésére szolgál.

Jelenleg öt olyan róm. kath. tanítóképző-intézet van, a melynek igazgatója ép úgy, mint az előbb említett kettő, csak 1470 korona fizetést élvez. Ezeknek fizetése is tehát legalább 1.000 koronával fel-emeiendő, ép úgy, mint ez az előbb említett két igazgató fizetésével történt.

32. Kisdudóvónők és menedék házvezetőnők képzése.

A rendes kiadások összege 120.820 korona (1900-ban volt 143.920 korona) Ebből személyi járandóságokra esik 58.420 korona (1900-ban 59.320 korona) dologi kiadásokra 62.400 korona (1900-ban 84.600 korona).

Rendes bevételek czímén 13.600 korona van beigtatva a költségvetésbe (változatlan tétel.)

Az indokolás megjegyzi, hogy az *eperjesi állami óvónőkészítő intézet teljes tanítónőkészítő-intézetté* fejlesztetvén, annak költségei czímén töröltettek s az illetékes czímhez vitettek át. Ezzel szemben az óvónőkészítéssel kapcsolatosan *állami tanítónőkészítő intézetté* fejlesztendő sepsi-szt.-györgyi óvónőkészítő intézetnek tanszemélyzeti javadalma az állami költségvetésbe beállítatott.

A személyi létszám a következő:

3 igazgató:

I, 3600 koronával,	}	I, 400 korona igazgatói díjjal,
I, 3200 „		I, 1000 „ lakpénzzel,
I, 2800 „		I, 600 „
		I, 500 „

5 rendes tanár:

3, 2600 koronával,	}	2, 800 korona lakpénzzel,
2, 2400 „		2, 480 „
		1, 400 „

6 rendes tanítónő:

2, 2000 koronával,	}	2, 700 korona lakpénzzel.
2, 1800 „		
2, 1600 „		

4 kisdedóvó :

1, 2400 koronával,	}	1, 400 korona lakpénzzel,
3, 1400 >		1, 300 >

Ezekon kívül hitoktatatók díjazására felvétellett 2600 korona, intézeti orvosok díjazására 1.600 korona, 1 gazdaasszony díjazására 900 korona s 1 kertész díjazására 1000 korona.

33. *Kisdedóvó intézetek és menedékházak.*

A rendes kiadások összege 612.516 korona (1900-ban volt 578.486 korona, a rendkívüli kiadások (beruházások) összege 25.000 korona (változatlan.) Bevétel gyanánt felvétellett 5300 korona.

A személyi létszámot 304 óvónő s 22 menedékház vezetőnő teszi.

34. *Testi nevelés.*

A rendes kiadások összege 29 600 korona (változatlan tétel). Ebből egyéb tételek között tornatanítók kiképzésére esik 10.000 korona, tornaversenyek rendezésére szintén 10.000 korona.

35. *Gazdasági ismétlő iskolák.*

Erre a célra a költségvetésbe 106.700 korona rendes kiadási tétel van beillesztve. (1900-ban volt 76.700 korona.

Az indokolás számot ad a gazdasági ismétlő iskolák örvendetes fejlődéséről.

Jelenleg 1410 ilyen iskola van s a mennyiben a földművelésügyi miniszter ismét 500 néptanító gazdasági kiképzése felől gondoskodott, ez iskolák száma a közeljövőben jelentékenyen emelkedni fog. Az indokolás megjegyzi továbbá, hogy a községek elismerésre méltó áldozatkészséget tanúsítanak ezen iskolák szervezése körül, de mert anyagi erejüket az elemi népoktatás és részben a kisdedóvás már nagyon is igénybe vette, a gazdasági tárgyak tanítóinak tiszteletdíjára államsegély szükséges. E tétel 10.000 koronával emeltetett. E cím alatt találjuk a kézi-munkára nevelő orsz. egyesület 6000 korona államsegélyét is, mely eddig a kereskedelmi tárczát terhelte s az indokolás szerint vétetett át, mert a népoktatási tanintézetekben a kézügyességi oktatásra ezen egyesület útján kíván fejlesztőleg hatni a miniszter.

36. *Balaton füredi «Erzsébet» szeretetház.*

A népnevelési csoport ez utolsó címének szükségleteire rendes kiadásképen 32936 korona, rendkívüli (átmeneti) kiadásképen 5700 korona van felvéve, míg a rendes bevételek 6100 koronával vannak előirányozva.

IV. Szakiskolák.

E fejezetben a következő címekkel találkozunk:

Üvegtechnikai intézet (37. cím), melynek összes szükségletei 5600 koronát tesznek ki (1900-ban volt 5400 korona).

Iparos tanulók iskolái (38. cz.). Rendes kiadások összege 220.600 korona, a bevételeké 1000 korona. A kiadások között a tanítók részére tanfolyam költségei együttesen vannak feltüntetve a szakfolyóirat támogatására s az iparoktatás «egyéb» szükségleteire kellő összeggel (198.000 korona).

Állami felsőbb kereskedelmi iskolák (39. cz.). A rendes kiadások összege 380.244 korona (1900-ban 343.926 korona). Bevétel 20.600 korona. — Felső kereskedelmi iskolai tanárok képzésének költségeire 10.000 korona van előirányozva. — A tanárok fizetésrendezése oly módon lesz végrehajtandó, hogy az igazgatói és tanári állások egyenlő számmal legyenek beoszthatók a VII. és VIII., illetőleg a VIII. és IX. fizetési osztályba. — Az iskolák igazgatásában és felügyeletében — úgy mond az indokolás — az ügykezelés pontossága és gyorsítása végett okvetlenül szükséges, hogy a főigazgató hivatala mielőbb szerveztessék.

Keleti kereskedelmi akadémia (40. cz.). Szükségleteire 45.900 korona irányoztatik elő (1900-ban volt 38.400 korona). A bevételek összege 2400 korona.

Kereskedelmi iskolák segélyezése (41. cz.) céljából 105.000 korona vétetett fel (1900-ban volt 90.000 korona).

A bábaképezdek szükségletei 225.260 koronát, a bevételek 29.000 koronát tesznek ki.

V. Gyógypedagógiai intézetek (43. cím).

Ide tartoznak: a siketnémák orsz. nevelő- és tanítóképző intézete Váczon; siketnémák Budapest székesőváros hozzájárulásával fenntartott állami iskolája Budapesten; vakok orsz. intézete Budapesten; vakok áll. segélyezett intézete Kolozsvárt; képezhető hülyék és gyenge elméjük budapesti orsz. nevelő- és tanintézete; siketnémák kolozsvári, aradi, temesvári, kaposvári és kecskemeti áll. segélyezett iskolája.

A költségvetésben együttesen vannak kimutatva a nevezett intézetek szükségletei, melyek 108.002 korona rendes és 202.000 korona rendkívüli kiadást képeznek. A rendes bevételek összege 120.342 korona.

VI. Művészet.

Ez összefoglaló megnevezés alá a következő címek tartoznak:

Képzőművészet és művészeti ipar (44. cím). A kiadások összege 123.520 korona, a bevételeké 2520 korona.

Festészeti és szobrászati mesteriskolák (45. cz.). Szükséglet 67.736 korona rendes kiadás, a bevételek összege 750 korona.

Országos mintarajzi iskola és rajztanárképző (46. cz.). A rendes kiadások összege 144.800 korona, melyből személyi járandóság 89.460 korona, dologi kiadások 55.340 korona. Ez utóbbiak között 12.840 ko-

rona van felvéve ösztöndíjúl rajztanárjelöltek számára. A bevételek összege 5000 korona.

M. kir. női festőiskola (47. cz.). A kiadások összege 15.840 korona, a bevételeké 1500 korona.

Iparművészeti iskola (48. cz.). A kiadások főösszege 136.640 korona, a bevételeké 4000 korona.

Zeneművészet fejlesztése (49. cz.). A rendes kiadások összege 19.000 korona. A tételek között szerepel a magyar népdalok összegyűjtésére és kiadására szánt összeg is.

Országos zeneakadémia (50. cz.). A rendes kiadások összege 152.583 koronát, a rendkívüliek 401.600 koronát tesznek ki. A rendes bevételek összege 28.040 korona. A személyi járandóságok között a tanárképző tanárainak díjainul 2700 korona van felvéve.

Országos színművészeti akadémia (51. cz.). Rendes kiadás 36.026 korona, bevétel 4000 korona.

VII. Múzeumok és műemlékek.

A múzeumok és könyvtárak orsz. felügyelete és országos tanácsa (52. cz.) 184.500 korona kiadással. Ebben foglaltatnak a nép és vándorkönyvtárak szervezése és gyarapítása.

Magyar nemzeti múzeum (53. cz.). 464.428 korona kiadással, 33.142 korona bevétellel.

Orsz. képtár és magyar történelmi képcsarnok (54. cz.). A kiadások főösszege 910.400 korona a bevételeké 1000 korona.

Iparművészeti múzeum (55. cz.). Kiadások főösszege 102.220 korona.

Műemlékek orsz. bizottsága (56. cz.). Szükséglet rendes kiadásként 29.580 korona.

Műemlékek fentartása (57. cz.). Kiadás 80.208 korona, bevétel 10.768 korona.

VIII. Tudomány és irodalom.

A magyar tud. Akadémia segélyezése (58. cz.). A rendes kiadások összege 97.000 korona.

A magyar földrajzi, földtani, természettudományi és néprajzi társulat segélye (59. cz.). Rendes kiadás 14.000 korona.

A nápolyi «Stazione Zoologica»-nak segélyezése (60. cz.). Szükséglet 4504 korona.

Tudományos, irodalmi vagy művészi pályán működő segélyre szorult egyének vagy ilyenek családjainak istápolására (61. cz.). Rendes kiadás 20.000 korona.

Közegésszegtani előadások díjazására a jogakadémiákon (62. cz.). Rendes kiadás 1200 korona.

A nemzetközi földmérés berlini központi irodájának fentartási költségeihez (63. cz.). Előirányzat 3600 korona.

IX Ösztöndíjak.

E czímen elő van irányozva 96.996 korona rendes kiadásképen, 14.640 korona pedig rendes bevétel gyanánt. A czím tételei között szerepel az eperjesi gör. kath. tanítóképezde 6 növendéke részére való ösztöndíj egyenkint 84 koronával, összesen 504 korona, továbbá 1.600 korona szeretetházi nevelők képzésére, okleveles tanítójelöltek részére két ösztöndíj, egyenkint 800 koronával.

X. Egyházak segélyezése.

A kiadások összege 2,827,844 korona.

Végül a költségvetés magában foglalja a nyugdíjazásokra kellő összegeket, melyek épen 1,000,000 koronát tesznek ki, s részletes kimutatót közöl a közoktatási tárczát terhelő kölcsönökről.

Megjegyzés.

Az 1901. évi közoktatásügyi költségvetésben, — melyet ime részletesen ismertettünk — a tanítóképzők ügye újra hatalmas lépést tesz előre. A dologi szükségletek fedezésére szánt összegek jelentékenyen emelkednek a *köztartási* költségek rovatán a tanítképzőkben 15.000 koronával, a tanítónőképzőkben 17.000 koronával, együtt tehát 32.000 koronával. Ez az összeg szegény sorsu tanulóink javára irandó. De elvi fontosságu, kiható erejü lépés történik a tanárok javadalmazása tekintetében is. Ezt illetőleg mindenekelőtt kiválóan jelentős és örvendetes tényként emelkedik ki az, hogy a polgáriskolai tanító- és tanítónőképző-intézeti tanári állások közül hat állás a *VII. fizetési* osztályba vitetik át. Jele a miniszter úr méltányosságának s egyik nevezetes eredménye a személyi létszám szétválasztásának. Örömmel és hálás köszönettel kell azonban itt jeleznünk azon másik nagy fontosságu s az összes elemi tanítóképzőkre üdvösen kiható intézkedést, hogy az 1901. évi költségvetésben fokozatosan megindul s az indokolásban nyujtott kilátás szerint az 1902. évben befejezést nyer az *igazgatói és rendes tanári* létszámoknak a törvényben ezek részére megszabott fizetési osztályokban való egyenlősítése. Vagyis az 1902. évben az igazgatók fele a VII., fele a VIII. osztályba, a rendes tanárok fele a VIII., fele pedig a IX. osztályba fog sorolhatni. Ez, illetőleg ehez hasonló intézkedés az összes középfokú iskolák igazgatóinak és tanárainak személyi statusában végrehajthatik úgy, hogy ezt illetőleg a régi óhajtott *paritás* teljesen be fog állani. A tanítóképzők viszonyait azonban még mindig kedvezőtlené teszi az a körülmény, hogy a IX.-nél alsóbb fizetési osztályokban, tehát a X. és XI. osztályokban levők száma igen nagy. Az 1901. költségvetésben ki van mutatva $29 + 7 = 36$ VIII. fiz. osztálybeli, $40 + 11 = 51$ IX. fiz. osztálybeli tanító- és tanítónőképző-intézeti tanári állás. Ezek összes száma tehát 87. Ezekkel szemben a két alsóbb fizetési osztályba sorozott segédtanárok, zenetanárok, tanítók, tanítónők és segédtanítónők létszáma $52 + 17$ (a X. fiz. osztályban), $10 + 15$ (a XI. fiz. osztályban) vagyis

69 + 24 = 93. — Hálával kell elismernünk, hogy a helyzet ezt illetőleg is sok javulást mutat, mert tény, hogy a legalsóbb fizetési osztálybeliek létszáma az utóbbi időkben így az 1901. költségvetésben is — főként a gyakorló-iskolai tanítók elébbrevitelével — jelentékenyen csökkent. Midőn tehát a legőszintébb hálával és örömmel látjuk a miniszter úrnak nemes szándékait és jóindulatu intézkedéseit, lehetetlen kifejezést nem adnunk azon óhajtásunknak, hogy vajha az alsóbb fizetési osztálybeliek létszáma évről-évre továbbra is kevesbbítettnek s ezek helyébe a most már idestova teljesen egyenlősített felsőbb osztályok létszáma arányosan s az egyenlősítés elvének érintetlen hagyásával emeltetnék.

Sz. B.

A tanítóképzésről és a tanítóképző-intézetekről.

Az 1899—1900-ik évi értesítők ismertetése.

Első közlemény.

I.

A bajai internátussal összekapcsolt magyar királyi állami tanítóképző-intézet XXVII. értesítője. Az 1899—1900. (XXX.) iskolai évről.

Közlő: *Scherer Sándor* igazgató.

Az értesítő első része az intézet céljával, szervezetével és a fölveteli feltételekkel foglalkozik. Az intézet célja oly vallásos és erkölcsi érzelmektől áthatott fenkölt gondolkozásu, hazájokhoz és királyukhoz hű, hivatásuk iránt lelkesülő, foglalatosságukban jártas, munkás és ügyes tanítókat képezni, kik az emberszeretet magasztos eszméjét megértve, alapos ismeretek segítségével és pedagógiai képzettséggel, de kiváltképen jó példaadással vezessék a gondviselésőkre bízott gyermekeket: önmunkásságra, az ismeretek gyűjtésére, az erkölcsi nemesebb érzésre és általában a felvilágosodásra.

A növendékek egyházi énekekre és kántori teendőkre is kiképeztetnek, erről külön kántorképesítést nyernek. Egy állami intézet, hol is egy zenetanár tanít, ki még ha nagyon kiváló zenei tehetség is, nem ismerheti a felekezeti szükségleteket úgy a mint ezt megkívánhatjuk. Így kántori teendőkben nem is adhat minden oldalú képzést. Ez az intézkedés tulkapás az állam részéről. (? Szerk.) Neveljen az állam jó tanítókat. A kántorképzést és képesítést hagyja, bizza a felekezetekre, kik jobban értenek hozzá, de meg ez egyenesen az ő jogkörükhöz tartozó ügy amúgy is.¹

Az internátus 70 növendék számára van berendezve, de a közös élelmezésben 100-an vehetnek részt.

¹ Ebben nem vagyunk a t. czikkiró úrral azon nézetben. Addig, míg a tanítói és kántori állások nincsenek egymástól elválasztva, az ő tanítványaik érdekében *kötelesege* az állami képzőknek őket a kántori állásra előkészíteni. Tudtunkkal az állami képzők formális kántori oklevelet nem adnak.

Szerk.

A II. rész az iskolai rendtartásokat és tanulmányi szabályokat ismerteti meg velünk 340 külön-külön pontban. Részei: 1. a tanítónövendékek kötelességei általában, 2. a tanítónövendékek kötelessége, az iskolán belül, 3. a tanítónövendékek kötelességei az iskolán kívül; 4. rendtartás az intézetnek közösen használt belső és külső helyiségeire i betegápolás. Az értesítőben és bizonyítványban használt osztályzatok fokozatai:

a) *Erkölosi magaviselet:*

- 1 = példás.
- 2 = dicséretes.
- 3 = jó.
- 4 = szabályszerű.
- 5 = rossz.

b) *Szorgalom:*

- 1 = ernyedetlen.
- 2 = kitartó.
- 3 = kellő.
- 4 = változó.
- 5 = semmi.

c) *Tanulmányi előmenetel:*

- 1 = kitűnő.
- 2 = jeles.
- 3 = jó.
- 4 = elégséges.
- 5 = élegtelen.

d) *Írásbeli dolgozatok külső alakja:*

- 1 = szép.
- 2 = csinos.
- 3 = rendes.
- 4 = rendetlen.

A felekezeti intézetekben a fokozatok nagyon elütők; jó volna, ha országsherte egyöntetű fokozatokat használnánk, ezzel egy lépéssel ismét közelebb jutnánk az *egységes tanítóképzés* eszméjéhez.

A III. részben találjuk a belakó növendékek számára vonatkozó házi rendszabályokat. Részei a következők: 1. általában kötelező határozatok, 2. napirend, 3. felügyelet, 4. egyes helyiségek használatára és a test ápolására vonatkozó rendszabályok.

A tanítónövendékek napi rendje a következő:

Iskolai napon:

- 5 óra Fölkelés.
- 5—5¹/₂ > Ruhatisztítás, mosakodás, öltözködés és az ágyak rendezése.
- 5¹/₂—7¹/₂ > Tanulás.
- 7¹/₂ > Reggeli.
- 8—12 > Előadások hallgatása vagy tanulás.
- 12¹/₄ > Ebéd.
- 1—2 > Szabadfoglalkozás. (Mozgás a szabadban, ének, zene, rajz kézimunka,
- 2—4 > Előadások hallgatása vagy tanulás.
- 4—5 > Torna, játék, séta.
- 5—6 > Olvasás, írás, számolás.
- 6—6¹/₂ > Szabadfoglalkozás. (Ének, zene, rajz, kézimunka.)
- 6¹/₂ > Vacsora.
- 7—9 > Tanulás.
- 9 > Mosakodás, letekvés.

Vasár- és ünneppanapon:

5 óra	Fölkelés.		
5—5 ^{1/2}	› Ruhatisztítás, mosakodás, öltözködés és az ágyak rendezése.		
5 ^{1/2} —7 ^{1/2}	› Tanulás.	1—2 óra	Szabadfoglalkozás.
7 ^{1/2}	› Reggeli.	2—5	› Séta, kirándulás.
8—10	› Tanulás.	5—6 ^{1/2}	› Szabadfoglalkozás.
10—11	› Szabadfoglalkozás.	6 ^{1/2}	› Vacsora.
11	› Istentisztelet.	7—9	› Tanulás.
12 ^{1/4}	› Ebéd.	9	› Mosakodás, lefekvés.

É t l a p.

Nap	Reggel	Délben	Este
Hétfő	Forralt tej. zsemlyével	Húsleves tésztával, burgonya főzelék, főtt hussal.	Babfőzelék sült sertéshússal.
Kedd	›	Burgonya leves, turós tészta.	Zöldség főzelék sült marhahússal.
Szerda	›	Húsleves darával, babfőzelék főtt hussal.	Marhahús - paprikás tésztával.
Csütörtök	›	Húsleves tésztával, főtt hús mártással, savanyú káposzta vagy zöldségfőzelék sült hussal.	Lencse főzelék sült sertéshússal.
Péntek	›	Bab- vagy halleves, mákos, darás v. diós tészta.	Marhahús-pecsenye mártással.
Szombat	›	Húsleves tésztával, paradicsomos burgonya főtt hussal.	Borsó főzelék kolbászsal, v. sült sertéshússal.
Vasárnap	›	Húsleves rizszsel, hús mártással, sült tészta vagy pecsenye.	Sült hús salátával v. savanyú káposzta sült hussal.

Hétköznapokra eső ünneppanokon a két déli ételt még egy harmadik étel követi.

IV. Házi rendszabályok a künlakó (extornátusi) és szülőiknél lakó tanítónövendékek számára.

V. Fegyelmi rendszabályok.

Ezután az igazgatói jelentést találjuk az értesítőben.

A tanári személyzet megszorodott 1-el, *Benkő Pál* gazdasági szaktanár személyében. A tanári-kar 9 rendes tanárból és öt vallás-tanárból áll.

Az iskolai év története különösen kiemelkedőbb eszmények nélkül a rendes mederben folyt le.

A statisztikai adatokból kiemelem a következőket: a növendékek évvégi létszáma 126. Gyarapodás a múlt évvégi létszámhoz viszonyítva 16. A I. osztályba felvétetett 45 növ., kik kivétel nélkül a középiskolák IV. oszt. végezték el.

Vallás szerint: r. k. 95, g. k. szerb 13, ev. ref. 4, ág. h. ev. 7, unitárius 1, izraelita 6.

Nyelvi viszonyok szerint: magyar 84, magyar-német 25, magyar-szerb 16, magyar, német és szerb 1.

A segélyezés évi összege nem emelkedett. A 126 tanuló közül 124 részesült állami segélyben.

Az intézet főtartására fordított évi költség a nagy épület, a tornacsarnok és a házi kert használatának megfelelő értéktől eltekintve 34 380 korona személyi járandóság és 34940 kor. dologi kiadás, összesen 67.320 korona.

Az épület és felszerelése csak a nélkülözhetetlenül szükséges pótlásokkal gyarapodott.

A tanszerek gyarapodása úgy 1. a neveléstudomány, bölcsészet, 2. nyelvtudomány, irodalom, 3. történelem, államtudomány, földrajz, 4. mennyiségtan, természettudomány, gazdaságtan, 5. ének- zene, rajz, szépirás, kézimunka, torna és játék, 6. vegyesek szakosztályában fokról-fokra szépen halad előre.

Az ifjusági könyvtárban ugyan csak gyarapodás észlelhető.

Az intézeti kert a rendes mederben kezeltetett.

Az internatus, externatus, köztartás szintén a megszokott rendben volt tartva s kezelve.

Közi az értesítő a segélyezést, ösztöndíjakat és jutalmakat.

Az intézet működése. Nevelés és fegyelem. November 18-án Erzsébet királyné emlékére gyászünnepséget tartottak, melyen *Mihalitska István* tanár tartott úgy a nagyszámu közönség, valamint az összes tanulóifjuság lelkiületére mélyen ható emlékbeszédet.

Május 7-én hangversenyyel összekötött táncmultságot tartottak melynek jövedelméből 230 k. jutott a Tanítók házának, 230 k. az ifjusági könyvtárnak. A multság sikeréről legfényesebben beszélnek ezek a számok.

Az ifjuság fegyelmi állapota jó.

Az oktatásról a következő adatok mondanak ítéletet: a 126 ifju közül jeles rendű volt 36=29.36⁰/₀, jó rendű 57=45.23⁰/₀, elégséges rendű 10=6.35⁰/₀, elégtelen rendű 23=18.09⁰/₀.

Írásbeli dolgozatok.

A) *A neveléstanból.*

I. osztály.

1. Az emberi fejnek csontos részei, azoknak alakja, száma és rendeltetése (Szóval és képekben.)
2. Az idegek, izmok és csontok együttes működése.
3. A beszélő szerv szerkezete és ápolása, különös tekintettel a tanítói hivatásra.

II. osztály.

1. A hang érzetének keletkezése és sajátosságai, különös tekintettel a zene tanulásra.
2. A gondolkodás és a nyelv.
3. Az igaz, szép és jó.

III. osztály.

1. A szoktatás hatalma a nevelésben.
2. Az akarat lényege és fejlesztésének tényezői.
3. A szép folyóírás tudásának haszna és tanításának főbb elvei.

IV. osztály.

1. A hivatásszeretet anyja minden tanítói erénynek.
2. Az értelem és annak képzése a népiskolában.
3. Népiskolai törvényeink vezéreszméi.

B) *A magyar nyelvből.*

I. osztály.

1. Buda halála. Etele őrsei. Tollbamondás után.
2. Szabadon választott állatmese. Emlékezetből.
3. Buda és Etele mondája. (Arany J.-tol) (Átalakítás).
4. Vak Álmos. (Lévay Józseftől). (Átalakítás).
5. A magyarok szent Gallenben. Eckhard krónikájának tartalma.
6. Tehén és a juh. (Összehasonlítás).
7. A reggel és este. (Összehasonlítás).
8. Az asztal. (Ismertető leírás).
9. A fecske. (Ismertető leírás).

II. osztály.

1. Egy lóról, sarvasról és vadászról, Heltai G. meséje mai nyelvre átírandó.
2. A pusztai élet télen. Petőfi. «A pusztta télen» cz. költeménye nyomán készült leírás.

3. Őszi séta. (Leírás). Adott vázlat után.
4. A tél és az öregkor. (Összehasonlítás).
5. A pataknál. Adott vázlat után készített festő leírás.
6. A szülőfalu egy parasztházának leírása. Minta: A magyar ház, Baksay Sándortól.
7. Az olvadó hó. Festő leírás.
8. A földműves tavaszi foglalkozása. (Leírás a szemléltető kép nyomán.)
9. A magyar nemes. (Jellemkép Petőfi verse után).

III. osztály.

1. A vallások fejlődése. (Értekezés).
2. Szondi halálának elbeszélése, Istvánffi Miklós krónikája után.
3. A folyó, mint az emberi élet képe. (Összehasonlítás).
4. A karácsonyfa élettörténete. (Saját elbeszélése).
5. A kövek haszna. (Értekezés).
6. Miért szeressük anyanyelvünket? (Értekezés).
7. A bezárt lélek. (Elbeszélés adott vázlat nyomán).
8. Zrinyi Miklós halálának elbeszélése, Bethlen Miklós Önélet le-
sa nyomán.
9. A walesi bárdok, beszélykévé átalakítva.

IV. osztály.

1. A rómaiak nevelésügye. (Értekezés).
2. Hősmondáink rövid tartalma.
3. Szerénység az itjű dísze. (Chria).
4. A keresztyén középkor világi irodalmának emlékei. (Értekezés).
5. Balassi Bálint költői egyénisége (Értekezés).
6. A fölfedezések jelentősége. (Értekezés).
7. Toldi-monda. (Értekezés).
8. A gyalogszerrel utazás haszna. (Értekezés.)

C) Német nyelvből.

I. osztály.

1. «Die Katze und die Mäuse» című olvasmány írása tollbamondás után s ugyanannak másolás után való írása.
2. «Die Familie» című olvasmány magyarra fordítása.
3. «Die Jahreszeiten» című olvasmány magyarra fordítása.
4. «Der Sonntag» című olvasmány latin betűkkel való leírása és magyarra való fordítása.
5. «Geschöpfe der Erde» című olvasmány átalakított magyar szöve-
gének németre való fordítása.
6. «Seltsamer Spazierritt» című olvasmány leírása, magyarra
való fordítása s egy erre a mintára alkalmazott magyar szövegnek
németre való fordítása.

7. «Die Zeit» című olvasmány leírása, magyarra való fordítása s az erre a mintára alkalmazott magyar szövegnek németre való fordítása.

8. «Dorf und Stadt» című olvasmány mintájára készült magyar szövegnek németre való fordítása.

9. «Unser Wohnplatz» című olvasmány leírása és magyarra való fordítása.

II. osztály.

1. «Die Bremer Stadtmusikanten» című olvasmány tartalmának kérdések- és teletekben való kivonatozása.

2. «Der sterbende Löwe» című olvasmánynak latin betűkkel való leírása s magyarra való fordítása.

3. A galamb. Die Taube. Önálló tétel.

4. A Duna. Die Donau. Utánzó dolgozat «Am Rheinstrom» című olvasmány szerint.

5. Magyarország, Ungarn. Utánzó dolgozat a «Deutschland» című német olvasmány mintájára.

6. «Die Heilige Elisabeth» című olvasmány tartalmának kérdések- és teletekben való kivonatozása.

7. Hunyadi Janos, Johann Hunyadi. Önálló tétel. Közlött elbeszélés alapján.

8. A csilagos ég. Önálló tétel.

9. A gyümölcsfák. Die Obstbäume. Önálló tétel.

III. osztály.

1. Aesopus, szövegfordítás magyarból németre.

2. Blicke, szöveg fordítás németből magyarra.

3. Der Frühling, szabad dolgozat.

4. Der Fischerknabe, költemény átalakítás.

5. Gefunden, költeményátalakítás.

IV. osztály.

1. Der Winter, szabad dolgozat.

2. Drei Freunde, szövegfordítás magyarból németre.

3. Gefunden, költemény átalakítás.

4. Das Gewitter, szövegfordítás, magyarból.

5. Herakles, als Knabe, fordítás magyarból.

D) Mennyiségtanból.

Mind a négy osztályban havonként egy-egy írásbeli dolgozat a tárgyalt anyag összefoglaló ismétlését célzó 8—10 számtani, illetőleg mértani példával.

E) Földrajzi dolgozatok. (Rajzok.)

I. osztály.

1. Világtájak és szélrózsa.
2. A tanterem alaprajza.
3. Az intézet és udvarának alaprajza.
4. Baja város és környékének térképe.
5. A Kis-Magyar-Alföld.
6. Magyarország folyóinak rajza.
7. Magyarország vízrajzi térképe.
8. A Balaton tónak és környékének térképe.
9. A Királyhágón-túli fentöldnek, vagyis Erdélynek hegy- és vízrajzi térképe.
10. Magyarország physikai térképe.

II. osztály.

1. Az Osztrák- és Magyar Birodalom hegyeinek és síkjainak százalékvizonyait feltüntetető rajz.
2. Az Osztrák- és Magyar Birodalom politikai térképe.
3. Európa térképe.
4. Afrika néprajzi térképe.
5. Afrika politikai térképe.

F) Természetről.

a) Állattanból I. o.

1. A gerinces állatok csontváza.
2. Az állatok értelme.
3. A sertés leírása.

b) Növénytanból II. o.

1. Őszi növényzet.
2. A virágok beporzása.
3. A termésről.

c) Ásványtan-chemiából III. o.

1. A szén.
2. Carbonátok.
3. Törmelékközetek.

IV. osztály.

1. Keményítő.
2. Zsírok.
3. Tápláló anyagok.

d) Physikából III. o.

1. Sűrűségmérés Archimedes törvénye alapján.

2. A meleg hatásai.
3. A szelekről.

IV. osztály.

1. Szabad esés.
2. Egyszerű gépek.
3. Hangközök és hangszerek.

G) *Gazdaságtanból.*

I. osztály.

1. A talaj keletkezése.
2. Trágya anyagok.
3. A melegágyról.

II. osztály.

1. Gyümölcsfák oltása.
2. A szőlő évi munkái.
3. Takarmány-növények.

III. osztály.

1. A gyümölcsfák előállítása.
2. Állattenyésztési eljárások.
3. Baromfi udvar.

IV. osztály.

1. Gépek a gazdaságban.
2. Méhészkedés ingó és ingatlan kaptárakkal.
3. Vetésforgók a gazdaságban.

Az ifjuság önképzése elevenebb lüktetésű volt, mint tavaly s az önképző-kör évről-évre újabb bizonyítékát szolgáltatja, hogy a nevelés és oktatás céljából hasznosan értékesíthető intézmény. A kör *Bellosics Bálint* tanár-elnök vezetése alatt állott. Működési tere az intézetben előadott s tanított összes tárgyak keretében mozog.

Az önképző köri pénztár állása: bevétel 540·24 k. kiadás 590·24 k., 322·62 k. pénztári egyenleggel.

Nincs az ifjuságnak önszegélyző egyesülete? A tapasztalat igazolja, hogy ez az intézkedés jótékonyága mellett hatalmas előkészítője az ifjuságnak a legnehezebb 13-ik iskolára: az életre. A hol nincs meg ez intézmény, teremtsük meg; kevés fáradsággal jár és az itt elvetett mag sohase hull kősziklára, hanem termő jó talajra.

Vizsgálatok.

Tanítóképesítő vizsgálatok.

Tanítóképesítő vizsgálatra a IV. osztályt sikeresen végzett 22 jelölt bocsátott. Ezekon kívül egy jelölt külön ministeri engedély alapján vett részt a vizsgálaton, 1 jelölt pedig javító vizsgálatot tett.

Kidolgozásra a kir. tanfelügyelőség által az alább felsorolt tételek közül a *)-gal jelzett tételek tüzetek ki.

Neveléstan. (Magyar nyelvi értekezés).

1. A képzet-társítás törvényei és azoknak alkalmazása a nevelésnél és tanításnál.
- 2.*) A nyelvtanítás pedagógiai jelentősége.
3. Az 1868. évi népiskolai közoktatási törvény vezéreszméinek ismertető fejtegetése.

Német nyelv. (Fordítás magyarból németre).

1. Nem az iskolának, hanem az életnek tanulunk.
2. Krözus és Solon.
- 3.*) A három jó barát.

Geometria.

1. Egy paralelogramm két szomszédos oldalának összege $51\cdot 2$ m., a különbsége $22\cdot 54$ m. — Mekkora az oldalak?
- 2.*) Egy derékszögű négyszög területe $1\cdot 0584$ m²., a kerülete $4\cdot 2$ m. — Mekkora az oldalak?
- 3.*) Egy trapezoid alakú rétnek oldalai: $AB=90$ m., $BC=80$ m., $CD=48$ m., $DA=104$ m., a BD átló $=188$ m. — Mekkora a területe?
4. Valamely háromszögnek alapja 9 m., magassága 8 m. Elosztandó három egyenlő részre. — Mekkora lesznek az osztóvonalak és a részek magasságai?
5. Egy háromoldalú szabályos egyenes hasáb alapjainak területe akkora, mint az oldallapok területe. Az oldalél $1\cdot 8$ m. — Mekkora a hasáb felszíne és köbtartalma?
- 6.*) Egy $1\cdot 2$ m. magas gúla az alappal párhuzamos síkkal két egyenlő részre osztandó. — A csúcstól mily távolságra kell el metszeni?
- 7.*) Mekkora egy félgömb-alakú boltozatnak belső felszíne, ha az átmérője 4 m?
8. Hány literes az a hordó, melynél az $R=30$ cm., az $r=22\cdot 5$ cm.?

Természettan.

a) Állattan.

1. Az állatok szerepe a természetben.
- 2.*) Az izeltlábuak mozgása szervei.
3. A gólya leírása.

b) Növénytan.

- 1.*) A gyökér szerepe a növény táplálkozásánál.
2. Virágok és rovarok.
3. A növények elterjedése.

c) Ásványtan.

- 1.*) A sulfidok.
2. Az eruptiv kőzetek.
3. A diluvialis kor.

d) Fizika. — Chemia.

- 1.*) Sűrűségmérés.
2. Adva van egy AB és AC erő, a melynek hajlásszöge 40° , mi lesz ezen erők eredője, ha A a támadási pont.
3. Megszerkesztendő azon tárgy képe, a mely AB domború lencse előtt ezen lencse középpontján kívül CD-ben a főtengelyen áll?
- 4.*) Oxigén.
5. A nitrátok.
6. A petroleum.

e) Gazdaságtan.

1. Talajmégmunkáló eszközök.
 - 2.*) A gyümölcsfa koronájának alakításáról.
 3. Milyen baromfit tartunk.
- A képesítő vizsgalat eredménye: kitünő I, jeles 9, jó II, elégséges 3. Összesen 24.

Tanítók továbbképző tanfolyama. A tanfolyamon résztvettek működésben lévő okleveles tanítók, kik ingyen lakást és ételmezést kaptak. A tanfolyam tárgyai voltak: lélektan, magyar nyelv, történet. Rendezték július hóban, naponként d. e. 7—10 óráig rendszeres tanítást tartottak. A tanfolyamon 31 tanító vett részt. Közli az értesítő a tanfolyamon tartott előadások sorozatát: Dicséretre nem szoruló helyes intézmény. A tanfolyamban tanítottak: *Scherer Sándor, Bellosics Bálint és Mihalitska István.*

III. *Testi nevelés.* Több kisebb kiránduláson kívül, az ifjuság egy része a szünidőben a Balaton táját tanulmányozta. Az egészségügyi viszonyok jók voltak.

IV. *Általános ügyek.* Az intézetben június 10—24-ig helyi ipariállitás volt. Az intézetet többen látogatták meg. Az intézet volt 17 növendéke közül a 10 éves találkozózn 7-en jelentek meg.

V. A jövő iskolai évben 6 osztályúvá bővülő gyakorló-népiskolában egy tanító vezetése alatt beiratott 63 növendék.

A gyakorlati kiképzést a rendes mederben folytatták tovább. A verseny-próbatanítás 50 korona ösztöndíját *Gabnay András* nyerte el. A próbatanítási tervzet vezető fonala a következő: iskola.... osztály.... tanító.... a tanítás anyaga.... idő.... vezérkönyv.... iskolai könyv.... tanítási eszközök.... a tanítás fokozatai: 1. előkészítés (analýzis), 2. átadás (synthézis), 3. társítás (associatio), 4. rendezés (systema), 5. alkalmazás (functio). Jegyzet ... részletes tanmenet

Ezen értesítő egy újabb babérlevéllel szaporítja az igazgatóság s tanári kar munkásságának, nemkülönben magának az intézetnek jelesül kiérdemelt koszorúját.

II.

A sárospataki állami tanítóképezde (XIV-ik) értesítője az 1898—99. és 1899—1900. tanévről.

A tanári kar közreműködésével összeállította *Dezső Lajos*, tanítóképezdei igazgató.

I. rész. A gyakorló iskolai tananyag módszeres feldolgozásának tervezete.

Mutatóul szóról-szóra közöljük az I. fejezetet.

Beszéd- és értelem-gyakorlatok.

Cél: Szemléletek alapján, beszéd segítségével értelem-képzés, közelebről: a gyermekek ismeretkörének logikai szempontok szerint való rendezése által előkészítés a rendes iskolai oktatásra.

I—II-ik osztály együtt.

Tancél: Az első osztályra nézve a folyékony beszédre való szoktatás. A második osztály tancélja a gondolatok írásbeli kifejezésében való gyakorlás.

Tanesczközök: A minisztérium által kiadott 40 drb. szemléltetési kép. Ezek mellett lehetőleg természetben felmutatható testek.

Tanidő: Hetenkint 2 lecke, évente (harminczöt hetet számítva) 70 lecke.

Tananyag, tanmenet:

Szeptember: 1. A feladott gyermek fogadása. 2. Tájékozás a jobb- és balkéz iránt. 3. Kereszt- és vezetéknév. 4. Játék, versecske. 5. Fegyelmi szoktatások. 6. Kézűjjak nevei. 7. Köszönés (versecske). 8. Iskolába járás. 9. Falitábla és palatábla összehasonlítva. 10. Ószirozsa. 11. Macska, egér, ravaszág. 12. A tárgy részei s fogalma. 13. Az iskolaszobai tárgyak alakja, színe. 14. Tehen. 15. Vándormadarak. 16. Tanulótárs, vers. 17. Lakas, ruházat, táplálék. 18. A földmives őszi foglalkozása. 19. A kutya, hűség. 20. Asztalos. 21. Káposzta. 22. Hegy, völgy. 23. A ló.

Október: 1. Lakás részei. 2. Kőműves. 3. Lúd. 4. Veréb. 5. Pók. 6. Tölgy, bükk (makk-termés). 7. Szüret. 8. Méh.

November: 1. Czukor- és burgundi répa. 2. Petróleum. 3. Forrás, patak, folyó. 4. Kód. 5. Évszakok. 6. Tyúk. 7. Sertés.

Deczember: 1. Időmérték. 2. Vásár. 3. Juh. 4. Nyúl. 5. Ács. 6. Szülők, testvérek.

Január: 1. Újesztendő. 2. A vas. 3. A takács. 4. A földmives téli foglalkozása. 5. Koczká. 6. Hó, jég. 7. Farkas.

Február: 1. Fenyőfa. 2. Természeti tünemények. 3. Nap, nappal, éj. óra. 4. Hasáb. 5. Kerékgyártó. 6. Kacsa. 7. Szamár. 8. Medve.

Marczius: 1. Harkály. 2. Nyírfa. 3. Fazekas. 4. Gúla. 5. Hold, csillag. 6. Égtájak. 7. Ibolya. 8. Tavaszkezdet.

Április: 1. Épület, utca, város. 2. Piacz. 3. Pulyka, galamb,

tisztaság. 4. Szántóföld. 5. A földműves tavaszi foglalkozása. 6. Kecse. 7. Sas. 8. Bagoly. 9. Béka, kigyó, gyík.

Május: 1. Barack, alma, körte, szilva. 2. Erdő, majális. 3. Gyöngyvirág, tulipán, orgona. 4. Paszuly. 5. Folyam, tó. 6. Eső, harmat. 7. Cserebogár. 8. Ponty, rák.

Június: 1. A földműves nyári foglalkozása. 2. Rozs, búza. 3. Szivárvány. 4. Isten.

Tanítási eljárás:

I. Megértés: a) Leírás (név, alak, nagyság, szín; lakás, táplálkozás, szaporodás, haszon, kár; elbeszélő tartalmuaknál elbeszélés). b) Összehasonlítás és megkülönböztetés. c) A fogalom (vagy erkölcsi tanulság) felállítása.

II. Begyakorlás: a) Ismétlési kérdésekre feleltetés karban. b) Feleltetés az első osztálybeliekkel (egyenként) c) Írásbeli feladat a második osztálynak.

Így van feldolgozva a II, fejezetben az írva-olvasás, a III. fejezetben a nyelvoktatás, olvasás és fogalmazás, nyelvtan, helyesírás alfejezetekkel.

A IV-ik fejezet alatt a számtan van feldolgozva.

Tanítási eljárás:

Minden egyes órán: a) Szemléltetés. b) Nevezett szám. c) Tiszta szám. d) Számírás. e) Alkalmazott feladat. f) Csendes foglalkozásul a példatárban adott feladatok lemásolása a fekete tábláról. Ez osztályban tehát csak számírás, nem írásbeli számvetés van. Az alkalmazott feladatoknál (úgy itt, mint a következő osztályokban is) a) a tanító a feladatot könyv nélkül elmondja (következő osztályokban egy gyermek a példatárból olvassa). b) Egy gyermek a feladatot ismétli. c) Ezt követi a számviszonyok megfejtése. d) Kiszámítás.

A mint a tanmenet s tanítási eljárás mutatja, a gyakorlóiskolában Grube módszerét követik, nagy szívóssággal ragaszkodnak hozzá. Ez a módszer betű szerint véve, ma már meghaladott állaspont, mert ha a tárgyszámolás, megnevezett számokkal való számolás, majd a tiszta számokkal való számolás után azonnal számírás is következik, a tiszta számfogalom rovására könnyen az alak tolul előtérbe. Pedig számtanításkor a tiszta számfogalom a fődolog. Ajánlatos azért az 1—10-ig terjedő számírást csak akkor kezdeni meg, ha növendékeink e körben otthonosak s biztosan számolnak. Mert vegyük például a szeptember havi anyagot: sok, semmi, egy, egyszeregy, a kettő és az egy. Grube szerint e fokan a következő alakokkal kell a kezdő kis számtanistának megbirkóznia: 1, 0, +, —, ×, :, =, 2, a) $1+1=2$, $2+0=2$, $0+2=2$, b) $2-1=1$, $2-1-1=0$, $2-0=2$, c) $2\times 1=2$, $1\times 2=2$, $2\times 0=0$, $0\times 2=0$, d) $2:1=2$, $2:2=1$. Ez a sok változatos alakzat nem tisztazza, de megzavarja a számfogalmat a tanítás e fokán, vagy is a kezdet kezdetén.

A számtanítással egybekötve a mérés tan is be van osztva az V. és VI-ik osztályba, a mi természetesen igen helyes eljárás. A tanítás a 33-ik héten a szabályos testekkel kezdődik s megy át a pont, vonal,

szögletre. A tanítás kezdetén a szabályos testek helyett tanácsosabb volna a tanítást egy az osztályba bevitt téglával kezdeni, arról genetikusan származtatni le a test, lap, vonal, pont fogalmát s ez alapon kezdeni meg a pontok, vonalak, szögek tanítását.

Az V-ik fejezetben a reál tárgyak vannak beosztva: *a)* földrajz, *b)* történelem, *c)* természetrajz, *d)* természettan.

A VI-ik fejezetben a művészeti tárgyak vannak beosztva: *a)* szépírás, *b)* rajzolás, *c)* éneklés. Kiemelem, hogy a hangjegytani éneklésre kiváló gondot fordítanak.

A VII-ik fejezetben a gyakorlati ügyességek vannak beosztva: *a)* testgyakorlat, *b)* kertészet és gazdaság.

A gyakorló-iskolai tananyagának hetekre való beosztásánál, illetve a tanmenettel nagy és helyes munkát végzett az intézet. Sokkal jobban megfelelt volna e célznak, ha órákra osztották volna be. Mert hiszen ilyen tanmenet úgy szólván mindennapi kenyere a gyakorló-iskolába járó tanítóképző-intézeti ifjúságnak. E nélkül a gyakorló-iskola el sem képzelhető. Ez alapon megy végbe a tulajdonképeni módszeres feldolgozás.

Az értesítő II. része a tanítóképző ügyeivel foglalkozik szorosabban.

A két év történetéből kiemelem a következőket: *Kapitány János* 28 évi sikeres munka után egészségi okokból nyugdíjba vonult. Az április 11-iki nemzeti ünnepélyen *Veres Főzsef* tanár tartott gyűjtő hatású beszédet, IV. oszt. növ. pedagógiai kirandulást tettek; tanulmányozásuk tárgya a szerneyi állami iskola volt. *Abonyi Lajos*, *Balogh Károly* és *Palágyi Lajos* személyében új tanárokat kapott az intézet. Az *Erzsébet* gyászünnepen *Desső Lajos* tartott beszédet. *Desső Lajos* 25 éves igazgatói működése emlékére április 4-én a város háza minden ízében fényesen sikerült ünnepet tartottak. A volt növendékek 500 koronás *Desső Lajos* alapot teremtettek. A miniszter a munkás igazgatónak s a kiváló pedagógusnak elismerő levelet küldött. En is üdvözlöm őt szívemből. Szephalmon Kazinczy-ünnepélyt tartottak, hol is *Palágyi Lajos* tartotta az emlékbeszédet. Meglátogatták a IV. o. növendékek a mádi állami iskolát. Az 1867-ki koronázás évfordulóján *Kötse István* tartott beszédet.

A tanári kar a hitoktatókkal együtt 17 tagból áll.

Az 1899—1900-ik tanévben volt a tanítóképző-intézetben 84 tanuló, 7 *magántanuló*. A 84 tanuló közt volt anyanyelv szerint: magyar 84, tót 2; vallás szerint: ev. ref. 61, r. k. 11, g. kath. 8, ág. ev. (illetve ág. hitv. ev.) 4, izraelita 2; előmenetel szerint: kitünő 4, jeles 17, jó 43, elégséges 11, elégtelen 7; magaviselet szerint példás 13, dicséretes 33, jó 27, szabályszerű 9.

A gyakorlóiskola I—VI. osztályában 1899—1900-ik tanévben volt 48 növendék.

Közli az értesítő az órarendeket.

A tananyag a rendes keretben van meg.

A taneszközökben s gyűjteményekben szaporodás mutatkozik.

Sárospatakon az ifjúság önképzésére is súlyt fektetnek. Az olvasókör *Palágyi Lajos* tanár vezetése alatt állott. Tartott 15 ülést. Volt 44 szavalat, 4 szónoklat; felolvastatott 14 írásbeli dolgozat, 8 bírálat.

Kiosztottak pályadíjak czímén 80 koronát, könyvtár állása 720 kötet. Pénztári állás: bevétel = 302 korona, kiadás = 23190 korona, maradvány 7010 korona.

A zenekar *Hodossy Béla* tanár vezetése alatt állott. Betanúlt 8 darabot. Pénztári állás: bevétel 16246 korona, kiadás 6030 korona, maradvány 10216 korona.

Az ifjusági tüzoltó csapat *Kötse István* tanár vezetése alatt állott.

A növendékek segélyezése és jutalmazása. Egy-egy növ. napi ellátása (reggeli, ebéd, vacsora) 29 krajczárba került. Az igazgató családotól vett részt a közétkezésben. A közétkezésre kiadott 12330 koronát, ebből 4375 koronát a növ. fedeztek. A növendékek (10 udvarban) a városban bérelt szállásokon voltak elhelyezve. Egy-egy növ. havi lakása 3 koronába került. E czímen 2190 koronát fizettek ki. *Kapitány Fános* gyakorló-iskolai tanító 200 koronás alapítványt tett, melynek kamatja a gyakorlati tanításban legjelesebb növ. részére adandó ki. *Zombori Emőd* rajztanár szintén 200 koronás alapítványt tett, melynek kamatját a legjobb 2 rajzoló kapja majd, ha a tőke 400 koronára emelkedik. A volt növendékek *Dezső Lajos* nevére 500 koronás alapítványt tettek. Az alapítvány egyre gyarapodik. A legjobb tornászok torna-vizsgai jutalomban részesültek.

Az ifjusági önszegélyző pénztár állása 787 frt 59 kr.

Az intézeti kert a rendes kerékvágásban kezeltetett. Igen helyes azaz intézkedés, hogy a kertészet nyári foglalatosságaiban való begyakorlás végett évente 3—3 növendék marad benn az intézetben, július és augusztus hónapokban.

Az 1900-ik év tavaszán 800 korona költséggel egy új czélszerű intézeti méhest építettek, augusztus végére 24 családot telepítettek be.

Az intézetben a kézi munkának három ága műveltetett, u. m. háziipar, asztalos munka, esztergályos munka.

Az 1899. evi képesítő vizsgálat a rendes mederben folyt le.

Írásbeli dolgozatok alapjául következő tételek szolgáltak:

a) Neveléstanból. Mely szempontok szerint választandó és rendezendő a beszéd- és értelem-gyakorlat tananyaga?

b) Rajzból. Lerajzolandó egy négyzetes csonka gula, mely egy egyenközényes oszlop-alapon áll, látszat szerint; szabad árnyékolással. A csonka gula magassága 12 cm., alapéle 8 cm., tetőéle 4 cm.

c) Szépirásból egy lap folyó írás.

d) Németnyelvből. «Az ég és az idő» cz. magyar olvasmány fordítása németre.

e) Természetrajzból. Soroltassanak fel a házi emlősök és hasonlítottassanak össze fogazat- és táplálkozásra nézve.

Leírandó a fehér gölya, mint a gázlok repräsentansa és felsorolandók az ismeretesebb gázlok.

Ismertetendők az ásványok fontosabb fizikai tulajdonságai.

f) Természet- és vegytanból. Az emeltyű, mint egyszerű gép. A szén sav szerepe a természetben. A szeszes erjedés.

g) Gazdaságtanból. A konyhakert berendezése. A gyümölcs értékesítése. A borkezelés általános szabályai. A fehérműek gondozása

h) Mennyiségtanból. Egy négyzet átlója 23,75 cm., mekkora az oldala? — Mennyibe kerül egy köralapú és félgömbös kupolával bíró terem befestése, ha átmérője 12 m., közép magassága 16 m.; a festés alá nem kerülő részekre 12⁰/₀-ot leszámítanak s a festés m²-kint 11 kr.-ba kerül?

Mekkora egy 12 mm. sugaru aranygömb súlya?

Az 1900-iki képesítő vizsgára jelentkezett 16 jelölt, megjelent 15 jelölt; és pedig most végző int. növendék 13, előbb végzett 1, magánúton készült 1.

Az írásbeli dolgozatok alapjául szolgáló tételek voltak:

a) Neveléstan. Comenius érdemei a népoktatás körül.

b) Német nyelv. «A pásztor fiú» című olvasmány fordítása magyar-ról németre.

c) Mennyiségtan.

Mekkora egy teljes négyzetes csonka-gula súlya, ha az alsó alapél 142 cm., a felső alapél 96 cm., az oldalál 284 cm s a test anyagának fajsúlya 2,6 gr.

Bármily sugarú körben hány fokú és perces azon középponti szög, melyhez épp oly hosszúságú körív tartozik, mint a kör sugara?

Mekkora egy hengeres cső szabad felülete, ha a cső hossza 4,2 m., belső átmérője 46 cm., falvastagsága 12 cm.

d) Természetráajz. Leirandók az ernyős virágzatú konyhakerti növények. Leirandó a kőszén, tekintettel főbb jegecz alakjára és felsorolandók a kőszénnek fontosabb fajtái.

e) Természet- és vegytan. A kör-pályán való mozgás törvényei és alkalmazásuk.

A villam-delejes csengettyű elmélete és szerkezete. A sav, alj és só fogalma, alaptulajdonsága és kémiai szerepe.

f) Gazdaságtan. A kerti gazdaság jelentősége s a fák nemesítésmódjai. A fejős tehén gondozása, takarmányozása; az okszerű borjú nevelés.

g) Rajz. Megrajzolandó egy négyzetes alapon — melynek alapéle 12 cm. magassága 2 cm. — egy négyzetes oszlop, melynek magassága 16 cm., alapéle 6 cm., távlatilag.

h) Szépírás, egy lap magyar folyó írás.

Írásbeli dolgozat alapján szóbelire bocsáttatott 15 jelölt. Képesített: 6 jeles, 5 jó, 4 elégs. (Egy a zenéből javított.)

A közölt adatok világosan beszélnek az igazgatóság, tanári kar egyöntetű, fontos és jeles munkásságáról.

III.

A temesvári állami tanítóképezde (I.) értesítője az 1893/94—1898/99. tan évekről.

— A tanári kar közreműködésével összeállította *Horváth Antal*, tanítóképezdei igazgató. —

A rövid de nyomós munkásságú múlttal bíró intézet első értesítőjét bocsátja a nyilvánosság elé. Az értesítőnek érdekességet kölcsönöz

csinos kiállítása, imponáló terjedelme, nemkülönben a mellékletül csatolt 17 fénynyomatu kép.

Első sorban az intézet felállításának történetével ösmerkedik meg az olvasó, melyet *Horváth Antal* igazgató vázolt az új épületnek 1895. évi november hó 10-én dr. *Wlassics Gyula* vallás- és közoktatásügyi miniszter jelenlétében tartott felavatóján. A történet főbb mozzatai a következők: 1892-ben Temesvár emlékiratot nyújtott be a miniszteriumhoz egy tanítóképző-intézet felállítása érdekében. Ez emlékiratot *Mártonffy Márton* tanfelügyelő és dr. *Telbisz Károly* polgármester szerkesztették. A kedvező válasz nem késett soká. Temesvár sz. kir. város 50000 frtot és telket ajánlott fel. *Temesvármegye* 20000 frttal járult a nemes célhoz. Az áldozatkészséghez jó példát mutatott a *Hatvani Deutsch Bernát* család.

Az intézetnek ideiglenes otthont adott a város az ujonnan épített belvárosi községi iskolában. A terveket *Herczegh Zsigmond* és *Baumgarten Sándor* építészek készítették és *Reitter Ede* temesvári építész valósította meg.

Az intézet megnyitási ünnepe lélekemelő s maradandó volt. Részt vettek benne Temesvár sz. k. város nemkülönben a megye kitünőségei. A miniszter, a tanfelügyelő az igazgató bezzédei, *Méssáros Jenő* lendületes alkalmi ódája, az ifjuság ének- és zenekara hatalmasan emelték az avató ünnep sikerét.

A II. részben az intézet 6 éves történetét vázolja az igazgató. Az intézet 1893. évi október hó 10-én nyílt meg, azota semmi nevezetesebb mozzanat nem történt; a 6 év lefolyása személyi változásokat és személyes érdekű dolgokat tüntet fel.

A tanári testület 12 tanárból és 6 hitoktatóból áll. Ezeken kívül a román és szerb nyelvnek és a gör. k. egyházi éneknek 4 tanítója van.

A tananyagot ideiglenes tervezetben dolgozták fel, mert 6 év óta varják az új tantervet.

Tanítási gyakorlat hetenkint 2 óra, még pedig egy óra tényleges tanítás a gyakorló-iskolában, előkészítés és részletesen kidolgozott terv szerint, egy óra pedig a tanítások megbeszélésére és elbírálására fordítatik. A növendékek mindenről rendszeres jegyzeteket készítenek. (III. o.). A IV-ik osztályban hetenként 3 óra, még pedig: 2 óra közvetlen tanítás és egy óra a tanítások megbeszélésére és elbírálására fordítatik ép úgy mint a III-ik osztályban. A tanítási gyakorlatok keresztülvitelét, azok megbírálását, különösen az intézet első értesítőjében körülményesebben, teljes világításban szerettem volna látni. A gyakorlati kiképzésre szánt idő kevés. A gyakorlati kiképzés a tanítóképzésnek egyik fő súlypontja. Csodálatos, hogy mégis oly röviden végez vele az állami tanterv, ez alapon persze maguk a képzők is. Nem csak próbálgatásra van szükség, de a gyakorló-iskolai tanterv megvalósításában tényleges, hosszabb, egész tanítói munkásságot kell kifejtenie a jelöltnek. A tanítóképzés legfontosabb részével, a gyakorlati képzéssel, bánik el legmostoháiban az új tanterv-javaslat is. Ez a része a tanterv-javaslatnak a leggyöngébb, holott a legjobban kidolgozotttnak kellene lennie. Az órák száma is kevés. A negyedéves növen-

dékeknek naponként legalább is 2 órát kellene a gyakorló-iskolában tölteniök, negyedévenként nyilvános vizsgálatot tartaniok. 1—2, 3 tárgyat tanítaniok. Magát a gyakorló-iskolát legalább két tanteremben s két tanítóval kellene ellátni úgy azonban, hogy a harmadik tanterem is rendelkezésre álljon, hogy iskolánkat a szükséghez képest osztatlanná, vagy teljesen osztottá is átalakíthassuk. Képzőink mindaddig míg a gyakorlati kiképzés megfelelő nivóra nem emeltetik, a legfényesebb tantervek daczára csak fél munkát végeznek.

Az ifju intézetben nagyon helyesen kiváló gondot fordítanak az ifjuság önképzésére is. A kör vezető elnöke *Mészáros Jenő* tanár. A kör munkásságáról és működési irányáról az 1898—99-ik tanévről szóló következő kimutatás ad kellő felvilágosítást.

A működések neme	Érdemjegyek					Összesen	Osztályok szerint		
	1	2	3	4	5		I.	II.	III.
Szavalás	7	7	3	—	—	17	5	3	9
Felolvasás	1	7	2	—	—	10	—	4	6
Szabad elő- adás	8	1	1	—	—	10	1	6	3
Drámai elő- adás	3	—	—	—	—	3	—	1	7
Írásbeli dol- gozat	4	2	3	5	2	16	1	3	10
Műbírálat	6	4	1	—	—	11	—	5	6
Tankönyv ismertetés	2	1	—	—	—	3	—	—	3
Összesen : 70									

Az alakuló gyűléssel együtt a rendes gyűlések száma 14 volt. Díszgyűlés volt 4.

A könyvtár jelenleg 650 műből áll.

A zene- és dalkör *Hoós János* zenetanár vezetése alatt fejtett ki számottevő munkásságot.

Sem az Eötvös Önképzőkör, sem a zene- és dalkör anyagi állásáról nem nyújt felvilágosítást az értesítő.

Önsegélyző egyesület nincs?

Majd az intézetben lefolyt ünnepekről számol be az értesítő; közül egynehány tárgysorozatot is márczius 15-ről, a nemzeti ünnepről,

dr. Eötvös József halálának évfordulójáról, hazánk 1000 éves fennállásának ünnepéről stb. stb.

Mint ifju kezdő intézetnek első értesítőjéből az önképzésre fénytvető 1898—99 tanév évzáróünnepének tárgysorozatát ide iktatom.

I.

1. Dalra, Storchtól. Előadja az ifjusági énekkar.
2. Semiramis nyitány, Rossinitól. Előadja az ifjusági zenekar.
3. Egy házasság, Verses elbeszélés Tompa Mihálytól. Szavalja Weichandt István (III.)
4. Magyar népdalok, Előadja az ifjusági zenekar.
5. Csataadal, Huber Károlytól. Előadja az ifjusági zenekar.
6. Legenda, Kurucz-imádság. Kurucz-Nóták Endrédi Sándortól. Szavalja Leisch Ferencz (II.)
7. Vadászkar a Búvüs vadász operából, Wébertől. Előadja az ifjusági ének- és zenekar.

II.

1. Hunyadi László opera nyitánya, Erkeltől. Zongorán négy kézre játszik: Jerome Róbert (III.), Ferch Vilmos (II.)
2. Vasember, dráma Csiky Gergelytől. A III., IV., V. jelenetét előadják: Drndarszky Mihály, Likarecz György (III.), Weiszgerber Ferencz (II.)
3. Mi zengi túl a bérczeket, Thern Károlytól. Előadja az ifjusági énekkar
4. II. Rákóczy Ferencz Rodostón. Költemény Váradi Antaltól. Melodrámai zenéjét írta Ábrányi Kornél. Szavalja Pinkert Zsigmond. Zongorán Jerome Róbert (III.), gordonkán Weichandt István (III.) kíséri.
5. Búcsúbeszéd. Tartja Kerezsy György, végzett növendék.
6. Jutalmak kiosztása.
7. Indulo a Tannhäuser operából, Wagnertől. Előadja az ifjusági zenekar.

Az értesítő IX. részében a növendékek névjegyzékét tanulmányi eredményét találjuk az 1893—94—1898—99. tan évekről.

Az 1898—99. tanévben volt az I. A) osztályban 36, az I. B) osztályban 29, a II. A) osztályban 24, a II. B) osztályban 26, a III. A) osztályban 29, a III. B) osztályban 19, a IV. osztályban 22, összesen = 165 növendék. Az utolsó tanévben volt anyanyelv szerint magyar 36, német 89, román 34, szerb 18, tót 2; vallás szerint: r. k. 120, g. kath. 7, ev. ref. 5, ág. ev. (ág. hitv. ev.) 5, g. k. szerb 18, g. k. 20 növendék, Magaviselet szorgalom: példás 67, dicséretes 51, jó 10, ernyedetlen 13, kitartó 52, kellő 74, hanyatló 16, semmi 3. Az előmenetel tanévenként és osztályonként és ezen felül tárgyanként van külön-külön kimutatva, mely szerint az előmenetel megfelelő eredményt tüntet fel.

Közli az értesítő az órarendeket.

A XII. fejezet a tanítóképesítésről ad számot. 1894-ben 9,

1895-ben 5, 1896-ban 4, 1897-ben 23, 1898-ban 28, 1899-ben 22 en nyertek oklevelet. Római kántorságra 14, ev. ref. kántorságra 2, g. k. román kántorságra 5, g. k. szerb kántorságra 3 jelentkező nyert oklevelet.

A segélyezés összegének valamint az intézet fentartásának költségei nincsenek feltüntetve.

Az egészségügy jónak mutatkozott.

A XV. fejezet a növendékekre vonatkozó rendszabályokkal foglalkozik. Így vannak 1. általános, 2. felvételi, segélyezési, kilépési, vizsgálati és fegyelmi, 2. lakásra vonatkozó rendszabályok. Internatusi házi rend.

Ezután közli ez értesítő az Eötvös-Önképzőkör, nemkülönben a zene- és dalkör szabályait.

Külön szabályzat rendezi a növendékek intézeti gyógykezelését.

A XVI. fejezet a gyakorló-iskoláról szól. Az 1898—99. tanévben volt a gyakorló iskola I—IV. osztályában 34 növendék.

A mellékelt rajzok fénynyomatok az új hatalmas intézetet következő részleteiben mutatják be: 1. az egész intézet háromnegyedéül látóképe, 2. igazgatói iroda, 3. tanácskozó terem, 4. egy tanterem, 5. rajzterem, 6. zeneterem, 7. a term. tud. előadó terme, 8. természetrajzi szertár, 9. tornaterem, 10. a gyakorló-iskola tanterme, 11. egy dolgozó terem, 12. egy hálóterem, 13. intézeti folyosó, 14. konyha, 15. ebédlő, 16. a földszint és az alapzat tervrajza, 17. végül az I. és II. emelet tervrajza.

Az értesítő nem közli az évközi és képesítő írásbeli dolgozatok czímeit. Nem ad számot az intézeti kertről, gazdaságról, méhesről, botanikus kertről. A statisztikai adatok túlságos részletezése nem ad könnyen áttekinthető összkepet.

Az ifju életerős intézet missiója nagy; a tanári kar az élén álló igazgatóval nagy ambícióval látott a nemes munkához. A kellő siker nem is maradt el. Kisérje a buzgó tanári kart áldás kitartó nemes munkájában!

Sopron.

Simkó Endre.

Gondolatok mi rólunk és a mi ügyeinkről.

Irtta egy közülünk.

Mióta eszemet birom, gyakran ellentétbe keveredtem másokkal s ha nem is vagyok oly hiú, hogy azt tartanám magamról, mindig úgy jártam mint a Gellert mesébeli ép ember, ki a golyvások közé került: azt hiszem, a legtöbb esetben mégis az én eszem járása volt a helyes, az igazságos

A midőn így éveken keresztül néha a legkonkrétabb tények megállapításával egy csomó ember első pillanatra teljesen érthetetlen és indokolatlan ellenmondását, ellenem való kifakadását tamasztottam: arra a tiszta meggyőződésre jutottam, hogy maga a szeplőtlen igazság is csak akkor tarthat számot több hívőre, ha nem tapad szerzőhöz, névhez.

Hiszen 100 ember közül 90 azt kutatja, mielőtt olvasásra egyáltalán méltatna valamely közleményt: ki írta, «i»-t vagy «y»-t ragaszt-e neve végére, zsidó-e vagy keresztény; oláh-e vagy német; vén-e vagy fiatal; ott ül-e a húsos fazéknál, a paráznál, vagy csak oda vágyik-e; mi célja lehet, mit akarhat? mert hát ma meglehetősen leszoktunk arról, hogy valakivel megismerkedjünk, a ki csak azért ír, mert írnia kell, arra termett, célja csak ideális volna — szóval a legtöbb ember ma nem a sorokban, hanem a sorok között akar olvasni, nem arról a mit írta, hanem az író leplezett és nem leplezett szándékairól.

Tisztán a tárgyilagosság kedvéért hallgatom el hát a nevemet; lemondok a jogról, a mely megillet s ha Te kedves olvasóm saját felfogásod szerint csak egy «talpraesett» gondolatot találsz: akkor Te is, én is meg lehetünk elégedve. Hány vaskos kötetet olvashatsz a mai produktív világban keresztül-kasul olyat, melyben eredeti jó gondolatot hiába keressz. Ne kutasd hát, ki írta az alábbi sorokat, de gondolkozzál és légy elfogulatlan.

* * *

A tanítók széthúzásának oka. Egészen becsületes, erkölcsös jellemű orvos — legalább pályája kezdetén — nem tud megélni. Ha a hozzá fordulónak azt mondja, menjen haza jó ember, ne csináljon semmit, 2 hónap alatt megszűnik a baja magától, ha gyógykezelem 3 hónapig tart, mert orvosszer nincs a maga betegsége ellen: akkor éhen hal. Szidnia kell folyton orvostársait s ha pl. oly betege akad, a ki már más orvosnál próbált szerencsét, azt kell mondania: látja, én már rég kigyógyítottam volna, de az a szamárló elrontotta magát egészen. Hogy is tudott ahhoz a zsidóhoz menni (ha paraszttal van dolga), de azért én mégis ki fogom gyógyítani magát, csak hogy soká fog tartani. Szerencséje, hogy hozzám jött, látja ezt az eszközt (fölmutat valami monstrum apparatust), ez kell a maga betegségéhez és ez senkinek sincs meg... értem ily esetben az egyállású emberek gyűlöletét: a kenyéririgység... de hogy tanítók is folyton szidják egymást a maguk és az intézmény kiszámíthatlan kárára, ezt már nem értem, azaz mégis értem: oka csakis a tanítók hiányos nevelésében rejlik.

A tanítói pályára csakis a legeslegszegényebb s e miatt gondatlanul nevelt, vagy a jobb módu családokból a sehol sem boldoguló, tehát éppen nem nevelt, nem sikerült ifjak mennek. Ki merem mondani, hogy a tanítóképzőkben a 15—20 éves ifjakat, — pláne externátusokban! — sikerrel már csak oktatni lehet, a nevelői hatás pedig annyi mint nulla; innen van, hogy a tanítói kar erkölcs, jellem tekintetében úgy általánosságban véve csak olyan mint a milyennek a mai társadalmi viszonyok között a legsivárabb, legszegényebb, legprimitívebb és legrendezetlenebb viszonyok kifejlesztik. Erdemes-e e téren fukarkodni s hova tovább csak a leghiányosabb nevelésű anyagot e pályára terelni?

Bizonyára nem, csak hogy erre a nagy erkölcsi kárra, mely ezáltal az országra háramlik, azt hiszem még senki sem gondolt.

* * *

A legháládatlanabb pálya. Tudtommal a tanítói pályát tartják az egész világon a legháládatlanabbnak. No ez nagy tévedés! Tudok ennél egy még háládatlanabbat s ez a kormány azon közegeié, a kik a tanárok ügyeit intézik.

Ugyanez másképpen. Nincs nehezebb állás mint a kormány közvetlen közege, vagyis magasabb állású miniszteri alkalmazott lenni. Mindig akad egy csomó jó módu, magas állásu, fukar ember, ki gyermekét valami kedvezményt nyújtó intézetbe, ösztöndíjas helyre felvétetni óhajtja, szóval a ki valami olyast akar, a mi őt joggal nem illeti meg. Ha a hivatalnok igazságérületének, pártatlanságának enged: el kell utasítania kérésével, csakhogy akkor eo ipso e befolyásos férfiak haragját vonja magára; ha teljesíti kívánságát: akkor saját lelkiismeretét és egy csomó szegény mellőzött hivatalnokot uszít magára.

Ámde pártatlanságában sem élvezheti az őt megillető jutalmat. Azokat az újságokban megjelenő avatott és avatatlan tollakból eredő hozsannákat, dics hymnusokat (más jellemzőbb név is van erre!) nem érdemesítem említésre. Munkája sokkal kevésbbé ismert és a szegény ember saját ügyében oly ritkán tud tisztán látni, hogy bármiképpen is cselekszik az a miniszteri közeg: hálát, elismerést nem fog aratni.

* * *

A testület felsőbbsege. A testület fölötte áll az igazgatónak. Ez a legtöbb esetben csak irott malaszt, hiszen az igazgató csak azt terjeszti a testület elé, a mi neki éppen tetszik.

* * *

Reczipé. Ha 10—20 esztendeig becsülettel megfeleltél a kötelességeidnek, várva azalatt az alkalmat, hogy elhalálozás, nyugdíjazás következtében szülő helyedre, annak közelébe jussál, hol esetleg nagyobb munkatért nyerve, megelégedéssel és még nagyobb eredménnyel is végeznéd áldásos munkádat, akkor nagy utánjárás árán áthelyeznek saját költségeden s 2 évi koplalással talán pótolni tudod azokat a kiadásokat, melyek a költözködés, lakásdifferenciák kiegyenlítéséből és egyéb okokból kifolyólag fölmerülnek.

Ha össze pofozkodik társaiddal; igazgatódat való és valótlan rágalomokkal illeted és följelented, türelmetlenségeddel izgalmakat keltesz, mondjuk ellenzéki programmal képviselőjelöltnek lépsz föl: akkor szabadságnak egy fél esetleg egy egész évre s húzod a fizetésedet, előléptetnek legalább egyszer ezen időtájban s áthelyeznek államköltségben oda, a hova kívánkozol. A költözködésre kiutalványozott összegből, ha már a magasabb fizetési orszályban vagy és több gyermeked van; egy esetleg kétszáz forintot meg is takaríthatsz.

* * *

Növendékek felvételéről szóló javaslat Mily keserves munkát ad a felvétel minden esztendőben a nőképzőkben érzékeny, igazságszerető embernek! 150—200 jeles tanuló folyámodik és csak 30-at lehet, szabad felvenni.

Képviselők és magas állású «befolyásos» emberek búcsút járnak s a testületnek, az igazgatótanácsnak legmelegebb napjai azok, a melyeken a szegény növendékek fölött ítélkeznek.

Nem részletezem... Szomorú kép az még a távol megfigyelőnek is. Arra azonban rámutatok még, hogy bizony a fölvétel is, a segélyezés is, a vizsgálatra bocsátás is ... minden többé-kevésbé magas állású emberek mosolyára, kézzszorítására eszközöltetik és minden év eleje száz meg száz leánynak végzetessé válható keserveket okoz. «Jaj, nekem nem volt senkim! amazt egy képviselő protegálta!» ezt halljuk naponként. Tudok esetet, hogy pl. idegen nőnek megengedték letenni az osztályvizsgákat bizonyos férfiképzőben akkor, a midőn odavaló szegény leányt elutasítottak...

Tudjátok-e mi lesz ennek a következménye? Megmondhatom pár szóval: gyűlölet fakad lépten-nyomon a magas állású egyének iránt, gyűlölet a legnagyobb mértékben a társadalom mostani rendje ellen. Itt a szocializmus, anarkizmus, nihilizmus melegágya, fészke s jaj annak, ki azt még istápolja!

Ti, kik ott fönnt ültek és megengeditek, hogy a ti nevetekben történjék az igazság, az egyenlőség arculcsapása, vigyázatok jobban. A szocializmus sem terem magától, azt is nevelik, fejlesztik a körülmények s ha a ti nagy uri barátaitok azt kifejlesztik: tőletek kér számat az állam legszebb intézményeit is felforgató áramlat.

Jelen körülmények között ezen a téren csak egy orvosságot tudnék ajánlani, ezt pedig melegen ajánlom az intéző körök figyelmébe: szerkeszteni kell egy kulcsot, mely szerint a fölvételre, segélyezésre felyamodó növendékek kérlelhetlen pártatlansággal minősítendőek. A sorrend élén áll pl. az, a ki kitünő rendű bizonyítványa mellett példás viseletű, tud németül (ha még más nyelven is beszél, még előbbre való), tud zongorázni és hegedülni, teljesen egészséges... Igen jó lenne itt a pointirozás, de a mennyiben az emberek igazságérzeke nem abszolút értékű, nem tulajdonítok ennek egyelőre életrevalóságot.

A sorrendet addig kellene folytatni a testületnek, míg egyáltalán fölvethető növendék van. (A többi dolgát is nyilvántartva!) Ha pl. 50 növendék akad, a ki minden tekintetben alkalmas a felvételre (felvételi vizsga nem kell!), akkor ezeknek a nevét czédulákra írva egy kalapba kellene tenni és egy leánynyal nyilvános helyiségben annyi czédulát kihuzatni, a mennyi növendéket a törvény értelmében felvenni szabad.

Ha kitünő csak 20 akad, az mind felvétetik, a tíz pótlása pedig a jelesebből (ha ezekből kelleténél több van), sors utján eszközölnének. A segélyezés ugyanúgy volna eszközölhető. Ha pl. 5 hely van teljes ellátásra s a sors utján felvettek közt pl. 2 van a ki oly szegény, mint a tempom egere, az föltétlenül részesül ebben a kedvezményben, ha a minősítési táblázatban utánuk 8 egyforma van, a hiányzó 3 sors utján pótoltatik. Szóval én ott, hol igazságot tenni emberileg úgy is lehetetlenség, a sorsra biznám a döntő szerepet s ezen eljárással a visszavetett tömeget szépen el lehetne hallgattatni.

A ki még úgy sem békülne ki könnyen a sorssal, az legfölebb a saját «pech»-jét szídhathná: a társadalmi renddel pedig meg lennének

elégedve, mert azt elvégre is mindenki be tudja látni, hogy mindenkit nem vehetnek fel. A nép békében való megtartása pedig mindenesetre többet ér a kormánynak is, mint egy pár képviselő mosolya; az igazság pártatlan gyakorlása meg éppen egyenes és jogos követelése az egész emberiségnek.

* * *

A hála mint a pénz szurrogatuma. Az orvos kezeli a beteget, műtétet végez rajta, kigyógyítja nyavalyájából... hálát nem vár. Így vagyunk más palyával is. Csak a tanító ember hánytorgatja minduntalan a hálát, a hálátlanságot; ő várja, követeli... kesereg, ha elmarad.

Úgy látszik, a tanító, a mikor saját állását és annak jövedelmét összehasonlítja másével, első tekintetre is a fizetésbeli nagy különbségen ütközik meg — joggal — s tudatában annak, hogy az ő munkája is akkorácska (ha nem nagyobb!) mint a másé: előnyt, erkölcsi előnyt, csempésztet a saját foglalkozásába s így lesz a pénz szurrogatuma: a kétes értékű hála.

* * *

Ifjuságunk anyagiás nevelése. Míg a nőképzőkben kitünő növendékeket vetnek vissza, annyian tódulnak a legjelesebb tanulókból a tanítónői pályára: addig a férfiképzőkben rendszerint azok jelentkeznek felvételre, a kik másutt egyáltalán nem boldogultak. Némelyikbe úgyszólván fogni kell a növendékeket s a ki közülük a testület legnagyobb mérvű elnézésével, Isten segédelmével elégséges bizonyítvánnyal átevicz-kél, 5—6. esetleg több frtnyi segélyt kap havonként. A mint kicsit javul, többet kap. Úgy is biztatják, azt hallja naponként: fiam, barátom, ha maga jobban tanul, szorgalmasabban dolgozik, nagyobb segélyt kap... mekkora örömet okoz öreg szüleinek... és ennek vajjon mi a következménye? Az, hogy a különben is gyöngye előkészültséget nyert éppenséggel nem ideális gondolkozású ifjuságunkat teljesen anyagiassá neveljük a hoszu 4 év alatt.

Ha tanul, kap pénzt; ha jobban tanul, kap több pénzt; ha kapál, kap aranyat; ha jól ugrik, kap pénzt: így mesterségesen letörüljük róla az idealizmus azt a kevés himporát is, a mi a közepiskolában ráragadt, kiöljük lelkükből a nemesebb czélokért való lelkesedést, azokból az ifjakból, kiknek óriási misszióju pályáján egyedül az idealismus lehetne támaszuk, lelkesítő szózatuk és vigaszuk elhagyatott komor perczeikben.

A társadalom, az élet nem fizet úgy, mint a képző. A kit egyszer megválasztottak, kineveztek, az megkapja a fizetését akár buzgó, akár léha és én ennek az előlről-hátulról való segélyezésnek tulajdonítom részben, hogy tanítóink nagy része teljesen elhanyagolja magát, még rosszabb esetben pártoskodik, korteskedik, veszekedik és ássa alá kartársainak és vele természetesen az egész intézménynek a becsületét. Hiszen dolgozni csak pénzért tanult, pénzt meg külön nem kap semmiféle önképzésért, van hát veszekedésre, léháskodásra bőven ideje.

Mindebből meg mi a tanulás? Be kell csukni, ki kell irtani a föld színéről azokat a kellő felszerelést nélkülöző, bérházakban sinylődő, minden szempontból mostohán kezelt képzőket.

Az anyagias gondolkozású, munka kerülő tanítók sokkal többet ártanak a nemzetnek, mint a mennyit az illető képzők felépítése és helyes felszerelésének költsége, az ország pénztárának megártana.

* * *

Magánkosztos. Néhol villamos motorral locsolják a kertet is, a kormány fukarsága másutt a magánkosztosokat, a nyomorult teremtmények legnyomorultabb csodabogaraít hozza a világra. Ezek azok a tanulók a kik 5—6 frtnyi segélyükkel legfölebb ebédet vehetnek rendszeren (ennek az árának a felével is rendszerint örökre adósok maradnak); a reggeliről, vacsoráról pedig külön gondoskodnak. Otthonról nem telik, mert vidéki mosónő anyjuk, hivatalszolga vagy napszámos apjuk semmit sem adhat, az apró pénz is hamar elfogy s akkor a reggeliről meglehetősen leszoknak, vacsorára meg valami egy heteskenyér darabon rágódnak csak úgy takarékosan, mert hát mivel is ámítanak magukat másnap, meg harmadnap, hogy ők megvacsoráztak.

Magas kormány, a te közegeid nem informálnak téged mindenről, jó volna, ha magad is nyujtanád ki néha és távolabbra tapogatóidat, s ha e nyomorult ifjak sorsa téged meg nem indít, ne tégy, ne helyezz oly tanárt melljük, kinek érző szíve van, ki nemes lényével rengeteg kínt szenved, mert tudva, kénytelen hozzát járulnia a legnyomorultabb proletárok képzéséhez.

* * *

Az igazgató kellékei. Az igazgatónak encyclopaedkus műveltségű embernek kell lennie, azonkívül értenie kell a gyakorlati tárgyakhoz: rajzhoz, zenéhez, háziiparhoz, gazdálkodáshoz. Legyen tiszta kezű, tiszta erkölcsű, szilárd jellemű. Tudjon a legkényesebb helyzetben is magán uralkodni, legyen pártatlan, önzetlen, ideális, finom beszédében, modorában, kifejezései legyenek válogatottak, legyen fejlett izlése és jó emlékező tehetsége... Csak az a baj, ilyen embert lámpával kell keresni, s az ország alighanem több tanítóképzőt produkál, mint igazgatónak termelt embert.

* * *

A kisebbség. Ha a testület fontos elvi kérdésekben dönt, akkor nem tartom elégségesnek, a folytatott vita után megejtett szavazás eredményét szavakba foglalva az illetékes közeghez juttatni: hanem a szavazók között akár csak egy akad, a ki elvileg indokolt ellentétes álláspontot foglal el: annak az akár egy ellenvetésnek a megfogalmazását is szükségesnek, hasznosnak tartom. Valamit megczáfolni sokkal nagyobb tudást igényel mint valamit megszavazni. «A szavazatokat nem számlálni, hanem súly szerint mérlegelni,» ezt már régen modták, de a leszavazott esetleges egy egyénnek az érvelését fontos ügyekben nem a szavazattöbbséggel agyonhallgattatni, hanem az illető végrehajtóbizottság elé származtatni, mégis mást jelent.

* * *

Az igazgató nem előmunkás, annál több!

A tanári testületek az igazgatót első személynek szeretik tekinteni: előmunkásnak az ő soraikban. Az igazgatók pedig rendszerint nem elsőknek, hanem fölöttük állónak tekintik magukat. Ebből sok collisio ered és támadhat, melyben azonban többnyire az igazgatóknak van igazuk. Utóbbinak feltétlenül fölötte kell állnia a testületnek, de nem papíron, hanem a valóságban, a tanárok érületében, felfogásában.

Talán úgy lehetne az igazgatónak — a válogatás mellett — nagyobb tekintélyt adni, ha felmentenék a tanítás alól; akkor nem lenne előmunkás első sorban, hanem folyton jelenlévő tényleges felügyelője, igazgatója lenne annak a testületnek, melynek esetleges botlásaiért első sorban úgy is ő a felelős.

* * *

«Jó barátok» találkozósa és egyéb. A ki sokat utazik vasuton, gyakran lehet szemtanuja «jó barátok» összejövetelének, még pedig úgy mint csöndes megfigyelő.

Egy család ott ül már a fülkében. Beszáll egy úr. Mily öröm sugárzik mindenikük arcáról, mily boldogak! Kérdeznak egymástól és közölnek egymásnak mindent... de már füttyül a vonat... mily kár! le kell szállni, pedig mily jó volna egymással tovább utazni; mily gyorsan, mily jól telt az idő... egy meleg kézszorítás, egy sovár pillantás... kendőlobogtatás... ismét egy fütty és a vonat tovagördül, aztán... megered a beszéd... róla foly, ki az imént kiszállott, és uram bocsásd, hogy megszapulják! Lúdtalpától kezdve jellemének legintimebb vonásáig titkos és nem titkos szándékáról mindent fölvetnek, mindent kifiguráznak; nem hagynak egy ép ízt rajta. Édes Istenem! ha van szemed, akkor láttál, láhattál is gyakran ily jeleneteket s kérdem, ilyenek után van-e kedved a te «jó barátaid»-hoz sűrűn ellátogatni?

* * *

A fölösleges. Képzett, a világnézet magaslatán álló embernek faluⁿ vagy parasztvárosban lakni: keserűség, valóságos kínszenvedés. Az ember ily helyen önkénytelenül a magányába zárkozik: fúr, farag, szóval foglalatatoskodik, gyarapítja tehetségeit s ha az illető mégis éles elme, akkor nagyon valószínű, hogy olyan emberré válik, kit egész környezete fölöslegesnek tart.

* * *

Mégegyszer a hála. Háláról, értem a szívben fakadó így nevezett érzésről természetesen ép a tanulóknál nem lehet szó. Hiszen a tanítót és növendékét legalább a nevelés tekintetében két egymással szemben álló ellenségnek tekinthetjük. Az értelmesebbnek, a tanítónak le kell fegyverezni tudni és a maga felfogása számára megnyerni és amellet megartani tudni. E felfogás természetesen az államé, a vallásfelekezete, társadalomé. Néha testi fenyegetés árán tereli csemetéjét a jó útra, azt pedig csak nem kívánhatjuk a gyermektől, hogy az utlegeteket szívből megköszönje.

Ha sikerül a tanítónak különösen fogékony elmét az alatt a rövid idő alatt a maga számára megnyerni, erkölcsi jellemet benne kifejleszteni, akkor természetesen teljes egyetértés lesz közöttük; a tanuló kiolvassa mestere gondolatait az arczából, tisztelni fogja, hálás is lesz iránta, de ha ez mind nem sikerül — a mi 100 esetben 95-nél tényleg így van — akkor hogyan is ébredhetne hála abban az ifjuban, ki a tanítója szavát, nemes czélját meg nem értette, ki erkölcsi jellemre szert nem tett, ki nem csiszolódott, szóval, kiről magasabb kora, környezetének rossz hatása, fizikuma miatt a nevelés igéi lepattantak, mint borsó a falról: ismétlem, ily ifjaktól hogy is várhatna, hogy is követelhetne hálát!

* * *

Tanítónők a fuiskolákban. A nőképzőkbe a tanulók java, a férfiképzőkbe a tanulók alja szokott járni. Van ugyan néha kivétel — hála az égnek érte — de az csak kivétel.

Az ebből származó, főnnebb új oldalról is megvilágított hátrányok elkerülése végett némely pedagógus az elemi iskolákban csak nőket szeretne alkalmazni. Ez tulajdonképpen régi és elterjedt gondolat; hiszen Hertzka «Freiland» című nagy tehetséggel megalkotott roppant feltűnést keltett mintaállamának elemi iskoláiban már csak nőket alkalmaz: tudomásom szerint nem tettek azonban e téren próbát.

A gyakorlat meghazudtolja néha az elméletet, ebben az esetben pedig az intézményhez is fér szó: annál inkább lehetne a dologban csak próbával dönteni. Legjobb volna, ha az állam maga végezné a kísérletet, mert esetleges be nem válás esetén csakis ő segíthetne könnyen a bajon: áthelyezéssel.

* * *

Különböző mértékek. Egy helyt bizonyos anyag eltanításaért semmit sem adnak, másutt csekély összeget utalványoznak érte, egy harmadik helyen nagy summát fizetnek ugyanazért; egy igazgató kap 6—7 szobás fényes lakást, fűtést, világítást, kosztot, a másik semmit; egy segéd-tanár kap ellátást, a másik semmit; egyet előléptetnek januárban és kiutalványozzák a fizetését ápriltól, a másikat előléptetik áprilban és fizetik előző januártól; egyik segédtanároskodik 6—10 évig, a másik 2—3 évig, előbbi hogy hosszú segédtanároskodását valahogy el ne felejtse, még csonka korpótlékot is kap; egy helyt ugyanarra a célra nem adnak annyit mint a másik helyen, szóval: nálunk minden intézetnek, minden személynek meg van a maga specziális *mértéke*, ez pedig, hogy nagyot ne mondjak, de jóra nem fog vezetni.

* * *

A disciplina haszna. Minél nagyobb a disciplina, annál könnyebb az élet annak, a ki már benne van, mondja Nietzsche, még pedig azért, mert föl van mentve attól, a mitől oly sokan irtóznak: nem kell gondolkodnia és magáról gondoskodnia.

A katonának pl. szolgálatban mindent parancsolnak, azt is, hogy köszönjön; ha templomba megy, hogy vegye le süvegét.

A szórakozottságról és rövidlátásról híres professoroknak kiváló szolgálatot teljesítene az, a ki pl. mögöttük járva időnként a fülükbe sugná: kalapot le!

A kolozsvári közgyűlésről.

Mikor a gazda évi termését betakarítja, hálákat adván a Mindenhatónak, vissza-vissza tekint a lefolyt évre, meghányván-vetvén az eseményeket, levonja a tanulságokat, melyekből vezérfonalat sző, hogy ezután haladván, még kiadóbbá tehesse gazdaságát. Mi is aratást tartottunk kincses Kolozsváron. «A megért aranykalaszok vastag rendekben heverték a kaszások előtt;» írta a M. T. Kár volna minden elveszett szálért, kár minden szemért, s hogy el ne kallódjanak, az elhullt kalaszokat kiadó kévévé kötötte egybe lapunk VI—VII-ik füzetében — «i» — barátunk.

Azt írja többek között: «Simkó megsántult.» Ez tagadhatatlan igaz. Mert hát az olyan lelkes vezért, mint a minó a mi táborunk élén áll, követik katonái, tűzbe, vízbe egyaránt. Én is követtem őt és a tanítónőképző-intézet éttermében róván a csárdást, valamiben megcsuklott a lábam, estére kelten másként nem tehetvén, sántikálnom kellett. Csak az vigasztaló és jól eső az egészben, nem abban sántultam meg, hogy Guzsvenitz atyával, meg Orosz István urammal állottam tánczba. Mert ha olyan nemes s jogos tánczban, mint a minót mi az ülésen jó Guzsvenitz atyával, meg debreczeni Orosz István urammal jártunk, sántultam volna meg, az nem a testnek, illetve a lábnak lett volna mulékony sántulása. Itt megsántulni hiba lett volna, még pedig nagy hiba, melyért halálom napjáig tudtam volna szemrehányást tenni magamnak. Mert ha a magyar egyházak ősi jogait a nagyon is változó s ingékony kormányhatalom számára konfiskálni akarják, én mindig a nemes fegyverekkel harczoló ellentábor zászlaja alá állok. Ebben az eszményi harczban megsántulni hiba, nagy hiba volna.

Mi érdekes lett volna az egész kolozsvári ülésen józan és bátor, egyházat híven szerető ellenzék nélkül? A hol ellenzék nincs, teremteni kell, — mondják a nagy politikusok, — mert e nélkül megtespedünk, megrozsdásodunk; kardjainknak nem lesz élesítő s tisztító köszörűköve.

Nagy László megemlékezvén a kolozsvári közgyűlésről, fájjalja, hogy az állami tanítóképesítés ügye, mint a tanítóképesítő vizsgálatnak politikai vonatkozású része levétetett a napirendről. Pedig inkább örüljön neki. Érdekesnek mondja a felekezeti kartársak állásfoglalását. Bármily heves is volt a felekezetek tiltakozása az állami tanítóképesítés ellen, mégis jobb együtt harczolni, szemtől-szembe színt vallani, mint külön váltan forgácsolni szét erőnket; egymás ellen küzdve haladni ugyan azon cél felé, s így szolgálni a tanítóképzés ügyét.

A népoktatás s ennek keretében a tanítóképzés államosítása nem új keletű. Ez az irányzat, daczára annak, hogy közoktatásügyünk vezér-

emberei nyílt színen hirdették, hogy ezt megvalósíthatónak nem tartják, de nem is akarják, hatalmas táborral volt képviselve a II. egyetemes kongresszuson. Ez a tábor azonban állami tanférfiakból állott, a mi manapság még mindig kisebbséget jelent. Eszmei magaslaton állott a kongresszus igaz, de épen ez volt a hibája; sokat akart, épen azért fogott keveset. Kérdezzük csak: a kongresszus tanítóképzői szakosztályának határozataiból mi valósult meg? Az egységes képzés eszméjéhez mennyivel jutottunk közelebb? Vajjon a külön kath. tanító-képzői országos egyesület létesítését nem siettette-e épen a minden áron államosítani akaró kongresszus?

Mikor a felekezeti tanárok az államosítás ellen küzdenek, bizonybizonny nem a maguk javát hajszolják, hanem a saját anyagi kárukra az ősi egyházak jogait védik. Anyagi oldalról, önző szempontból, csak jót hozhatna az államosítás. Megszünnének a 700—1000 frtos tanári fizetések. Talán palotákba kerülnének a szegényes épületek lakói is. Ezek az önző szempontok azonban eltörpülnek az ősi jog számtalan nyomós érvei előtt.

Ha olyan üdvös, olyan felette sokat ígérő az államosítás, mért nem lelkesednek érte oly nagyon épen a vezérelemek?

Miért akar főleg az állami tanítói és tanári kar államosítani?

Az államosítás nem olyan könnyű nem is olyan üdvös dolog, mint a minőnek azt a kartársak nézik. De ime, itt a példa: a nagyszebeni román képző, a szász képző még csak annyiba se veszi a magyar állami eszmét, hogy legalább a nemzetiségi nyelv mellé oda illesztené a magyart is. Ezen vakmerő bátorságáért még csak a haja szála sem görbül meg. Ezt a kicsinységet sem merik megbolygatni; hát hogyan lehetne a testestől s lelkestől magyar felekezetiség ősi jogaiba belenyúlni! Jogos-e egykettő hibájáért büntetni az egészet?

De meg üdvös volna-e az államosítás hazafiui szempontból is, kérdések ké. dése. A szabad gondolkozásnak, a fejlődésnek használna-e a kantárok közé való nyugözés?

Ha már az iskolákat államosítani nem lehet, legalább a tanítóképesítési jogot próbálták államosítani. Lám, ez se sikerült. A papiros el is türte, de a gyakorlati élet elseperte. Sokat markoltunk a kongresszuson, éppen azért keveset fogtunk meg. Szép az az eszmei magaslat, de mégis csak több eredménnyel van összekötve a földön való járás. Ha akkor megelégedtünk volna a képesítő vizsgálatnak megosztásával (alap és szakvizsgálatra), már bizonyára meg is valósult volna. Ha akkor az államosítás helyett, a középiskolák mintájára, a felekezeti-képzők állami segélyezésének tervezete mellett tömörültünk volna, ma már a tanítóképzés nívója magasabban állana, vagyis jóval közelebb állanánk az egységes képzés eszméjéhez.

A tanítóképesítés államosításának eszméje eltávolított minket egymástól. Jól tette a kolozsvári közgyűlés, hogy levette a napirendről, mert így közelebb hozott mindannyiunkat egymáshoz. És az az állami képesítés nem is valósította volna meg azokat a vérmes reményeket, a miket hozzáfűztek. Az a kit oláhnak, németnek, tótnak nevelnek 12 éven át, nemzetiségű érzelmű marad az akkor is. ha 7×7 napon át

vizsgáztatja s vizsgálgatja is az állami vizsgáló-bizottság. Lépünk hát más utra, mert a mint látjuk, ez nem vezet célhoz.

A kolozsvári lépéssel oly utra tért egyesületünk, a mely elvezet minket az összetartozóság és testvérieség, kölcsönös megbecsülés és szeretet oltárához, Oda, hol mindnyájunk jól felfogott érdekét, a jó tanítóképzést fogjuk majd fő-fő czélnak tekinteni, főleg azt fogjuk szolgálni; nem jut eszünkbe azt mérlegelni, államiak vagy felekezetiek vagyunk-e?

A kolozsvári fontos lépés kölcsönös tanulságul szolgáljon mindnyájunknak. Egy mindannyiért, mindannyian az egyért. Az államiak támogassák a felekezeteket, hiszen az állami képzőnek sokszorosan ősi szülője a felekezeti. Viszont a felekezetiek közeledjenek bizalommal. Beszéljenek nyíltan; ne hallgassanak, mert hiszen néma gyermeknek anyja sem érti szavát. A kolozsvári példa mutatja, hogy serelmeinket a közös együttlét alkalmával sikeresebben lehet gyógyítani, mintha félre huzódunk, duzzogunk, avagy külön üléseket is tartunk, külön testületeket szervezünk.

Nagy László barátunk kiemeli, hogy a pedagógia tanításának tárgyalása egyik kimagasló tárgya volt kolozsvári közgyűlésünknek. Úgy is van. De lám, ennek az értekezésnek, mely mély kutatásról, nagy tudásról, eszmegazdagságról tett tanulságot, volt-e nyomós gyakorlati értéke is? Az eszmék magas szárnyra keltek és elszurrantak, alig hagyván nyomot maguk után. En a magasszárnyalásu eszmék helyett jobb szerettem volna a tanítóképző-intézet négy tantermében sétálni, az oda tartozó neveléstudományok tanításának felesleges hajtásait vizsgálgatni. Ósrégi népek neveléstörténetével bajlódunk a mienk rovására. A mi neveléstudományi bajnokajnról nem vesz tudomást még a szomszédos külföld se. A lélektan tanítása mennyi nehézséget okoz a tanítóképző-intézetben? E bajt orvosolni nem áll-e közelebb hozzánk, mint az intézet fölé tartozó eszmék után futni?

Gyakorlati kiképzésünk mennyire fogyatékos! Mily könnyedén sikamlanak el felette országszerte. Nem volna-e tanácsos ezt a mostoha gyermeket hathatósabb pártfogás alá venni? A gyakorlati kiképzés kényes pontja tanítóképzésünknek, éppen azért félve nyulunk hozzá. Es bizonybizony nem tudom, nem érhet-e minket vád azért is, hogy az új tantervjavaslat is csak olyan Mohamed koporsójaként illeszti be e felette fontos tárgyat a tantervbe, szentelvéen reá összesen négy és fél sorocskát, ezt is csak úgy odavetve, hogy az ember azt se tudja, hol az eleje, hol a vége. Bolyong úttalan úton! A tanítóképzés ügye a legfényesebb tantervek mellett is csak félig lesz megoldva mindaddig, míg a gyakorlati kiképzést nem emeljük a kellő nívóra. Ezt a fontos tárgyat kellően méltatni a mi elsőrendű kötelességünk; épen azért, nagyon melegen ajánlom egyesületünk igen tisztelt választmányának szives figyelmébe.

A kolozsvári ülés tanusága szerint nagyon helyes mint azt N. L. sokoldalulag kimutatta, a vándor ülések tartása. Azért hát tartsuk is meg azokat, közbe-közbe természetesen meglátogatván az ország szívét is.

Okulván a kolozsvári közgyűlésen, tegyünk mi is akként mint a

jó gazda. A jó aratás után tekintünk vissza a múltra, vonjuk le abból a tanulságot, hogy annál gyümölcsözőbbé tehesük közös testvéries munkásság alapján a jövőt.

A tanítóképzést államosítás útján nem emelhetjük. A mai szélsőségig váltakozó tanítóképzési viszonyok pedig úgyszólván tarthatatlanok. Miként emelhetjük tehát a tanítóképzés nivóját. Csak egyetlenegy módunk van: ez az *állami segélyezés*. Tömörüljünk tehát, lépünk mindannyian e célhoz vezető útra; egyesületünk ne hagyja aludni az ügyet, ne nyugodjék addig, míg e fontos kérdés megoldást nem nyer.

A tanítóképzés fejlesztését a középiskolák mintájára hathatós állami segélyezéssel kell keresztül vinni.

Sopron.

Simkó Endre.

A jeni szüneti kurzus.

A külföldön nagy hírnévre vergődött jeni szüneti kurzus Magyarországon is folyton emelkedő népszerűsége tesz szert. Évenként nagyobb számmal keresik fel azt a tanulni vágyó magyar pedagógusok. De a jeni kurzus is évről-évre nyer terjedelemben s tartalomban; lépést tart a pedagógiai tudomány haladásával. Tévedés azt hinni, hogy a jeni katedrákról csak a herbartismus elvei hangzanak el; mert megszólalnak azokon az újabb haladást feltüntető némeiy tanók is, az élettani lélektan, a gyermek-lélektan, a gyermeki lélek abnormitásainak tana, és más tanok is. Ha azonban nem is talál minden újabb nézet Jenában kifejezésre; mindazáltal méltó a kurzus arra, hogy hazai jelesebb pedagógusaink is felkeressék és ott tanulmányaikat kiegészítsék.

Az idei jeni pedagógiai kurzus klüönösen közelebről érdekel bennünket, mert arra a magyar közoktatási kormány öt tanítóképző tanárt küldött ki államsegélylyel. Hogy a kiküldöttek mit hoztak haza Jenából s mennyire fogják tudni tapasztalataikat s tanulmányaikat értékesíteni, idővel ki fog tűnni. De ha még keveset is lennének képesek felmutatni, az esetben is elismerés illeti a közoktatási kormányt hasznos intézkedéséért. Hogy mily kiváló haszonnal jár az ügyre a külfölddel való megismerkedés, azt mutatja azon tanítóképző tanárok működése, kiket az állami képzők felállításakor tanulmányutakra kiküldöttek. Az ő széles körű tapasztalataik nyoma ma is meglatszik állami tanítóképzőink fejlődésén. Azért hiszszük, hogy a közoktatási kormány idei intézkedése csak kezdetét jelentik a külföldi tanulmányutak szervezésének, s hogy ez a tanítóképző tanárok rendszeres kikepeztetésének kiegészítése leend.

A Magyar Tanítóképző cikksorozatokban fogja közölni a jeni kurzuson részt vett tanítóképző tanárok tanulmányainak eredményét. A közléseket a jövő számban kezdjük meg. Jelen füzetben előljáróul közreadjuk azt a jelentést, a melyet a kurzusra kiküldött tanítóképző tanárok közösen szerkesztettek és terjesztettek fel a közoktatásügyi miniszterhez. Megelőzőleg azonban álljon itt néhány adat az idei kurzusról.

A jeni szüneti kurzust nemzetközi bizottság intézi, a melyet a művelt világ 44 előkelő pedagógusa alkot; köztük két magyar is van:

dr. *Kármán Mór* és dr. *Verédy Károly*. A kurzus főintézője *Rein Vilmos*, a pedagógika tanára a jeni egyetemen, a ki szíves készséggel nyújt felvilágosítást a kurzusról.

A tanfolyam minden évben augusztus elején kezdődik és az előadások 7, 14 vagy 21 napig tartanak a tárgyak szerint. Az idén a következő előadások tartottak:

I. a *pedagógikából*: dr. *Rein V.* az általános didaktikáról, *Lehmensick* gyakorló iskolai tanító a jeni egyetem szemináriumán a részletes oktatásról, gyakorlati bemutatásokkal; dr. *Just*, az alturburgi gimnázium igazgatója az erkölcsi jellem képzéséről (hodegetika); dr. *Spitzner Adolf* a gyermek lélektanáról; *Trüper J.*, a sophienhöhei nevelőintézet igazgatója, a gyermeki lélek abnormis jelenségeiről; dr. *Verworm* jeni egyetemi tanár, az általános fiziologiáról; *Mecke Johanna* a Fröbel-féle pedagógikáról; dr. *Scheler*, jeni magántan. a filosofiáról.

II. A *theologiai tudományok* köréből: dr. *Braasch* a jelenkor vallási áramlatairól; *Zimmer* a női nyomorról és a diakoniaról; *Flügel* a vallásfilosofiáról.

III. A *természettudományok* köréből: dr. *Detmer* a növények életéről; dr. *Straubel* a fizikai gyakorlatokról; *Lenck* a geológiáról; *Ziegler* az állattanról; dr. *Gänge* a spektrál elemzésekről; *Haak* az üvegtűvást mutatta be.

IV. A *nyelvtudományok* köréből: dr. *Brunter* német irodalmi kurzust tartott a haladottak számára és *Lehmensick* a kezdőknek.

Részvételi díjak a 6 órás kollégiumért per 5 M., a 12 óráskért per 10 M., a 18 órás nyelvi kurzusokért per 30 M., A lakás és koszt meglehetősen olcsó.

Kirándulásokat rendeztek: Schwarzburgba (a thüringiai erdő legszebb pontja), Weimarba (Goethe és Schiller városába). Eisenachba a Wartburg megtekintésére; Dornburgba. Kisebb kirándulások is voltak Jena környékére. Számos összejövétel, táncmulatság, koncert is volt. Egyik összejövetele a magyarok felkérésére a különböző nemzetek egy-egy pedagógusa ismertette hazája tanügyét. A magyar viszonyokat *Krausz Sándor* ismertette. A koncerten a magyarok nemzeti és népdalaikat adták elő.

A kurzust megelőzőleg a gyermek-psychologusok értekezletet tartottak, a melyen a magyarok valamennyien részt vettek és fel is szóltak. E kongresszusról részletesen számol be *Pethes János* a Magyar Pedagógia októberi füzetében.

A kurzusnak 173 hallgatója volt: férfiak és nők szép számmal. Legtöbben a németek voltak: 87-en, azután az angolok 19-en és a magyarok (a 2 horváttal) szintén 19-en; továbbá részt vett 4 amerikai, 5 belga, 3 dan, 1 francia, 4 holland, 1 japán, 5 norvég, 7 osztrák, 8 orosz, 2 finn, 7 svéd és 1 svájci. A magyarok a következők voltak: *Bölesházy Vilma*, polgáriskolai igazgató Nyiregyházáról, *Dánielné Lamács Lujza*, a Magyar Pestalozzi szerkesztője Budapestről. *Molitorisz Vilma* tanítónő Aradról, *Nemessányi Adél* polgáriskolai igazgató Ujvidékről, *Nemessányi Nelli* tanítónő Ujvidékről, *Wollmann Elma* tanítónőképzőint. igazgató, Pozsonyból, *Zalay Emma* felsőbb leányisk. tanítónő, Deb-

reczenből; *Boga* Károly tanítóképző igazgató Déváról, *Conrad* tanító «*Cronstadt*»-ról, *Gockler* Antal igazgató Temesvárról, *Halvax* János polg. isk. tanító Szegedről, *Krausz* Sándor tanítóképző tanár Kolozsvárról, *Mikola* Sándor gimn. tanár Budapestről, *Nagy* László tanítóképző-int. igazgató Budapestről, *Párvy* Endre tanítóképző tanár Znióváraljáról, *Pethes* János tanítóképző tanár Csurgöről, *Schwarcz* igazgató «*Martinsdorf*»-ról.

A kiküldött tanítóképző tanárok közös jelentésének az ügy érdemére tartozó része a következő.

* * *

Nagyméltóságod magas rendelete értelmében törekedtünk a kurzuson a rendelkezésünkre álló időt és eszközöket tőlünk tethetőleg fölhasználni az előtanulmányainknak megfelelő előadások hallgatása s jegyzetek készítése által. Kezdetből fogva szem előtt tartottuk Nagyméltóságod azon bölcs akaratát, hogy különösen a kurzus pedagógiai tárgyainak tartalmát lehetőleg híven hazai pedagógiai közönségünkkel is megismertessük. E célból a kurzus megnyílta előtt tanácskozást tartottunk s a munkát magunk között oly módon osztottuk fel, hogy mindegyikünk egy-egy tárgyról való részletes jelentést vállalt magára. E szerint részletesen írni fognak

Krausz Sándor az általános didaktikáról,

Boga Károly a részletes didaktikáról és a mintatanításokról,

Wollmann Elma a jellem fejlődéséről és képzéséről,

Pethes János a gyermeki lélek megfigyelésének tanáról és az ált. fiziologiáról,

Nagy László a gyermeki lélek abnormis jelenségeiről,

Párvy Endre a németnyelvi elemi tanfolyamról.

Szükségét láttuk továbbá, hogy Nagyméltóságodat a kurzus általános értékéről, valamint azon módokról tájékoztassuk, a melyek szerint ezen és más kurzusok a jövőben a hazai tanítóképzés javára tervszerűen felhasználandók lennének. Ez okból a kétheti kurzus befejezte után újra tanácskoztunk s a jelzett szempontot illetőleg a következőkben állapodtunk meg:

A Herbart-féle pedagógiáról tartott *elméleti* előadások (általános didaktika, a jellem fejlődése és képzése) számunkra kevés újat tartalmaztak, a minnek oka nem csupán abban volt, hogy az előadók az ő előadásaik mértékét leginkább a népiskolai tanítók pedagógiai készségéhez szabták, hanem abban is, hogy a 12, illetőleg 6 órára terjedő előadásokban tárgyaikat nem részletezhették s nem meríthették ki kellőképen. Mindazáltal ez előadások még sem voltak ránk nézve haszontalanságok, mert azok, mint tartalmilag és alakilag kiváló előadások alkalmasak voltak arra, hogy fogalmunk a Herbart-féle pedagógiai elmélet egy-némely tételéről jobban kidomborodjék, élesebb, világosabb vonásokat nyerjen, sőt hogy a Herbart-féle pedagógia legujabb elméleteinek hatása alatt át is alakuljon.

Leginkább tanulságosak voltak a Pedagógiai Egyetemi Seminariumban bemutatott *mintatanítások*. Ezek úgyis mint a tanítói művészet

magaslatán álló tanítások s úgy is mint a legujabb elméletek és tapasztalatok alapján álló kísérletek, igen becses anyagot nyújtottak nemcsak az elmélkedéshez, hanem a tanítás gyakorlati módszere terén eszközölhető javításokat illetőleg.

A *gyermekpsychologiai előadások* a gyermeki lélek normális és abnormális jelenségeiről, habár mint 6—6 órára terjedő rövid kurzusok, csak egyes fejezeteket öleltek fel, mindazáltal a pedagógiai elméleti előadások között ezek kiváló érdeklődést keltettek bennünk, mert a pedagógiának új és nagyfontosságú tudományágait ismertették. Az egészséges gyermeklélek vizsgálatát tárgyaló kurzus széles alapon és gazdag apparatussal ismertette a gyermekpsychologia irodalmát, valamint a vizsgálatok tudományos és pedagógiai értékét s fejtegették a cél és módszer elveit s vitás kérdéseit s ezért néhány becses tájékozást nyújtottak esetleg itthon eszközözendő, illetőleg folytatandó diagnosztikai vizsgálataink, biológiai s monográfiai adatgyűjtéseink céljára, körére, módszerére nézve. Az abnormis jelenségekről tartott előadások nevelési s oktatási rendszerünk alaphibáit, problémáit eddig kevésbé méltányolt szempontok szerint világították meg; ezért gondolatokat ébresztettek s szempontokat tártak fel, a melyek az iskolai oktatás, különösen nevelés természetes berendezése körül idővel és fokozatosan haszonnal lesznek értékesíthetők.

A szaktudományi előadásokról azért, mert ezek közül csupán az általános physiológiát hallgattuk, csak annyit állíthatunk, hogy ezek Jenában a pedagógiai természetű előadások mellett alárendelt szerepet játszanak. Az ált. physiologia előadója a szerves élet alapfogalmait és főtényezőit fejtegette inkább tudományos, mint népszerű alapon s éppen azért, mind a pedagógusra, mind a természetvizsgálóra tartalmaztak értékes anyagot.

A *német nyelvi elemi kurzusban* való részvétel a hallgatók nagy számánál, különféle nyelvi tudásánál s a tanfolyam rövidségénél fogva (három hét) különösebb eredménynyel nem járt. A haladottabbakra nézve sikeresebb volt az előadások hallgatása, jegyzése s a németül beszélőkkel való érintkezés.

A jénai szünidei kurzusból reánk háramlott haszonnak nem volna teljes a képe, ha meg nem emlékeznénk azon *társadalmi kölcsönhatásról*, a mely a kurzuson egybesereglett 173 hallgató s a magyarok között kifejlődött. A kurzus hallgatói leginkább az északi nemzetek törekvő és jeles tanítóiból, tanáraiból, tanfelügyelőiből s más pedagógusaiból verődött össze, a kikkel való társadalmi érintkezést mi magyarok illő módon kerestük és fentartottak egyrészt azért, mert illendőnek, megtisztelőnek, másrészt mert magunkra s hazánkra nézve hasznosnak véltük. Megragadtunk minden alkalmat, hogy őket egyenként és együttesen hazánk közjogi, társadalmi, közgazdasági és tanügyi viszonyairól helyesen felvilágosítsuk. A mi indítványunkra történt az, hogy egy összejövetelen minden államnak egy-egy pedagógusa nyilvános előadást tartott nemzete iskolaügyi viszonyairól. Magyarország közoktatási viszonyait egyik kartársunk, *Krausz Sándor*, ismertette. Ezen előadások igen sok tanulást nyújtottak számunkra. Azonban nemcsak az említett alkalommal, hanem a magán érintkezés közben is törekedtünk arra, hogy Nyugat

és Észak magas színvonalán álló kulturnépeinek életviszonyait, főleg iskolaügyét a közvetlen leírásból megismerjük. Ezáltal és utazásaink által új világ tárult fel előttünk s új világitásban fogtuk fel hazai viszonyainkat is. Igyekeztünk továbbá a társadalmi érintkezés közben az egyéni sympathiákat hazánk számára megnyerni, s ezért nem idegenkedtünk attól, hogy nyilvános ünnepélyen felszólításra nemzeti himnuszunkat s dalainkat chorusban énekelve bemutassuk. Így elértük azt, hogy a megjelent külföldiek közül többen érdeklődni kezdtek hazánk iránt s kifejezték ama szándékukat, hogy hazánkat meglátogatják s tanügyi viszonyainkat helyben tanulmányozzák.

Ezek alapján bátorkodunk javaslatainkat mély tisztelettel a következő pontokban előadni:

1. A közoktatási kormány anyagi és erkölcsi támogatásával (államsegélylyel, a programnak a Néptanítók Lapjában, s más tanügyi lapokban való közzétételével) hasson oda, hogy a jenai pedagógiai szünidei kurzust a magyar pedagógusok évenként nagy számmal látogassák, mert e kurzus az elméletileg és gyakorlatilag képzett pedagógusnak is nyújt tanulságot, a kevésbé készüteknek pedig kitűnő bevezetőül szolgál — Herbart-fele pedagógia elméletébe és gyakorlatába; s kívánatos, hogy ott, hol a művelt világ, különösen az északi és nyugati kulturnépek jeles pedagógusai találkoznak, a magyarság kellő számmal és *méltoan* legyen képviselve.

2. Évenként 5 tanítóképző tanár s ugyanannyi gyakorlóiskolai tanító (tanítónő) küldendő ki utazási segélylyel Jenába a szünidei kurzusra. Nem elég, ha csak a pedagógia tanára vesz részt a kurzuson. A Jenában honos gyakorlati módszereknek czélszerű módon való meghonosítása csak akkor vihető keresztül képzőinkben, ha az elméleti kurzusban s a mintatanítások megfigyelésében a gyakorlóiskola tanítója is részt vesz. Czélszerű továbbá jelesebb *állami iskolai tanítókat* kiküldeni a kurzusra, a kiknek sorából kerülnének, illetőleg neveztetnének ki a tanítóképzők gyakorlóiskolai tanítói.

3. A kurzus berendezésénél fogva szükséges, hogy egyesek egymásután két évben is látogassák a kurzust. Peldául az idén kinyártak közül kívánatos volna azoknak újra kiküldése, a kik a gyermek lélektana és az abnormitások tana (pathologiai pedagógia) iránt érdeklődnek, mivel ezen kollegiumok a jövő évben *foljvatolagosan* fognak tárgyalatni.

4. A jenai *szünidei* kurzus pedagógusaink mélyebbre ható kiképezetetésének igényeit nem elégíti ki. Azért szükséges, hogy tehetségesebb, szorgalmasabb s a pedagógia terén kellő előkészültséggel bíró tanítóképző tanárok s gyakorlóiskolai tanítók közül minden évben 1—2 hosszabb időre, fél vagy egész évre küldessék ki a kiválóbb külföldi egyetemekre, különösen Jenába Rein, Ziehen előadásainak hallgatására s az Egyetemi Pedagógiai Seminarium gyakorlataira; továbbá Lipcsébe Wundt pszichologiai intézetébe, Pragaba Willmannhoz stb.

5. A jenai kurzuson s általában bármely külföldi kurzuson való tartózkodás mindenkor tanulmányúttal, a külföldi tanintézetek látogatásával kapcsolandó össze. Ez okból a kurzusra kirandulók külföldi ajánló

levellel látandók el; a porosz közoktatási kormánytól pedig a porosz intézetek látogatására külön engedély eszközölnöd ki kormányunk által, a mely nélkül a porosz intézetek nem látogáthatók. Ez annyival inkább kívánatos, mert a porosz képzőkben a tanítás már augusztus 1-vel kezdődik.

6. A kurzuson résztvevők állami segélye 300 koronáról 400-ra emelendő fel, mert az idén kiutalványozott 300 koronányi összeg a költségeket csak félig fedezte. Maga a kurzus tandíja, a melyet fizetünk. 45 és 50 korona között ingadozott. Ha a kurzus látogatása tanulmányúttal köttetik össze, a segély megfelelően emelendő.

Végre mély tisztelettel tudatjuk, hogy a kurzuson teljesített *szak tanulmányaink eredményét* azon felosztásban, a melyet jelentésünk elején közöltünk, a Magyar Tanítóképzőben, a Tanítóképző Intézeti Tanárok Orsz. Egyesülete közlönyében fogjuk közzé tenni.

Egy érdemes tanférfitü ünneplése.

H. Kiss Kálmán jubileuma.

Nagykőrösön augusztus hó 24-ikén ünnepelték H. Kiss Kálmán, tanítóképző-intézeti igazgató tanári működésének huszonötödik évfordulóját.

Az igaz érdem, a pihenést nem ismerő munka apotheosisa volt ez az ünneplés, melyben a tanítványi hála, kartársi ragaszkodás s a jó barátok és tisztelők méltányoló elismerése megható közvetlenséggel nyilvánult. S épen ezáltal a H. Kiss Kálmán ünneplése bensőségével, lélekemelő közvetlenségével magasan kiemelkedik az újabb időben divatosá vált jubileumok sorából; kezdeményezték s példásan megrendezték azt azok a vele közvetlen érintkezésben állók, — munkatársak, volt és jelenlegi tanítványok, kiket a Kiss Kálmán egyéniségéhez huszonöt esztendő tapasztalatain átszűrődött igaz szeretet, őszinte nagyrabecsülés csatol; s valóban az a 200–250 főre tehető ünneplő sereg csak elenyésző töredéke azoknak a sok száz meg százaknak, az ország közel s távoli vidékein, kik az ünneplés napján lélekben voltak jelen, hogy hálával adózzanak a szeretett mesternek, ki tiszteletreméltó ritka t'pusa hivatásának élő, a protestans nevelésügy érdekein csüggő kálvinista professzoroknak.

H. Kiss Kálmán úgy is, mint hazafi, úgy is, mint a reformált egyháznak, a magyar társadalomnak tagja, s mint a hazai tanügynek munkása s bizonyos körben vezetője, becsülettel rászolgált arra, hogy homlokát a hála és elismerés koszorújával övezzék.

Rövidre foglalt életrajzi adatait (a «Nagykőrösi Hírlapok» nyomán) alábbiakban közöljük:

Hegymegi Kiss Kálmán született 1843. augusztus 14. a szatmármegyeyi Porcsalman régi nemes kálvinista családból. Ő igazi *aroni család* sarjadéka: Édes atya a tiszántuli ev. ref. egyházkerület püspöke legidősbbs Kiss Aron, előbb porcsalmai lelkész, s szatmari esperes, nagy-

apja, a «legeslegidősb» Kiss Áron, botpaládi ev. ref. lelkész és egyházi író. Elemi iskoláit anyai nagyapja, id. munkácsi Joó Pál házában nevelkedve, — Szathmárnémetiben végezte. Gymnasiumi tanfolyama éveit Szathmáron a református, a felsőbb osztályokat pedig a kir. kath. főgymnasiumban folytatta, majd Lőcsére ment «német szóra,» s végezte középiskolai, aztán theológiai, bölcsészeti és jogi tanulmányait a sárospataki ősi kollégiumban, hol érdemeinél fogva az iskola előljárósága az esküdt-diáki állásra, — egyéni rátermettségénél fogva pedig a közbizalom a híres pataki kántus irigylet elnöki székébe emelte. Mint ilyen, megírta a kántus eseményekben gazdag történetét.

Tanulmányai végeztével a báró Uray-családnál volt nevelő s növendékével Pozsonyban s Bécsben töltött egy évet, — 1868-ban kitűnő sikerrel letette a lelkészi vizsgálatot, s édes atyja mellett Porcsa Imán lett segédlelkész, honnan azonban csakhamar a szathmármegyei Mánd egyházközsége választotta meg papjának.

Hogy e kis egyház tagjai ma is mily szeretettel emlegetik a Nóborda partján egykori tisztéletes urokat, megható bizonyítéka ennek az az üdvözlő levél, melyet «hálás hallgatói s aláztos szolgálai az egész egyházközség nevében és megbízásából» 12 aláírással ellátva, nagy részök (így a «82 éves öreg Józsa László») reszkető kézvonásával aláírva küldöttek. A mi ideje az egyház gondozásán, papi teendői végzésén felül maradt: a 25—26 éves ifjú lelkész azt egyházirodalmi munkásságra fordította, épen e téren kifejtett tevékenységét jutalmazta meg a szatmári egyházmegye, midőn traktuális levéltárnoknak, majd aljegyzőnek választotta meg.

A tetterőtől duzzadó fiatal lelképásztor 1875-ben megvált kicsiny egyházközségétől, a szerény salusi papi állást a tanári katedrával cserélte föl, hol tágabb tere nyílt sok oldalú tevékenységének. A nagy emberismerő boldogult Török Pál püspök nem csalódott a Kiss Kálmán egyéniségéhez, képességeihez fűzött reményében s választása méltó egyénre esett, midőn őt a nagykőrösi ev. ref. tanítóképző intézetbe a vallás- és történelmi tudományok tanárául megnyerte. Az egyházkerület őt a megüresedett igazgatói állásra 1883-ban sikeres buzgó működése méltánylásául alkalmasította. Élete azóta össze van forrva a képző életével. Élete komoly céljára, a melynek megvalósításán a szó szoros értelmében éjjel nappallá téve buzgólkodott, s buzgólkodik, — azt tette, hogy a nagykőrösi tanítóképzőt a virágzás oly fokára emelje, a melyen a versenyt bármely hazai intézettel sikeresen kiállja. Nem mi, mások, — illetékes faktorai hazai közoktatásügyünknek ismerik el szívesen, hogy e célra a Kiss Kálmán igazgatása alatti kőrösi präparandia elérte. Csak Tóth József megyei tanfelügyelőnek leveléből citálok, a ki sajnálattal tudatta, hogy személyesen nem lehet jelen az ünnepeken, hogy «ott nyíltan is vallomást tehessek az Ön iránt érzett mély tiszteletemről, meleg szeretetemről, mely minden egyes iskola küszöbén belől évről-évre növekedett — *ráismervén ez iskolákban működő tanítókból az ön szívére, az ön lelkére, arra a tapintatos, arra a jeles pedagógusra, a ki őket, mint a «mesterek mestere» bocsátotta ki, hogy apostolkodjanak a nevelés szép mezején.»*

Mint tanárt, alapos tudás, szaktárgyainak szeretete jellemzik. Szaktudományainak aranyigazságait, a hazafias, vallásos erényeket buzgósággal igyekszik növendékei szívébe átplántálni. Mint szerető atya buzditja kitarásra, jó erkölcsre, s tereli, ha kell szeretetteljes erélyvel a helyes irányba növendékeit. Atyai jóindulata nem szűnik meg tanítványai iránt akkor sem, mikor pályájukat végzik. Száz meg száz tanítója van a ref. egyház egyetemének, kik állásukat egyenesen az ő pártfogásának köszönhetik. Ír kérelmet érdekükben, állást keres számukra. Növendékei erkölcsi, anyagi ügyei a legapróbb részletekig türelmes gondosságának tárgyai. Személyesen felkeresi őket lakásaikon, hogy elhelyezésükről személyesen szerezzen magának meggyőződést s nincs oly beteg präparandista, akit ő részvétellel meg ne látogatna. — Igazgatói hivatala tömérdek idejét veszi igénybe. Végzi az igazgatóság bokros teendőit, kezeli az egyházmegyei tanítók sok alapítványait. E mellett minden alkalmat felhasznál, hogy az igazgatása alatt álló intézet érdekében szenvedélyes, lelkes tevékenységet fejtsen ki. Csak így sikerült neki egyesekben fölkelteni az intézet iránti áldozatkészségre a hajlandóságot. Hivatkozhatunk itt a néhai Kalocsa Balázs és Farkas Elek nagykőrösi birtokosok bőkezű adományaira. Az ő fáradozó utánjárása nélkül aligha nem a régi igénytelen épületben szorongana még most is a mi képzőnk.

Évek hosszú során át tanügyi előadója volt az egyházmegyének, egyházkerületnek, szintén derekas munkása volt az egyetemes konvent tanügyi bizottságának. Példányképe a kitartó munkáságnak. Kiss Kálmánt a betegséggel vívott folytonos harcban — lehet mondani — az erősen érzett kötelességtudás tartja fenn. A kecskeméti egyházmegye őt tanácsbírái díszes sorába emelte.

Vallás- és történettudományi iskolai kézikönyvei széles elterjedésnek örvendenek: *«A szatmári ev. ref. Egyházmegye története»* cz. monografiája pedig figyelemreméltó nagy munka.

Tisztelet, becsületes környezeti egyéni szeretetreméltósága miatt a város társadalma részéről is. Legszebb bizonyítéka ennek a tiszteletére rendezett jubileumi ünnepség, melynek lefolyásáról a következőkben számolunk be.

* * *

A kecskeméti ev. ref. egyházmegye tanítótestülete ideai közgyűlését talán épen a jubiláns iránti tiszteletből ugyancsak auguszt. 24-én d. e. tartotta a tanítóképző-intézet helyiségeiben s így maga a közgyűlés úgy szólván méltó keretesen szolgált a tanügy derék munkásának nyilvános ünnepségéhez.

A közgyűlés tárgysorozatának kimerítése után a tagok átvonultak a gyakorló-iskola szomszédos tantermébe, mely fogyatékos méreteinél fogva nagyon is szűknek bizonyult az egybesereglett intelligens közönség — közöttük nagy számban hölgyek — befogadására.

Dél előtt 10 órakor küldöttség ment az ünnepelt meghívására, ki édes atya, a Tiszántúli ev. ref. egyházkerület ősz püspöke, Kiss Áron, s testvéröccse, dr. Kiss Áron, pedagógiumi igazgató társaságában lelkes

éljenzés között jelent meg a teremben. Itt már jelen voltak: *Adam* Kálmán esperes, *Mészáros* János tanácsbíró, kecskeméti, *Szabó* Elek, ó-kecskei lelkész a kecskeméti egyházmegye képviselőjében, a bpesti reform. theol. fakultás küldötteiként *Farkas* József és dr. *Szabó* Aladar tanárok. A helybeliek sorában: *Kovács* Lajos lelkész, a városi tisztikar, élén *Ny. Szabó* Ferencz polgármesterrel, *Póka* Kálmán, a városi kaszinó igazgatója, a képző s a testvértanintézetek tanítói teljes számmal.

Az ünnepélyt a kőrösi és czeglédi tanítói dalárdával egyesült ifj. énekkar nyitotta meg egy «Üdvözlő-dal» előadásával, melyet dr. Gulyás István debreczeni főisk. tanár hangulatos szövegére Varga József, az intézet újonnan választott ének- és zenetanára komponált. Ennek elhangzása után *Vargha* István tanító, a rendező bizottság elnöke mondott megnyitó és üdvözlő beszédet a nkőrösi tanítótestület nevében átadvá a jubilánsnak a (még folyton növekvő) 1270 koronás alapítványról szóló okirat nagy műzsléssel kiállított példányát. A Hegyegi Kiss Kálmán nevét viselő alapítványi összeg évi kamatait első sorban ev. ref. tanítóknak a nkőrösi képző-intézetben tanuló gyermekei, kik kifogastalan jó magaviselet mellett kiváló előmenetelt tanúsítanak a vallás- és történettudományokban — fogják ösztöndíj gyanánt élvezni. — A tanítóképző tanárkar érzelmeit *Losonczy* László tolmácsolta, a főgymnáziumi tanárok nevében *Adám* Gerzson, kir. tanácsos, igazgató beszélt *Adám* Kálmán esperes, a kecskeméti traktus, *Ny. Szabó* Ferencz polgármester, a városi közönség nevében üdvözölte az érdemes igazgatót, *Papp* Gedeon tanító a volt, — *Katona* Mihály, végzett IV. éves növendék a jelenlegi hálás tanítványok érzelmeinek voltak tolmácsai. Végül dr. *Kiss* Áron a rokonság, s az ország minden részében élő barátok s tisztelők megbizásából szólott s egy remek kiállítású, impozáns Emlék-Albumot nyújtott át, melynek minden egyes lapjára baráti kezek, tisztelők írták fel elismerésök, tiszteletök, szeretetök kifejezéseit. Ebben a vaskos kötetben, melynek sorait a kalvinista közélet legkiválóbbjai rótták egymásba, meg van örökítve a Kiss Kalman munkas életének számtalan kedves mozzanata — valóságos kor- és jellemrajz.

Az üdvözlő beszédekre az ünnepelt szép beszédben válaszolt, szerényen elhárítva magáról az érdemeket.

Az Erkel F. Hymnusza szolgált a szép ünnepély záradékaul, melyről az iskolafentartó egyháztanács képviselője csak azért maradt el, miután a presbyterium külön, díszgyűlésen méltatta H. Kiss Kalman jelentős érdemeit.

Délben a «Szechenyi-kert» árnyas fái alatt diszebed volt a jubilans tiszteletére, melyen a vidéki vendégeken kívül a helybeli honoratiorosztály is nagy számmal volt képviselve, természetesen szebbnél-szebb felkoszöntőkben éltették itt a nap ünnepelt hősét és hozzátartozóit s felolvasták az ország minden részéből érkezett üdvözlő leveleket és táviratokat.

* * *

Mi pedig, kik naponként tanui vagyunk annak a szinte emberi erőt meghaladó munkának, annak a szinte pedánszigig menő kötelesség-

tudásnak, melylyel előttünk a tiszteletreméltó tudós vezér lelkesítő példaként tündököl, mivel végezhetnők méltóbban a jubileumáról szóló rövid visszaemlékezést, mintha arra kérjük az Egek Urát: éltesse őt még számos éveken át testi s lelki erejének teljességében, hogy még sokáig teljesíthesse, a mi reá bízott: a magyar kálvinista tanár és tudós szent kötelességeit.

Varga Fózsef.

N É P O K T A T Á S .

Vargha István.

A kik az utóbbi negyedszázad alatt a magyarországi tanítók orsz. egyesületének gyűlésein megfordultak, azok figyelmét nem kerülte ki egy imponáló külsejű, — bátor, tüzes tekintetével, hosszú szakállával Knox Janos, skót reformátorra emlékeztető, feltűnő alak. — Ez a lelkes «tagtárs» soha az egyesület tanácskozásain nem hiányzott, a hazai tanítóság érdekében megindított minden mozgalomnál jelen volt, s egy-egy reform-eszme mellett szónokolt, agitált, lazított, — most szép szóval, meggyőző logikai érveléssel, majd ellentmondást nem tűrő kijelentéseivel.

Szükséges-e mondanom, hogy ez a rajongó demonstrátor, ez az ideális népnevelő senki más, mint Vargha István, nagykőrösi ev. ref. tanító, a magyar tanítóvilág érdemes nesztora, a mi mindenkor szeretettel övezett «Pista bátyánk», ki most, miután ötven éven keresztül nem lankadó hűséggel művelte a hazai népnevelés-ügy sokszor sivar, göröngyös talaját, nyilvános tanítói pályafutásának végére jutott s a beallott új iskolai év elején nyugalomba vonult...

Úgy érzem, nem eléggé szabatosan fejeztem ki magamat. A nyugalom a tenni, munkálni vágyó Vargha Istvánnak, ki mint aktív tanító is, a napi hivatalos munka után fenmaradó üres idejének minden percét fel tudta áldozni arra, hogy erejét s tehetségét társadalmi téren is érvényesítse, — rá nézve a nyugalom egyenlő volna a megsemmisüléssel. — Élénk, még mindig fiatalos temperamentuma, délczeg alakja szembeszökő ellentétben áll azzal a 70 esztendővel, mely az ő idővel daczoló erős vállain elvonúlt. Ugynevezett «nyugalomba vonulásával» mindazok az eszmék és intézmények, melyeknek eddig oly lelkes apostola volt, joggal számíthatnak fokozott tevénykedésére. Legközelebbi munkatársai, a nagykőrösi ev. ref. tanítók a hivatalos pálya határkövé-nél mind a mellett illendőképen búcsút vettek a veterán kar- és bajtárstól, ki nekik oly sok hosszú éven át követendő mintaképök, sőt közülök egyiknek-másiknak a szó szoros értelmében is iskolamestere volt.

Folyó évi szeptember hó 23-án testületileg jelentek meg H. Kiss Kálman tanítóképző intézeti igazgató vezetése mellett Vargha István

lakásán, hol Győrfi László, a korra és működési éveire legidősebb kartárs meleg szavakban adott kifejezést annak a kollegiális tiszteletnek és őszinte ragaszkodásnak, mely a búcsúzó pályatársat a jól kiérdemelt nyugalomba kíséri.

Este búcsú-vacsorát rendeztek a távozó derék néptanító tisztársai és tisztelői a Városi szálló éttermében, a hol hagyományos magyar szokás szerint nem volt hiány sikerült felköszöntőkben. Mindenki kereste s meg is találta a «jogcímet» arra, hogy ékes szavakban búcsúztassa el Pista bácsit. Szónoki hatás és lendületre nézve mégis jóval felülemelkedtek a többiekén *Ádám* Gerzson, kir. tanácsos, főgimnáziumi, *H. Kiss* Kálmán, tanítóképző igazgatók pohárköszöntői. Amaz, mint a jubilánsnak egykori tanuló-, majd később tanító-társa, ifjúkori reflexiókban gazdag felköszöntőben éltette Vargha Istvánt, kiről a másik tosztozó, *H. Kiss* Kálmán igazgató a jelenvoltak között élénk tetszést és helyeslést kelteve akként emlékezett meg, hogy ellene egész hivatalos pályája alatt sem neki, sem a közönségnek semmi panasza nem volt.

Ezt a minta-néptanítót rövid életrajzi vázlatban mi is bemutatjuk olvasóinknak.

Békésen, 1830. augusztus 2-án született*) és a 30—40 es évek izzó hazafias légkörében nevelkedve tanult Mező Csáthon, Sárospatakon s Nagykőrösön. Az iskolából ment a szabadságharcba s annak vége után 1850-ben I. éves jogász korában alkalmazták őt Nagykőrösön I. elemi osztály vezetésére. Innét csakhamar nevelőnek ment Debreczenbe, majd tanítónak Ráczalmásra s aztán 1855 óta Nagykőrösön tanítóskodott a múlt iskolai év végéig. Ebből az időből tizenkilencz évet osztatlan népiskolában töltött 300 frtos évi fizetéssel. Pedig azokban a régi osztatlan iskolákban igazán háborús éveknél lehetett ám számítani a szolgálatot, 200—250 gyerek egy szobában, fiú s leány vegyesen, I—IV. osztályig. Ilyen volt Vargha István iskolai munkája.

Még szebb azonban a jubilánsnak a tanító-társadalomban végzett önkéntes munkája. Az Eötvös-alapnak 25 év óta tagja s oszlopos gyűjtője volt s mikor egy-egy gyűlésre 100 frtnál kisebb összeget hozott, szegyenkezve számolta azt le a pénztárosnak. A Tanítók Házának esirájától buzgó támogatója volt s a lefolyt 50 esztendő alatt nem merült fel a tanítók társadalmában olyan közérdekű mozgalom, a mely első munkásai közé ne számította volna az öreg urat.

Városában régtől fogva az ev. ref. egyház pesbytere, a kecskeméti egyházmegye tanítótestületének 32 év óta választmányi tagja; a kőrösi iskolaszéknek két évtized óta, a városi képviselőtestületnek 29 év óta tagja. A város gazda-köreiben nap-nap után minden este, szélben, esőben, fagyban, sárban, olvasott, tanított, magyarázott az összegyűlt gazdáknak. A selyemhernyó-tenyésztésnek, a méhészetnek, a gyümölcs-termelésnek, kertészetnek valóságos apostola volt. Irodalmi munkásságát a Népszerűlők Lapja, a Hírmondó, az Igazmondó, a Kertészeti Lapok, a Nagykőrösi Hírlapok hasábjai őrzik.

*) Életrajzi adatok az «Egyelértés» szept. 30-iki számából.

Ime ilyen volt a hosszú tisztos élet, a melynek alkonyát a tanítványok ragaszkodó szeretete, a kartársak becsülete s a polgártársak elismerése aranyozza meg. Mi meg fűzzük hozzá ez ideális jutalmakhoz a magunk borostyánját s azt a jó kívánságot, hogy a hosszú hivatalos szolgálat-fáradtságot sokaig tartó kellemes — — munkásság kövesse.

Varga József.

VEGYESEK.

Kinevezések. A vallás- és közoktatásügyi miniszter kinevezte: *Slajcho Mihály* eperjesi ág. h. ev. tanítóképző-intézeti igazgatót az eperjesi áll. tanítóképző intézethez rendes tanárrá a IX. fizetési osztály 2. fokozatába véglegesen; *Hrabetz Nándor* okl. rajztanárt és csáktornyai állami polgári iskolai rendes tanítót, a temesvári állami tanítóképző intézethez segédtanárrá a X. fizetési osztály 3. fokozatába ideiglenesen; *Kirchmayer Győző* Liptó Szent-Miklósi állami elemi iskolai tanítót és okleveles rajztanárt, a znióváraljai állami tanítóképző-intézethez segédtanárrá a X. fizetési osztály 3. fokozatába véglegesen; *Feketéné Hoffbauer Izabella* trencsén-baáni állami elemi iskolai tanítónőt az eperjesi áll. tanítónőképző-intézethez gyakorló-iskolai tanítónővé, a XI. fizetési osztály 3. fokozatába véglegesen; *Láng Mária* kolozsvári állami tanítónőképző-intézeti megbízott segédtanítónőt, ugyanezen intézethez segédtanítónővé, a XI. fizetési osztály 3. fokozatába véglegesen; *Heger Lujza* kassai állami felsőbb isk. zenetanítónőt, ugyanily minőségben a XI. fizetési osztály 3-ik fokozatába a budapesti állami elemi iskolai tanítónőképző-intézethez nevezte ki; *Springholz Mária* okl. tanítónőképző-intézeti rajztanítónőt, a szabadkai állami tanítónőképző-intézethez segédtanítónővé, a XI. fizetési osztály 3. fokozatába véglegesen kinevezte.

E kinevezések közül elvi fontosságú, hogy egy felekezeti-képzőben működő tanárt (Slajchó Mihályt) állami tanítóképzőhöz neveztek ki. Semmi kifogásunk ellene, sőt örvendünk, ha az állami képző tanárok statusa kívülről jeles tanerőkkel gyarapíttatik. A másik figyelemreméltó kinevezés a Kirchmayer Győzőé, a ki állami elemi iskolától került a képzőhöz, miután a tanári kvalifikációt megszerezte. Bizonyítja e kinevezés, hogy semmi sem állja az elemi iskolai tanítónak útját a képzőhöz, ha a kellő magasabb minősítést megszerzi. Kartársi szeretettel üdvözljük az összes kinevezetteket. Töltsék be magasztos és nehéz pályájukat lelkesedéssel, kitartással és sikerrel.

Császka Antal, kalocsai érsek, a kalocsai tanítóképző-intézethez a boldogult Mócsy Antal tanszékére *Dreisziger Ferencz* jeles pedagógiai író, az esztergommi tanítóképző-intézet pedagógiai tanárát, nevezte ki. Kívánjuk, hogy új állását, a nagy előd helyén, a régi nagy buzgalommal és gazdag sikerrel töltsse be.

Vargha Józsefet, a debreczeni év. ref. felsőbb leányiskola és tanítónőképző-intézet zenetanárát Nagy-Kőrös azzal tisztelte meg, hogy nyilvános pályázat

mellőzésével s jelentékenyen megjavított fizetéssel meghívta a néhai Oláh Károly tanszékére, Vargha Józsefnek a zenei és a tanügyi irodalom terén ismert neve van. Üdvözljük új állásában.

Áthelyezések. A vallás- és közoktatásügyi miniszter áthelyezte *Láng Mihály* eperjesi állami tanítónőképző-intézeti igazgatót, igazgatói uinóságében a lévai állami tanítóképző intézethez; *Ribiczey Aladár* hódmezővásárhelyi állami óvónőképző-intézeti igazgatót, tanári szolgálattételre a szabadkai állami tanítónőképző-intézethez; továbbá *Köveskúti Jenő* dévai állami tanítóképző-intézeti r. tanárt a pápai, *Krausz Sándor* temesvári állami tanítóképző-intézeti r. tanárt a kolozsvári és *Pasnary Győző* bajai állami tanítóképző-intézeti s. tanárt a székely-kereszturi állami tanítóképző-intézethez, *Palágyi Lajos* sárospataki állami tanítóképző-intézeti r. tanárt pedig a budapesti állami elemi iskolai tanítóképző-intézethez, végül *Izák János* máramaros-szigeti állami felsőbb leányiskolai zenetanárt a losonczyi állami tanítóképző intézethez; *Mangesius Mária* kolozsvári állami elemi iskolai tanítóképző-intézeti segédtanítónőt az eperjesi, *Békei Józsa* szabadkai állami elemi iskolai tanítónőképző intézeti segédtanítónőt pedig a budapesti állami elemi iskolai tanítónőképző-intézethez helyezte át.

Megerősítés. A vallás- és közoktatásügyi miniszter *Mészáros Jenő* temesvári állami tanítóképző-intézeti segédtanárt ezen állásában megerősítette.

A segédtanárok helyzete. Lapunk más helyén egyik munkatársunk részletesen ismerteti az idei költségvetésnek különösen a minket legközelebből érdeklő tanítóképzési részét. Miként cikkíró úr, úgy mi is teljes elismeréssel vagyunk közoktatási kormányunk kiváló vezetője iránt azon vívmányokért, a melyeket a költségvetés a magasabb (9., 8. és 7-ik) osztályok, kedvezőbb beosztásában felmutat, valamint az egyéb tételekért, a melyek a tanítóképző-intézetek külső és belső fejlődésére vezetnek. Megegyezünk azonban cikkíróval abban is, hogy az alsóbb osztályokba sorolt tanerők helyzete sürgős javításra szorúl. És mi különösen erre kívánjuk az illetékes tényezők figyelmét fölhívni. Az alsóbb két fizetési osztályba sorolt kartársak helyzete kell hogy minden igazságosan gondolkodó és méltányosan érző emberben felkeltse a megütközés érzését. Lássuk például a segédtanárok helyzetét. Törvény és gyakorlat szerint (l. a középiskolai törvényt) ezek három évi szolgálat után volnának rendes tanárokká kinevezendők. Ezzel ellenkezőleg nálunk 16 olyan segédtanár van, a kik (a megbizotti éveket is beleszámítva) három éven felül szolgálnak, közöttük 6 olyan, a ki már a hetedik szolgálati évébe lép. És ez a helyzet a jövő évi költségvetés adatai szerint egészben véve változatlan marad. Ezt, azt hiszem még a legenyhébb felfogás szerint is méltánytalanság. De ha eltekintünk is eme fiatal tanárok sorsától, a tanítóképzés szempontjából el kell itélnünk a segédtanári szolgálatnak túlságos kinyújtását, mert ebből az származik, hogy egyes képzőinknél a segédtanári létszám a kelleténél jobban felszaporodik. Nem helyes az, ha valamely tanintézetnek sok a várakozó állásban levő tanára. Ilyen módon nehéz, szinte lehetetlen rendes, nyugodalmas testületi életet teremteni. A túlságos függő helyzet után, annak visszahatásaként rendszeren bekövetkezik a túlságos független-

segre törekvés. Egyaránt baj mindkettő. Ezt a helyzetet tovább fenntartani az egyesületre méltánytalan, az ügyre káros volna. Arra kérjük tehát egyesületünk választmányát, vegye fontolóra a dolgot s hasson oda minden eszközzel, hogy amúgy is sok visszáságban sinylődő tanítóképzésiünk ettől a betegségtől megszabaduljon.

Az új tanterv. A vallás- és közoktatásügyi miniszter a közoktatási tanács második tantervi munkálatát az összes állami és felekezeti tanári testületeknek és a tanítóképző tanárok országos egyesületének megküldötte véleményadás végett. A tanári testületek már jobbára beküldötték javaslataikat a közoktatási kormányhoz; az egyesület középponti választmánya azonban most foglalkozik a tantervvel. Ez ügyben eddig négy ülést tartott, a melyek iránt nagy a tagok érdeklődése. Az üléseken dr. Kovács János elnököl, ki élénk részt vesz a tanácskozásokban. A tanácskozások eredményét a következőkben foglaljuk össze:

A részletes tárgyalást *Palágyi* Lajos indítványára általános vita előzte meg, a melyben a következő megállapodások történtek: 1. Elfogadták a tanács azon álláspontját, hogy a tanító- és tanítónőképző-intézetek számára egy tanterv készüljön. 2. Az egyesület 1890. évi közgyűlésén és a Tanács új munkálatában megjelölt óraszámot nem kívánják emelni. 3. A tanítóképző-intézet szakszerű tárgyainak több idő és tér juttatandó. Ellenben nem fogadták el *Radó* Vilmos azon indítványát, hogy az egyesület ne tárgyalja az új munkálatot; utasítsa vissza s a tanács 1894. évi munkálatát ajánlja elfogadásra.

A hit- és erkölcsstan tételnél *Mincsek* Antal rom. kath. hitoktató azon kívánságát fejezte ki, hogy a 4-ik osztály óraszámát 1-gyel emeltessék. Meghagyták az eredeti óraszámot.

A neveléstani tárgyak előadója *Nagy* László volt. Előadását, részletesen kidolgozva, lapunk főrovatában közöljük. A választmány azért, mert előadó a II. osztály számára új tervvel állott elő, előadó javaslatát a következőkből álló bizottságnak adta ki: dr. *Baló* József, *Nagy* László, *Peres* Sándor, *Radó* Vilmos, dr. *Weszely* Ödön. Ide utasította a választmány a gyakorlati tanításokról is, a melyről dr. *Baló* József tett a választmánynak előterjesztést. A bizottság kisebb változtatásokkal elfogadta előadó javaslatait. A választmány kisebb módosításokkal szintén hozzá járult azokhoz. A nevezetesebb határozatok a következők: Az I. osztály anyaga (test- és élettan) és heti óraszám (2) megmarad. A részletezésbe néhány helyen testi fejlődési vonatkozások kerülnek be (*Peres* indítványa). A II. osztály óraszámát 2-ről 3-ra emelték s elfogadták *Nagy* László tervét (lélektan). A III. osztály (népiskolai oktatás) óraszámát 2-ről 3-ra emelték. Az anyag részletezésben itt-ott visszaállították a Tanács 1894-iki munkálatának szövegét. A számtan részletes módszertanát a szakitanítás körébe utalták. A gyógypedagógiai eljárások ismertetését függetlenül bevették. A IV. osztály anyagát illetőleg (neveléstörténet és szervezettan) elfogadták előadó javaslatait. A tanítási gyakorlatok óraszámát és szövegét megmaradt. A módszertani utasításokba kívánják felvételni az 1894-iki munkálat elhagyott szövegét és azt, hogy a II. osztályban kezdődjék meg a hospitálás. A választmány kimon-

dotta: a IV. osztályban a heti óraszámok 6-ra való leszállításába csak oly feltétel mellett egyezik bele, ha a gyakorló-iskolák két osztályiakká alakíttatnak át.

Magyar nyelv és irodalom. E tárgyon történt — legnevezetesebb módosítás. Előadó dr. *Weszely* Ödön volt. Általában helytelenítette azt, hogy a tantervkészítésnél nem figyelünk az előkészítő iskolák tantervére; hanem újra kezdjük a tanítást, ezért tanításunk jórészt csak ismétlés. Hangsúlyozta azt a törekvést, hogy a tanítóképző-intézeti oktatás egyenlő színvonalon álljon a középiskolai oktatással. Folytassuk tehát ott a tanítást, a hol a középiskola 4-ik osztályában elhagyták. Indítványozza, hogy az I. és II. osztály anyaga a retorika és poétika legyen; a III. osztályé az irodalomtörténet és a IV-iké a rendszeres nyelvtan a népiskola anyagának részletes methodikájával együtt. (A II. osztály számára elég lesz heti 3 óra 4 helyett). Ennek a beosztásnak az a jó oldala is meglesz, hogy a magyar irodalomtörténetre marad elég idő (heti 3 óra és teljes tíz hónap), a rendszeres nyelvtan összefoglalása pedig magas színvonalon lesz tartható, a miként azt a tanítóképző-intézeti oktatás szakszerű célja megkívánja. Az olvasmányok kánonát szigorúan ktitizálja. Új kánont kíván s a 4-ik osztály anyagául pedig népiskolai olvasmányokat akar. — A választmány előadó tartalmas és lelkes hangú fejtegetéseit s javaslatait egyhangú értelemmel elfogadta; *Farkas* Sándorból, *Radó* Vilmosból s dr. *Weszely* Ödönből álló bizottságot megbízta, hogy előadó javaslata értelmében részletes tervezetet készítsenek. Dr. *Weszely* elvi természetű fejtegetései a többi tárgyakban folytatott tanácskozásokra is hatással voltak.

A *történelem* tervénél nevezetes elvi ellentétek merültek fel. Ennek előadója, *Farkas* Sándor, a tanácsi munkálattal ellentétes álláspontot foglalt el. Kivánta az egyetemes és a magyar történelemnek teljes szétválasztását. Javaslataát főleg arra alapította, hogy az igazsággal nem egyezik meg a magyar történelem előtérbe tolésa. Magyarország története nem volt középpontja a világ történetnek. Az ifjak helytelen fogalmat kapnak Magyarország történetéről, ha ezt teszszük a világ történetének gerinczévé. De nem is hozható minden esemény a magyarok történetével kapcsolatba. Indítványozta, hogy az I. és II. osztály tárgya csak az egyetemes történet legyen, a III. osztály heti 3 órájában és a IV. osztály 1 órájában, a mely az alkotmánytantól veendő el, a magyar történelem tanítassék. Osztották nézetét: *Horvay*, *Miklós*, *Baló*. Vele ellentétben többen (*Peres*, *Nagy*, *Kovács*, *Radó*), azzal érveltek, hogy a magyar történelem szerves része az egyetemes történetnek; a világ fontosabb eseményei összefüggenek a magyar történet fejlődésével. Az összefüggő tárgyalás a helyes megvilágítás, a nemzeti öntudat szempontjából szükséges. A tanítóképzés céljai is ezt kívánják. A hazai alkotmánytan tanítása semmi szín alatt sem szenvedhet rövidséget fontos politikai és gyakorlati okokból. A hosszú és tartalmas vitának a szavazás vetett végett. A szavazatok egyenlően oszlottak meg. Elnök a tanácsi munkálat mellett döntött.

A *német nyelv* előadója *Radó* Vilmos volt. Nem fogadta el a tanács javaslataát. Megkülönböztetett kezdőket és haladókat. A kezdők számára a német nyelv céljául nem tűzhető ki más cél, mint a német (pedagógiai) művek meg-

értése. Ezért a német nyelv tanítása olvasásból s magyarra fordításból álljon. Számüzni akarja a nyelvtan tanítását, a beszédgyakorlatokat, a német fogalmazást. A haladottak tanítási céljául a német tannyelvű iskolákban való tanítási képességet tartja. Számukra külön terv készítendő. A vita sokáig tartott s leginkább akörül forgott, legyen-e nyelvtan, beszédgyakorlat, fogalmazás. A többség azon a nézeten volt, ne legyenek. Ha ez elemek előfordulnak is a tanításban, csak módszertani értékük van s mint ilyenek, törlendők. Elfogadták előadó javaslatait.

A földrajz előadója *Farkas Sándor* volt. Nagy elismeréssel szólt a földrajz tervéről, a mely teljesen megfelel a magasabb szempontoknak. Semmi változtatást nem ajánlott. Elfogadták.

A *menyiségtan* előadója *Bittenbinder Miklós* volt. Utalt arra az anomaliára, hogy a menyiségtan anyagának terjedelme a régi maradt, de az órák számát 3-al csökkentették (13-ról 10-re). Vagy emelni kell az óraszámot, vagy leszállítani az anyagot. *Miklós* Gergely ebben megegyezett előadóval, de a részletekben már eltértek egymástól. Végre *Bittenbinder* javaslatai alapján megegyezés jött létre. Nevezetesebb módosítások: a rajztól az I. osztály mértani anyagába áthozták a szerkesztést, mint szorosan ide tartozó anyagot, ezzel együtt 1 órát átvettek a rajztól s így lett az I. osztálynak 4 menyiségtani órája. Az egyenletek tana egészen az I. osztályba került; de az aránylatok tana kibővítve felkerült a II-ikba. A IV. osztályból törölték a könyvvitelt, illetve a gazdaságtanba csatolták, de felhozták ide e II-ikből az egész kamatszámítást.

A *természettudományok* előadója *Miklós* Gergely volt. Az ő indítványára előjegyzésbe vették a III. osztály: chemia-ásványtan 3 órájának 1-gyel való esetleges emelését. *Katona* Lajosné indítványára pedig az egész fizikát, heti 4 órával a IV. osztályba tették, az okból, hogy a III. osztály zsufoltságán segítsenek. E helyett a III. osztály más tárgyat, valószínűleg a gazdaságtant kapja. *Nagy* László erősen kritizálta a természettudományok tanmenetszerű részletességét. Ezek megkötik a tanítót és a tankönyvírókat. Csak az anyagot kívánja megjelölni. A módszert illető vonatkozások elhagyandók. Erre nézve részletes javaslatot tesz. Sokáig tartó vita indult meg. Többen hangsúlyozták, hogy az anyag részletezése és logikai menetbe foglalása el nem kerülhető. Végre is visszavonta *Nagy* L. *részletes* javaslatait. Azonban nagyfontosságú elvi határozatokat hoztak; u. m. 1. az egyes tantárgyak tanterve arányossá teendő; 2. a tanmenetszerű részletezések összességében vonandók; 3. a tantervben csak az anyag legyen kötelező, de nem a tanmenet ts.

A gazdaságtan tervét *Snazel* Ferencz előadása után, a női kézimunka és háztartástan tervét *Katona* Lajosné előadása után változatlanul elfogadták. A tanácskozást folytatják.

Az utolsó egyeztető gyűlésre a vidéki választmányi tagokat is meghívják. Erre felhívjuk a vidéki választmányi és az érdeklődő rendes tagok figyelmét.

Felvétel. A budapesti II. ker. áll. tanítónő- és nevelőnőképző-intézet növendékeinek teljes létszáma az idén 250. Az egyes osztályok létszáma 40—50 között

ingadozik. A III. és IV. osztályok mellett párhuzamos osztályok vannak, a melyekbe a felsőbb leányiskolák 6-ik osztályaiból kikerült tanulók vannak sorozva.

A *soproni ev. tanítóképző-intézet* növendékeinek létszáma az I. osztályban 31, a II-ikban 32, a III-ikban 12, a IV-ikben 22. A gyakorló-iskolában 47 tanuló van.

A *kolozsvári állami tanítóképző-intézet* növendékeinek létszáma: az I. osztályban 40, a II-ikban 26, a III-ikban 32, s a IV-ikben 17. Örvendünk, hogy ez intézet, a mely az utolsó évben súlyos válságokat állott ki, a növendékek létszámában meggyarapodva, a fejlődés útján van.

A *bajai tanítóképző-intézet* növendékeinek száma 150; az első osztály párhuzamos berendezésű 60 tanulóval.

Kirándulások. Az *iglói tanítóképző-intézet* 45 növendéke szept. 8. és 9. napjain kirándult a Magas Tátrába. Délelőtt $\frac{3}{4}$ 11 órákor vasúttal T.-Lomniczra érkezve mindjárt a Zöld tó felé vonultak; az ott kinálkozó főséges panorama alapos megszemlélése után botanizálva mentek a növénydús Drechslerhäuschenen át Barlangligetre, éjjeli szállásukra. Reggel jókor kelve, $2\frac{1}{2}$ óra alatt fölhágtak a Vaskapura, a bélai mészhegyek remek kilátású csúcsára, a hol egyéb érdekes havasi növények közt gyopárt is szedtek emlékül az ifjak. Barlangliget felé visszamenetelük közben megtekintették a barlangligeti cseppkőbarlangot és úgy azután — miután Barlangligeten alaposan megpihentek — vsszagyalogoltak T.-Lomnicz vasúti állomásához, az esti vonathoz.

Egy egy tanuló költsége:

Vacsora (gulyás, kenyér)	40 fill.
Éjjeli szállás (az egyik villa vendégszobáiban)	20 »
Reggeli (kávé, kifli)	20 »
A barlang megtekintése	40 »
Ebéd (gulyás burgonyával, túros csusza, kenyér)	80 »
Összesen	2 korona 00 »

Ezenfölül volt 10 kor. 80 fill. közös kiadás (borravalók), továbbá a vasúti költség és minden tanuló vitt magával az első nap ebédjére és az uzsonákra való hideg ételt.

Ime, ennyi kiadás mellett rándulhatnak tanulók a Magas Tátrába!

A *Budapesti II. kerületi állami tanítónő- és nevelőnképző-intézet* 64 növendéke október hó elején hat napig tartó tanulmány-utat tett Radó Vilmos tanár vezetése s három intézeti tanár s három tanítónő felügyelete alatt Fiumén át Velenczébe. A magyar kikötő-városban, a hol a budai tanítónőképzből kikerült számos tanítónő működik, nagy ovációkkal, ritka vendégszeretettel és keresett előzékenységgel fogadták és kalauzolták az utazó társaságot, *Del Martello*, a városi iskolák felügyelője és *Donáth* királyi tanfelügyelő élén az állami és városi iskolák tanítói és tanítónői. A fiumei nevezetességek megtekintése után a növendékek átrándultak Abbáziába, majd a Hegedűs Sándor nevű hajón Velenczébe, a hol három nap alatt sorra nézték e tündérváros gazdag műgyűjteményeit,

nevezetes templomait és épületeit, a lídót, néhány gyárát stb. Velenczében *Gsiller* lovag, osztrák-magyar főkonzul, szives készséggel eszközölte ki az olasz közoktatási kormánytól és más hatóságoktól a növendékek és vezetőik számára a műgyűjteményekbe az ingyenes bemenetet. Az egész utazás az utolsó részletig az eleve megállapított program szerint folyt le. Egy-egy növendék költsége 50 korona volt. A kormánytól kapott 500 korona segélyen 4 növendék ingyen s 3 félköltséggel utazott. A megmaradt összeget a tanulók közköltségeire fordították.

Szobrot Vörösmarthy Mihálynak. A nemzeti öntudatra ébredés nagy költőjének és bajnokának szobrot emelnek. Ez az eszme születésének évszázados megünneplése alkalmából merült fel. A mozgalmat a magyar írók indították meg. Az írók Otthonában nagy értekezletet tartottak, a melyen az írók, a magyar társadalom főemberei s az országos egyesületek összes képviselői vettek részt. Egyesületünket dr. *Kovács* János elnökünk képviselte. A szobor felállítását nagy lelkesedéssel határozták el s azonnal megindították a gyűjtést. Egyesületünk választmánya is foglalkozott az ügyvel s elhatározta, hogy felszólítja a tanári testületeket, hogy a szoborra a maguk körében és a növendékek között gyűjtést rendezzenek s a begyülemelő összeget, mint az ország tanítóképzőinek adományát az egyesület fogja a középponti gyűjtő bizottsághoz juttatni.

A tanítószág sérelme. Az egész tanítószágot izgalomban tartja az a durva sértés, a melyet a Pesti Hirlap ejtett rajta azon alkalomból, hogy egy tanító a Pesti Hirlap egyik munkatársának gyermekét testi fenytéssel illette. Az apa, *Kozma* Andor, ismert nevű költőnk, oly módon vett elégtételt, hogy egyik költeményében durva kostáknak, tanbetyároknak nevezte a tanítókat. Ezt a sértést azzal tetézte a Pesti Hirlap «*Esti Level*»-einek írója (*Tóth* Béla), hogy a gyermekeket nyiltan arra biztatta: *üssék vissza*, ha a tanító őket bántani merné. A sérelmek megtorlására az első lépést a budapesti tanítószág kezdte meg. A Magyar Tanítók Kaszinója rendkívüli közgyűlést tartott, a melyen kimondták a Pesti Hirlap bojkottálását. Ez a határozat a kaszinó beléletében is nagy változást okozott. A dr. *Verédy* Károly tanelügyelő vezetése alatt álló igazgatóság, a mely sokkal szelidebb hangú javaslatot terjesztett a Kaszinó elé, javaslata visszautasítása miatt lemondott. A Kaszinó fellépése után csakhamar országossá vált a mozgalom. Egyes tanítói és tanári testületek foglalkoztak az ügyvel. November 2-án pedig a Tanítók Országos Bizottsága tanácskozott e tárgyban s megbotránkozását fejezte ki a sértéseken. A tanítók közfelfogása az ügyben, hogy a durvaság és a testi büntetéssel való visszaélés elítélendő és büntetendő; de egyesek miatt a testületet durva sértéssel illetni oly hiba, a mely méltán hívja ki az egyesületek és testületek fellépését. Az pedig, hogy a gyermekeket tetteles ellenállásra buzdítják, a fogékony lelkeket megmértelyező veszedelmes lázítás. Ezen lázítás rettenetes következményeiért a felelősség a Pesti Hirlapra és cikkírójának fejére száll vissza. A testi büntetés s általában a fegyelmezés nemcsak pedagógiai, hanem mélyre ható társadalmi kérdés és a melynek objektív megoldását éppen a Pesti Hirlap fellépése egyidőre lehetetlenné teszi. A sajtó, ha oktatója és vezetője is a felnőtteknek, de a gyermekek erkölcsi

világra károsan hat; a legnagyobb bünt a gyermekekkel szemben azonban most követte el.

A székely tanítók hálája az alma mater iránt. A székelység nagy múltú tanítóképzője, a székelykeresztúri tanítóképző-intézet 1895-ben ülte meg 25 éves jubileumát csendes, szűk családi körben; az ünnepen az intézet tagjain kívül senki sem vett részt. Az intézet most tölti be működésének 30-ik évét. A volt tanítványok, a derék székely tanítóság ezt az alkalmat ragadta meg, hogy háláját és ragaszkodását kifejezze a szeretett alma mater iránt. Az Udvarhelymegyei Tanítóegyesület ugyanis elhatározta, hogy idei közgyűlését Székely-Keresztúron tartja meg, a mely közgyűlés egyuttal találkozója legyen a volt tanítványoknak. Az ünnep a következő program szerint folyt le: november 7-én d. e. 10 órakor isteni tisztelet volt; azután összejövetel az intézet tornatermében, hol *Miklós* György tartott megnyitó beszédét. A volt tanítványok nevében *Felméri* Albert mondott ünnepi beszédet; utána *Borbély* Sámuel igazgató üdvözölte a volt tanítványokat. Végre megkoszorúzták az elhalt tanárok sírját. Az ünnepet délben közebed, este dalestély fejezte be a Tanítók Háza javára.

Helyreigazításul. Közlönyünk június-szeptember havi kettős füzetében a «Kalászkok a tanítóképzés tarlójáról» cz. cikk írója a 410-ik lapon a többek közt ezeket írja: Orosz István pohárköszöntőjében «Kolozsvár város vendégszeretét igazi értékére szállította alá.» Ez az állítás bizonyára félre értésen alapúl; s az én hivatolt felszólalásom inteniójától annyira távol áll, hogy azt — a közlemény tréfás hangja mellett is — helyreigazítás nélkül nem hagyhatom. Nekem Kolozsvár szab. kir. város vendégszeretét kifogásolnom, kicsinyelnem s bármi tekintetben megróvással illetnem, sem okom, sem jogom nem volt s nem lehetett; nem lehet különösen akkor, a mikor cikkirő bevezető szavai szerint «Kolozsvár város szíves vendégszeretettől indítatva, fényes ebédet adott tiszteletünkre.» Én felszólalásomban, világosan emlékszem, egyszerűen a rendező bizottság intéző tagjával, *Felméri* Albert barátommal évődtem, a ki tréfás megjegyzéseimet úgy tapasztaltam, értékük szerint fogadta s alkalmilag hasonlókkal viszonzta. Ez szolgálhatott cikkirő hivatolt nyilatkozat-tételére alapul, melyet tehát, mint tőlem távol állót, magaménak el nem ismerhetek. Az egyébként kedélyes hangon tartott közlemény másnemű, rám vonatkozó tévedéseire, minő például az, hogy «Debreczen a szabad hajduk városa» bármekkora sértés legyen abban a nagy civis-városra; vagy hogy a debreczeni tanárok ötöd-éves korpótleka 200 forint, természetesen nem reflektálok. Ahelyett készséggel elismerve a cikk eleven irányzatát, Szerkesztő urnak a «Kalászkok» írójához sok hasonló, eleven tollú munkatársat kívánok.

Debreczen.

Orosz István.

Jelen füzet az aktuális közlemények felhalmozódása miatt újra nagy terjedelmet vett. Nehogy a nagy füzetek okozta kiadásokkal tulságosan megterheljük egyesületünk kasszáját, a jelen füzetet kettős számmá voltunk kénytelenek nyilvánítani. Mindazáltal a legközelebbi füzet december elején fog megjelenni. A kettős szám körüli munka nagysága magyarázza meg a késedelmet.